

Львівський державний університет
внутрішніх справ

**ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

*Збірник тез
науково-практичного семінару*

30 листопада 2018 року

Львів

УДК 343.13+343.98
П78

Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного університету
внутрішніх справ
(протокол від 28 листопада 2018 р. № 4)

У п о р я д н и к :
А. Я. Хитра, кандидат юридичних наук, доцент

Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розсліду-
П78 вання: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (30 листопада
2018 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 138 с.

Збірник містить тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичного семінару «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування», яка відбудеться 30 листопада 2018 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

У публікаціях українських учених і практиків висвітлено проблемні аспекти процесуального та криміналістичного забезпечення досудового розслідування. Наведено досвід фахівців у пошуку ефективних шляхів його удосконалення.

Опубліковано в авторській редакції.

(Організатори науково-практичного заходу не завжди поділяють позицію авторів матеріалів. За достовірність поданих матеріалів відповідальність несуть автори)

УДК 343.13+343.98

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2018

ЗМІСТ

Вітальне слово

Роман Благути

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВО: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	6
---	---

РОЗДІЛ І

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Ангеленюк А.-М.Ю.	8
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ДО СУДДІВ В УКРАЇНІ	8
Андрєєва Є.Г., Климчук М.П. ДІЯЛЬНІСТЬ СЛІДЧОГО СУДДІ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	10
Басиста І.В. НАСЛІДКИ НЕ ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	12
Білоус О.Д., Омельченко О.О. ПРИВІД, ЯК КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА САНКЦІЯ ЗА НЕПРИБУТТЯ НА ВИКЛИК ДО УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ	15
Бобровська Ю.М., Ангеленюк А.-М.Ю. ІНСТИТУТ ПОНЯТИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ.....	17
Боднар І.Я., Татарин І.І. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ТРУПА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ЕКСГУМАЦІЄЮ ..	20
Броневицька О.М. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ТА ЕКСТРАДИЦІЙНОГО АРЕШТУ	22
Височанський М.Р. НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ ЩОДО ОКРЕМОЇ КАТЕГОРІЇ ОСІБ	26
Воробчак М.М., Ангеленюк А.-М.Ю. КОНЦЕПЦІЯ ОБШУКУ: ВИЗНАЧЕННЯ, ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ.....	28
Гловюк І.В., Малахова О.В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ПРИ ПРОДОВЖЕННІ СТРОКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ	30
Гунченко О.В. СПРОСТУВАННЯ ЗАХИСНИКОМ РИЗИКІВ ПРИ ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ПРО ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ	32
Гуцуляк Ю.В. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИМОГ КОНВЕНЦІЇ РАДИ ЄВРОПИ ПРО ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ЖІНОК І ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА БОРОТЬБУ З ЦИМИ ЯВИЩАМИ	35
Душак О.Ю., Ангеленюк А.-М.Ю. ПРАВОВА ПРИРОДА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ ТА ПРОДОВЖЕННЯ ЙОГО СТРОКУ	39
Загацький В.В., Комісарчук Ю.А. СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДОКАЗУВАННЯ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ.....	42
Канцір В.С., Ольховська А.-М. А. ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: ОФІЦІЙНИЙ ПОЧАТОК РОБОТИ У «ПРОБЛЕМНИЙ» НІШІ ПІДСЛІДНОСТІ	44
Климчук М.П. РОЛЬ СУДУ У ДОСЛІДЖЕННІ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	46
Кунтій А.І. ЩОДО СТРОКУ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ ЗА КПК УКРАЇНИ	48

Личук О.А., Климчук М.П. ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	50
Лускатов О. В. ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ УЧАСТІ СВІДКА У ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЯХ	51
Майстренко М. М. ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'ЮВАННЯ ЯК НАПРЯМОК НОВОГО СВІТОГЛЯДУ	53
Марко С.І., Огерук І.С. ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ ДОКАЗУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ	56
Младшева І.А., Татарин І.І. ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	59
Нагорняк Ю. В. ДОПИТ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КДТП.....	62
Нестерук Ю.В., Полуніна Л.В. ОБСТАВИНИ ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО ДОВЕДЕННЯ ДО БАНКРУТСТВА	65
Палюх А.І. УЧАСТЬ ПРОКУРОРА В ДОКАЗУВАННІ РИЗИКІВ ПІД ЧАС ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	67
Півень Н.Г., Татарин І.І. ПРАВО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ПОТЕРПІЛИМ У ЗЛОЧИНАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ	71
Приймак І.В. ПРОБЛЕМАТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ВИКЛИКУ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ КРІЗЬ ПРИЗМУ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ СТАТУСУ УЧАСНИКА ТАКОГО ВИКЛИКУ	73
Прокопчук О.О. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ.....	76
Пряхін Є.В. ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ НА ТЕРИТОРІЇ ПРОВЕДЕННЯ ООС	78
Ратнова А. В. ВИКОРИСТАННЯ МЕТАДАНИХ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	81
Рибак О.Г., Лозинська Ю. І. ОЦІНКА ДОСТОВІРНОСТІ ПОКАЗАНЬ СВІДКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	84
Ряшко О.В., Лихогляд О.С. ПОРЯДОК ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	86
Скрекля Л.І. ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ.149 КК УКРАЇНИ.....	88
Тетерятник Г.К., Деркач С.А. ЕЛЕКТРОННЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ЧАСТИНІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	91
Ткачик А.Б. ОБМЕЖЕННЯ ТАСМНИЦІ СПІЛКУВАННЯ ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ ЗНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ З ТРАНСПОРТНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ	93
Хитра А.Я., Татарин І.І. ТИМЧАСОВЕ ВИЛУЧЕННЯ МАЙНА ПІД ЧАС ОСОБИСТОГО ОБШУКУ	96
Чімпой Д.В., Полуніна Л.В. ТИПОВІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ СТРАХОВИХ ВНЕСКІВ.....	99

Шехавцов Р.М. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОКАЗУВАННЯ ОБСТАВИН ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО У СТ. 368-2 КК УКРАЇНИ	101
Яковіна О.Б., Пясковський В.В. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ.....	103
РОЗДІЛ II КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ...	106
Бегалов Є.П., Климчук М.П. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ	106
Ардель І.М. ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО.....	108
Винниченко Ю.Д., Татарин І.І. ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЖИТЛА	110
Воєвода І.А., Полуніна Л.В. ЩОДО ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШЛЯХІВ ЇХ ПОДОЛАННЯ	113
Гула Л.Ф. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	115
Дуфенюк О.М. МОНОПОЛІЯ ДЕРЖАВНИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ УСТАНОВ НА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ: АРГУМЕНТИ PRO ET CONTRA.....	117
Загубипалець В.І., Полуніна Л.В. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ШАХРАЙСТВА З ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ	120
Заєць І.С. З'ЯСУВАННЯ ЗАКОННОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 171 КК УКРАЇНИ.....	122
Захарова О. В., Гарасимів О.І. ХОЛОДНА ЗБРОЯ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР.....	124
Зимуха І.А., Полуніна Л.В. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ПЕЧАТОК, ШТАМПІВ ТА БЛАНКІВ	126
Подлісник І. С., Нарожна О. В. ІННОВАЦІЙНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ.....	128
Лень Ю. Т. ОСОБЛИВОСТІ ВИЛУЧЕННЯ, УПАКУВАННЯ ТА СКЕРУВАННЯ НА ЕКСПЕРТИЗУ ОБ'ЄКТІВ – НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ ТА ІНШИХ ПІДКОНТРОЛЬНИХ РЕЧОВИН	130
Сибірна Р.І., Сибірний А.В., Хомів О.В. РОЗСЛІДУВАННЯ ОТРУЄНЬ У КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ПРАКТИЦІ.....	134
Тучков Б.В., Полуніна Л.В. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ	136

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВО: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

В умовах демократичних перетворень, реформ у правоохоронній сфері невідкладним завданням є розбудова громадянського суспільства та правової держави. Це передбачає, насамперед, створення нових інститутів і реформування існуючих органів влади, покликаних забезпечити інтереси людини, держави та суспільства. Існуюча система правоохоронних органів вирішує проблеми впровадження нових принципів її діяльності, але при цьому потребує суттєвих змін, які впливають зі змісту Конституції та зумовлюються прийняттям низки нових законодавчих актів, що відповідатимуть завданням кримінального судочинства, в частині забезпечення захисту особи, суспільства, держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування, викриття винних та забезпечення правильного застосування Закону з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний. Виконання цих завдань в більшості випадків, на наше глибоке переконання, покладається на стадію досудового розслідування та повинно виступати акумулювання результатів різноаспектних досліджень кримінальної процесуальної діяльності з розслідування злочинів, що проводяться в рамках кримінального процесу та криміналістики з метою формування цілісних уявлень про досудове розслідування злочинів та його окремі елементи.

Дослідження сутності, змісту та структури кримінальної процесуальної діяльності з розслідування кримінальних правопорушень як складного за своїм змістом та будовою соціально-правового явища у вітчизняній теорії кримінального процесу та криміналістики здійснюються вже багато років. За цей час на території нашої держави відбулося кілька масштабних змін кримінального процесуального законодавства, що супроводжувалися численними фундаментальними роботами вчених. Накопичений на сьогодні об'єм теоретичних знань є доволі значним. Дослідженню піддавались реалізація та захист конституційних прав та свобод громадян під час проведення окремих процесуальних дій, процесуальна форма та особливості тактики проведення та фіксування слідчих (розшукових) дій та окремих їх різновидів, прокурорський нагляд та судовий контроль за законністю та обґрунтованістю їх здійснення, оцінка та використання в доказуванні їх результатів, процесуальні та криміналістичні особливості застосування спеціальних знань під час слідчих (розшукових) дій тощо. Однак, остання реформа кримінального процесуального законодавства в Україні очевидно зумовлює необхідність здійснення ревізії положень кримінальних процесуальних та криміналістичних теорій та учень, що розкривають сутність, зміст та підхід до проведення спрощеного порядку досудового розслідування, що відображено у законодавчих

актах, прийнятих парламентом України останнім часом, якими пропонується запровадити спрощений порядок досудового розслідування у формі дізнання всіх кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, що, безумовно, сприятиме зменшенню навантаження на органи досудового слідства. Саме запровадження спрощеного порядку розслідування проступків дозволить забезпечити швидке розслідування кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, а також надасть можливість зосередити діяльність слідчих апаратів на розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів.

Маємо надію, що вирішенню означених питань сприятимуть Ваші наукові здобутки та пропозиції, висловлені під час роботи наукового заходу.

Сподіваємось, що наукові здобутки, висвітлені Вами під час засідання круглого слугуватимуть не лише викладенню останніх досягнень у царині юридичної науки, але й стануть підґрунтям у збагаченні всіх галузей права новими науковими ідеями, у розвитку національного законодавства та формування єдиної правоохоронної практики.

Роман Благута
*ректор Львівського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

РОЗДІЛ І

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Ангеленюк А.-М.Ю.
старший викладач кафедри
кримінального процесу факультету № 1 ІПФПНП
кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ДО СУДДІВ В УКРАЇНІ

Окрім загальних правил застосування запобіжних заходів, обов'язкових на території України для всіх, у законодавстві закріплені особливості застосування кримінальних процесуальних положень щодо окремих категорій осіб, одними з яких, згідно ст. 480 КПК, є судді [1]. Враховуючи викладене, слід проаналізувати деякі аспекти інституту недоторканості суддів, зокрема питання, що стосуються статусу суддів у світлі забезпечення виконання завдань кримінального процесу загалом. Недоторканість суддів пов'язана зі здійсненням ними свої повноважень у межах їх професійної діяльності. Ідея інституту недоторканості полягає у недопущенні будь-яких методів впливу на особу судді під час прийняття ним рішень, що повинно базуватись виключно на внутрішньому переконанні в його відповідності вимогам правового поля.

Згідно ст. 52 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та зазначеного закону призначений та займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі [2]. Суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Одним із засобів забезпечення незалежності судді саме є його недоторканність та імунітет.

Також гарантії незалежності і недоторканності суддів поширюються на присяжних, проте лише на час виконання ними обов'язків із здійснення правосуддя.

Однак, слід відзначити звуження суддівського імунітету враховуючи зміни у рамках конституційної реформи у галузі судоустрою. Так, Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року, який набрав чинності 30 вересня 2016 року, Верховна Рада України (далі ВРУ) позбавлена конституційних повноважень щодо надання згоди на затримання суддів і матеріали направляються до Вищої ради правосуддя (далі ВРП) для ухвалення вказаного вище рішення [3].

Окрім вказаного, згідно ч.1 ст. 482 КПК України затримання судді чи утримання його під вартою або арештом здійснюється за згодою ВРП, без такої згоди суддю не може бути затримано до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або

особливо злочину, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину. Однак, суддя має бути негайно звільнений, якщо мета такого затримання (попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину) досягнута [1].

Згідно ст.58 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» подання про надання згоди на затримання судді вноситься на розгляд ВРП Генеральним прокурором або його заступником (стосовно судді Вищого антикорупційного суду таке подання вноситься Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) та повинно бути вмотивованим, а також містити обґрунтування необхідності такого затримання [4].

Згідно ст. 59 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» ВРП розглядає подання про надання згоди на затримання судді не пізніше п'яти днів з дня отримання подання [4].

Розгляд подання про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арешт здійснюється ВРП без виклику судді. У разі необхідності ВРП може викликати суддю для надання пояснень.

Розгляд подання про надання згоди на затримання судді Вищого антикорупційного суду, утримання його під вартою чи арештом здійснюється Вищою радою правосуддя з обов'язковою участю судді або його представника. У разі неявки судді Вищого антикорупційного суду або його представника на засідання Вищої ради правосуддя розгляд подання здійснюється без їх участі.

Згідно ст.60 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» рішення про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом оголошується присутнім на засіданні та негайно вручається Генеральному прокурору, його заступнику або уповноваженому прокурору. Стосовно судді Вищого антикорупційного суду таке рішення негайно вручається Генеральному прокурору (виконувачу обов'язків Генерального прокурора) [4].

Аналізуючи норми процесуального права щодо надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арешт, слід відзначити можливість застосувати таке затримання відносно несподівано щодо затримуваного, оскільки згідно закону присутність судді під час розгляду подання необов'язкова, а у разі його присутності для надання пояснень є можливість (у разі надання згоди ВРП) одразу затримати суддю, оскільки рішення про надання згоди на затримання негайно вручається відповідному прокурору.

Вважаю, що віднесення повноважень щодо надання дозволу про затримання ВРП є однозначно позитивним моментом, що розширить можливості на практиці застосовувати вказані вище запобіжні заходи до суддів, враховуючи особливості інституту недоторканості суддів.

Однак, виникає багато запитань до законодавця щодо визначення необхідності (мети) застосування затримання судді, а саме: для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину, забезпечення збереження доказів цього злочину; так як мета застосування запобіжних заходів, зокрема і затримання як тимчасового запобіжного заходу є значно ширшою. Так, згідно ч. 1 ст. 177 КПК метою застосування запобіжного заходу є забезпечення

виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам:

- 1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду;
- 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;
- 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;
- 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;
- 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується [1].

Звуження мети затримання судді суттєво впливає на можливість ефективно застосовувати вказаний захід, що у випадку вчинення суддею тяжкого або особливо злочину та затримання його під час або відразу ж після вчинення такого злочину є недопустимо. Також, слід наголосити, що суддя це особа якій надано законом можливість вирішувати коло важливих питань кримінального судочинства, а тому до такої особи мають бути посилені вимоги щодо правомірної поведінки та кримінальної відповідальності у випадках вчинення кримінальних правопорушень, зокрема вимоги щодо їх затримання під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо злочину.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. URL: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>
2. Про судоустрій і статус суддів Закон України від 02.06.2016 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) Закон України від 02.06.2016 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>
4. Про «Вищу раду правосуддя» Закон України від 21.12.2016 – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>

Андрєєва Є.Г.

студент ЗФН 5 курсу
керівник:

Климчук М.П.

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем експертно-криміналістичного забезпечення ННІ №2
кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ)

ДІЯЛЬНІСТЬ СЛІДЧОГО СУДДІ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Кожна правова держава прагне, щоб умови застосування заходів, що обмежують права, свободи та законні інтереси особи, були б чітко визначені законом.

Адже, їх застосування зумовлює обмеження конституційних прав і свобод людини, тому в кожному випадку особливо ретельно необхідно вирішувати питання, чи обов'язково застосовувати обраний захід чи ні. Неправильно і необгрунтовано вирішивши питання щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, тобто призначивши або застосували їх при відсутності достатніх для цього умов і підстав, або порушивши передбачену законом процедуру застосування заходу, порядок його виконання – все це є порушенням прав особи.

Судова процедура є одним із найбільш важливих загальних правил застосування заходів забезпечення кримінального провадження з огляду на те, що кожний випадок пов'язаний із застосуванням примусу та/або втручання державних органів до сфери прав, свобод та законних інтересів особи.

Вважаємо доцільним виділити ситуації, пов'язані з необхідністю забезпечення прав, свобод та інтересів людини слідчим суддею під час застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження на стадії досудового розслідування:

1) залежно від наявності даних та дотримання процесуального порядку:

- сприятливі (наявні докази, правильне оформлення, достатній час для ретельного вивчення матеріалів тощо). Так, ухвалою слідчого судді Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 04.09.2017 р. було задоволено клопотання про накладення грошового стягнення на потерпілого, через невиконання своїх процесуальних обов'язків, зокрема неприбуття його для участі у процесуальних діях, при цьому останній був належним чином повідомлений та причини своєї неявки не повідомив.

- несприятливі (умови обмеженого часу, сумніви щодо причетності особи, недотримання процесуальних строків, відмова прокурора або особи, що звернулася із клопотанням від підтримання такого клопотання тощо). Зокрема, ухвалою слідчого судді Корабельного районного суду м. Миколаєва від 02.10.2017 р. відмовлено у задоволенні клопотання про накладення арешту на майно (автомобіль) підозрюваного. В ході розгляду клопотання було встановлено, що автомобіль було тимчасово вилучено співробітниками поліції при проведенні огляду місця події. Суд, керуючись ч. 5 ст. 171 КПК України, де зазначено, що клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якій його було вилучено, відмовив в задоволенні такого клопотання, через порушення слідчим строків подання клопотання про арешт тимчасово вилученого майна.

2) залежно від кінцевого результату:

- допущення обгрунтованого правообмеження. До прикладу, ухвалою слідчого судді Луцького міськрайонного суду Волинської області від 01.02.2017 р. було задоволено клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, а саме керуванні транспортним засобом щодо підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України. Тому суд враховуючи, що останній обгрунтовано підозрюється у вчиненні тяжкого злочину, а отже стороною кримінального провадження доведено, що тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом необхідне для припинення неправомірної поведінки

та запобіганню вчиненню інших правопорушень, окрім того, негативних наслідків як для підозрюваного, так і для інших осіб внаслідок вжиття такого заходу не настане, оскільки наявність такого права не є виключним джерелом його доходу, застосував таке правообмеження.

- недопущення необґрунтованого правообмеження. Так, ухвалою слідчого судді Немирівського районного суду Вінницької області від 06.05.2016 р. було задоволено клопотання про скасування арешту на майно (автомобіль), так як у кримінальному провадженні проведена автотехнічна експертиза, підстав та клопотань для проведення додаткових досліджень не надходило. Тому суд, зважаючи на доводи заявника про неналежне зберігання вказаного автомобіля, порушення його права на користування даним автомобілем задовольнив клопотання і повернув майно власнику.

Отже, забезпечення реалізації прав, свобод та інтересів людини під час досудового розслідування у кримінальному провадженні здійснюється через комплекс повноважень під час встановлення слідчим суддею обставин, викладених у відповідному клопотанні з врахуванням правила пропорційності втручання та відображаються у його рішенні про задоволення чи відмову в його задоволенні. Одним із обов'язків слідчого судді є повне та всебічне з'ясування сукупності обставин, з якими закон пов'язує вирішення питання про їх застосування, а значить застосування відповідних правообмежень до окремих учасників кримінального провадження.

Басиста І.В.

доктор юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

НАСЛІДКИ НЕ ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Відкриття матеріалів іншій стороні, реалізація якого визначена статтею 290 КПК України, створює обидвом сторонам адекватні та співрозмірні можливості для відстоювання інтересів в суді, подальшої реалізації процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

Саме прокурор визнає зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта...і персонально або даючи доручення слідчому зобов'язаний повідомити учасникам кримінального провадження, які визначені частині 1 статті 290 КПК про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування.

Тобто, прокурор повинен у межах своїх повноважень «перейматися перебігом» (автор.) досудового розслідування, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, а у кінцевому результаті – затвердити чи відмовити у затвердженні обвинувального акту...(п.13 ч.2 ст. 36 КПК).

Відповідно до частини 2 статті 290 КПК обов'язком прокурора або слідчого за його дорученням є надання доступу до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні, у тому числі будь-яких доказів, які самі по собі або в

сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання. Тут проявляється дія принципу *favor defensionis* (тобто сприяння захисту), про асиметрію застосування якого тривалий період часу точаться наукові дискусії [1, с.307-309].

Сприяння захисту знаходить свій вияв у презумпції невинуватості, тлумаченні сумнівів на користь обвинуваченого, у певній асиметрії при доказуванні, праві на мовчання, праві на визнання доказів недопустимими, забороні погіршення становища засудженого в певних випадках та праві на останнє слово [2].

Прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до приміщення або місця, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем держави, і прокурор має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді (частина 3 статті 290 КПК). Тобто із цього положення слідує, що при наявності наміру прокурора використати будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них як докази у суді він має обов'язок (чи слідчий за його дорученням) надати до них доступ.

Надання доступу до матеріалів включає в себе можливість робити копії або відображення матеріалів. У документах, які надаються для ознайомлення, можуть бути видалені відомості, які не будуть розголошені під час судового розгляду. Видалення повинно бути чітко позначено. За клопотанням сторони кримінального провадження суд має право дозволити доступ до відомостей, які були видалені (частини 4-5 статті 290 КПК).

Частиною 6 статті 290 КПК передбачено взаємний обов'язок сторони захисту, виконання якого повинно відбуватися у межах і порядку, визначених цією частиною статті.

Що ж відбувається у випадку не виконання прокурором чи слідчим за його дорученням означених вимог про надання доступу до будь-яких речових доказів або їх частини, документів або копії з них? Відповідь на це питання міститься у частині 12 статті 290 КПК, зокрема «Якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів відповідно до положень цієї статті, суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази».

При цьому, законодавець не визначає якихось ситуацій при виникненні яких обов'язок щодо надання доступу до будь-яких речових доказів або їх частини, документів або копії з них із прокурора чи слідчого за його дорученням міг би зніматися.

Саме в такий спосіб, серед іншого, законодавець створює та забезпечує умови дії та дієвості засад кримінального провадження, зокрема законності, рівності перед законом і судом, забезпечення права на захист, змагальності сторін.

Змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведеності перед судом їх переконливості – конституційна, основна засада судочинства. Ця засада конкретизує положення частини 3 статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та частини 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Дана засада поширюється не лише на судові стадії, а на все кримінальне провадження й має на меті таку побудову кри-

мінального провадження, за якої функція правосуддя (вирішення справи) відділена від функцій сторін (обвинувачення і захисту), які конкурують між собою. При цьому суд зобов'язаний забезпечити справедливе і неупереджене вирішення кримінальної справи (провадження), надавши сторонам рівні можливості для відстоювання своїх позицій [3, с.82-83].

З огляду на вище викладене, повною мірою погоджуюся із позицією, що суди першої і апеляційної інстанції у будь-якому разі не вправі навіть обговорювати доказове значення матеріалів (постанов прокурора...), які не були відкриті стороні захисту в порядку статті 290 КПК [4, с.215]. Це положення можна вважати загальним правилом.

При цьому, у частині 11 статті 290 КПК відзначено про те, що сторони кримінального провадження зобов'язані здійснювати відкриття одне одній додаткових матеріалів, отриманих до або під час судового розгляду. При цьому, даний обов'язок виникає у сторін і його реалізація є можливою при наявності двох умов: 1) матеріали повинні бути додатковими; 2) ці матеріали мають бути отримані до або під час судового розгляду. Самим формулюванням частини 11 статті 290 КПК із поля зору та дослідження виключається стадія досудового розслідування, а тим більше ті матеріали (ухвали, постанови, клопотання), які стосуються оперативно-розшукової діяльності (ОРД) загальом та оперативно-розшукових заходів (ОРЗ), зокрема, як і матеріали (ухвали, постанови, клопотання) негласних слідчих (розшукових) дій (НС(Р)Д), яких не було відкрито стороні захисту на момент звернення до суду з обвинувальним актом. Вважаю, що розсекречені постанови, ухвали, клопотання можуть бути фактично отримані прокурором після розсекречення (шляхом закреслення однією тонкою лінією попереднього грифа секретності та написання знизу або поруч позначки «Не таємно». Ці виправлення із зазначенням дати засвідчуються підписом начальника режимно-секретного підрозділу або його заступника та скріплюються печаткою цього ж підрозділу)[5] із режимно-секретних підрозділів, однак не вважаю, що саме дана ситуація викладена законодавцем у частині 11 статті 290 КПК.

Більше того, безпосереднє використання результатів НС(Р)Д та ОРЗ – це практична реалізація прокурором або слідчим за його дорученням вже намічених шляхів у процесі розслідування та прийняття процесуальних рішень. Лише прокурор на досудовому розслідуванні має право приймати рішення про подальшу долю та шляхи використання таких матеріалів, вживає заходів щодо збереження отриманих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій речей і документів, які планує використовувати у кримінальному провадженні (п.п. 4.3, 4.4, 6.4. Інструкції...(див. по тексту зноски №7), а також ст.ст. 252, 255, 256, 257 КПК).

При наявності такої кількості прав та обов'язків у прокурора не до кінця зрозумілою є ситуація, чому у ряді випадків процесуальні документи залишаються не розсекреченими на момент звернення до суду з обвинувальним актом? Хоча окремі казуси, що існують при розсекречуванні рішень слідчих суддів апеляційних судів, коли письмові запити прокурорів щодо зняття грифа секретності нерідко не задовольняються, вже описувалися у спеціальній літературі [6, с.424].

Список використаних джерел:

1. Попелюшко В.О. *Favor defensionis* / В.О. Попелюшко // Актуальні питання реформування правової системи України: зб. наук. ст. за матеріалами VIII Міжнародної науково-практичної конференції, Луцьк, 17-19 червня 2011 р. / Уклад.: З.В. Журавська, Т.Д. Климчук, Н.М. Коритнюк, С.С. Савич., - Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2011. - 376 с.

2. Ярослав Зейкан *Favor defensionis* або «Сприяння захисту» / Закон і бізнес. - №38 (1128) 21.09—27.09.2013// URL:http://zib.com.ua/ua/print/41546-yaroslav_zeykan_advokat_ne_povinen_chekati_milosti_vid_slids.html (дата звернення: 20.09.2018).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шурила. - К.: Юстініан, 2012. - С. 82-83.

4. Лобойко Л. М. Наукові висновки для Верховного Суду України з питань неоднакового застосування норм кримінального та кримінального процесуального права (2011-2017 роки): довідково-практичне видання. - Х.: ФОП Здоровий Я.А. «Оперативна поліграфія», 2017. - С. 215.

5. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ ГПУ, МВС, СБУ, АДПС, МФ, МЮ України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5/ URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення: 20.09.2018).

6. Тагієв С.Р. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України: теорія і практика. - моногр. / С.Р. Тагієв. - Чернігів: Десна Поліграф, 2015. - С. 424.

Білоус О.Д.

аспірант кафедри кримінального процесу
керівник:

Омельченко О.О.

професор кафедри кримінального процесу
кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ)

ПРИВІД, ЯК КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА САНКЦІЯ ЗА НЕПРИБУТТЯ НА ВИКЛИК ДО УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ

Одним із заходів забезпечення кримінального провадження та, водночас, видів кримінальних процесуальних санкцій за неприбуття на виклик до уповноважених осіб, є привід. При відмові від добровільного виконання своїх обов'язків визначеним кримінальним процесуальним законом учасником кримінального провадження цей захід забезпечення кримінального провадження містить елементи фізичного або психічного впливу.

Роль і значення приводу в усуненні протиправної протидії нормальному розвитку кримінальних процесуальних відносин не втрачає актуальності, оскільки випадки невиконання учасниками процесу обов'язку з'являтися за викликом посадових осіб, які здійснюють кримінальне провадження, носять систематичний

характер. З іншого боку, застосування приводу неминуче обмежує основоположні права особи на життя і здоров'я, на повагу до її гідності, особисту недоторканність. Тому правова регламентація приводу має бути збалансованою, враховувати приписи міжнародного права та засаду верховенства права.

Привід залишається найбільш дієвим і затребуваним практичними працівниками процесуальним засобом забезпечення явки учасників кримінального процесу до органів розслідування, прокуратури, суду. Водночас, слід зазначити, що загальна частка застосованих приводів у кримінальних провадженнях останніми роками дещо знизилась. Таку обставину можна пояснити появою у чинному КПК України іншого, альтернативного заходу забезпечення кримінального провадження – грошового стягнення, одним із завдань якого є забезпечення явки особи за викликом.

За результатами аналізу статистичних даних, встановлено, що прийняття рішення про здійснення приводу є ефективним засобом забезпечення розумних строків кримінального провадження, оскільки приблизно у третині випадків застосування цього заходу забезпечує участь особи у наступному судовому засіданні. Так, заданими судової статистики у I півріччі 2018 року у 5 948 випадках було застосовано привід свідка, який не було виконано у 1 956 випадках [1].

Звернення до практики застосування приводу органами досудового розслідування свідчить про його часте застосування. За даними проведеного опитування слідчих, прокурорів та слідчих суддів, у переважній більшості випадків (84%) привід здійснювався щодо підозрюваних. Свідки піддавалися цьому заходу забезпечення кримінального провадження у 16 % випадків.

Як слушно зазначив ще у минулому столітті І.Я. Фойницький, держава може вимагати від своїх підданих виконання зобов'язань лише наскільки це для них можливо», також звертаючи нашу увагу на те, що здійснення приводу це «факкультативне право слідчого, а й неодмінний його обов'язок: він застосовує його, якщо знайде до того достатні підстави [2, с. 317, 325].

Законодавець розглядає привід в якості важливого процесуального інструменту забезпечення належної поведінки учасників кримінального провадження як під час досудового розслідування, так і під час судового розгляду. Привід як примусове здійснення обов'язку з'явитися за викликом може супроводжуватися безпосереднім фізичним впливом на правопорушника, однак безпосередній примус не є обов'язковим супутником санкції даного виду [186, с. 97].

Суттєві зміни правової регламентації застосування заходів процесуального примусу у чинному КПК торкнулись і приводу, віднесеного до заходів забезпечення кримінального провадження.

Застосування приводу є визначеною законодавцем «реакцією» уповноважених осіб на неявку учасників кримінального провадження на виклик, та пов'язане з обмеженням конституційного права особи на її недоторканність і вільне пересування, актуальним видається з'ясування процесуального порядку застосування приводу під час досудового розслідування.

Таким чином, на наше переконання, передбачений КПК України захід забезпечення кримінального провадження привід під час досудового кримінального процесу слід розглядати як вид кримінальної процесуальної відповідальності особи, що покликаний забезпечити її належну поведінку шляхом тимчасового

обмеження свободи пересування та тягне за собою несприятливі для особи наслідки через невиконання або неналежне виконання нею покладених законом обов'язків зі з'явлення за викликом слідчого, прокурора, слідчого судді.

Список використаних джерел:

1. Аналіз стану здійснення судочинства у I півріччі 2018 р. (за даними судової статистики). URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/FC0243F91293BFEEC22580E400478576](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/FC0243F91293BFEEC22580E400478576). (Дата звернення 19.02.2018 р.).

2. Фойницький И.Я. Курс уголовного судопроизводства. Том 2 Изд. 3-е. – С.-Пб.: Типография т-ва «Общественная Польза», 1910. - 560 с.

3. Мурзановська А. В. Кримінально-процесуальна відповідальність за новим Кримінальним процесуальним кодексом України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. 248 с.

Бобровська Ю.М.

курсант 4 курсу факультету № 1 ІФПНП

керівник:

Ангеленюк А.-М.Ю.

старший викладач кафедри

кримінального процесу факультету № 1 ІФПНП

кандидат юридичних наук

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ІНСТИТУТ ПОНЯТИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Активне внесення змін та поправок до чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК) зумовлює необхідність визначення процесуального статусу понять, їх місця, ролі та значення в реформованому кримінальному судочинстві.

Історично, поява понять була пов'язана з необхідністю залучення «достойних людей» до проведення процесуальних дій, яке передбачалося в Руській Правді, Судебнику Казимира 1468 року, Литовських Статутах (1529, 1566, 1588 років), Магдебурзькому праві, Зводі законів Російської імперії 1835 року. На законодавчому рівні відповідні суб'єкти вперше згадуються у Соборному Уложенні 1649 року, де було визначено випадки їх участі, встановлювалися вимоги до таких осіб, передбачалися способи фіксації їх діяльності та інше. [4]

Різні аспекти, що пов'язані із законодавчим закріпленням процесуального статусу понять, неодноразово розглядали у своїх працях учені в галузі кримінального процесу та криміналістики. Більш детально вивчали зазначене питання такі вітчизняні та радянські вчені як О.Л. Булейко, О.А. Струць, Л.В. Черечукіна та О.В. Хитрова. [3]

Нерідко у сучасній слідчій практиці виникають ускладнення через невизначеність статусу понятого як учасника кримінального провадження (про нього лише згадано у п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України) та проблеми запрошення понять для участі в проведенні слідчих (розшукових) дій, що в умовах зростання навантаження на слідчих, працівників оперативних та інших підрозділів Національної

поліції нерідко стає передумовами порушень ними процесуальної форми (а іноді й службових зловживань), що зрештою можуть призвести до небажаних процесуальних наслідків як на стадії досудового розслідування, так і під час судового розгляду. [1]

Чинний КПК України досі не визначає конкретного поняття понятого, тому для його регламентації необхідно звертатись до теорії кримінального процесу та напрацювань учених процесуалістів. Проаналізувавши відповідну літературу ми обрали найбільш доцільне визначення поняття «понятий» у кримінальному процесі, а саме: понятий - це фізична особа, яка залучається до участі у кримінальному провадженні з метою засвідчення своїм підписом відповідності записів у протоколі виконаним діям. [2] У даному визначенні нас зацікавило схилення понятого до учасника кримінального провадження, проте визначення учасника кримінального провадження регламентоване чинним КПК, а саме: це сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник і законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, судовий розпорядник (п. 25 ч. 1 ст. 3). [1] У свою чергу, сторони кримінального провадження – з боку обвинувачення: слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник і законний представник у випадках, установлених КПК України; з боку захисту: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники (п. 19 ч. 1 ст. 3). [1] Як бачимо, такого учасника як «понятий» вищезначеному переліку немає.

Підставою ж участі у процесі понятого є запрошення слідчого, прокурора, проте навіть це твердження лише впливає як контекст зі статей КПК. Понятих запрошують до участі у процесуальних діях незалежно від того, чи застосовувався безперервний відеозапис перебігу дії, у разі проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи. [2]

Для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідування особи понятих дозволено не запрошувати, якщо застосовуються технічні засоби фіксування. Понятих запрошують також для засвідчення підписом факту відмови особи від підписання протоколу, а також факту надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови у разі відсутності у неї захисника (законного представника) ч. 6 ст. 104 КПК. [1]

Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне. Понятих має бути не менше двох. Поняті можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної процесуальної дії. Понятий повинен відповідати таким процесуальним вимогам як бути повнолітнім, бути грамотним, аби прочитати протокол і підписати його, бути незаінтересованим у результатах кримінального провадження та не мати фізичних і психічних вад, з яких він не може особисто підписати протокол. [2]

Понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також інші особи, зацікавлені в результатах кримінального провадження. [1]

Понятий зобов'язаний: бути присутнім під час провадження процесуальної дії, після її закінчення засвідчити своїм підписом відповідність записів у протоколі виконаним діям та не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора відомості, які стали відомі йому у зв'язку з виконанням своїх обов'язків (ч. 3 ст. 66 КПК). [1]

Окрім обов'язків понятий має право ознайомитися із текстом протоколу процесуальної дії перед його підписанням, висловлювати зауваження і доповнення до протоколу, за наявності відповідних підстав - на забезпечення безпеки. Недотримання вимог закону щодо участі у слідчих діях понятих тягне за собою визнання доказів, отриманих під час проведення цієї слідчої дії, недопустимими.

Отже, понятий є свідком обставин, за яких провадилася слідча дія, та її результатів, і тому він часто допитується як свідок. Від його показань іноді залежить, буде особа засуджена чи виправдана. Участь понятого під час проведення слідчих дій не є простою формальністю.

Низка ключових питань стосовно понятих залишаються на сьогоднішній день нез'ясованими, зокрема щодо їх статусу як учасників кримінального провадження, порядку залучення до проведення слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, підстав відводу, забезпечення безпеки. Тому, на нашу думку, понятому варто відвести окрему статтю у КПК України, адже він не є лише формальним учасником кримінального процесу і це дозволить конкретно регламентувати та закріпити інститут понятого, забезпечити безпеку понятих, мінімізувати службові зловживання з боку працівників Національної поліції та повною мірою забезпечити виконання завдань та принципів кримінального процесу.

Список використаних джерел:

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України від 10.11.2018 № 4651-VI*
URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. *Котова А.А. Понятый як суб'єкт кримінально-процесуальної діяльності. Адвокат. № 2 (125) 2011.42-45с.*
3. *Маляренко В.Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: теорія, історія, практика: автореф. дис, 2015.40 с.*
4. *Свод законов Российской Империи. – Т. XVI. – Ч. 1. Судебные уставы. 1892. 288с.*

Боднар І.Я.
курсант 3-го курсу факультету №1 ІПФПНП
керівник:
Татарин І.І.
старший викладач кафедри кримінального процесу факультету №1
ІПФПНП
кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ТРУПА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ЕКСГУМАЦІЄЮ

Огляд – це слідча (розшукова) дія, проведення якої регулюється ст.ст. 237-239 КПК України. Мета огляду полягає у виявленні та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення.

Залежно від об'єкта виділяють вид огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією [1].

Ексгумація – це вилучення трупа з землі. В слідчій та експертній практиці під ексгумацією розуміють вилучення трупа із землі, могили, різноманітних склепів, усипальниць, саркофагів. Ексгумації підлягають як трупи, яким робили розтин, так і трупи, яким його не зроблено, з метою виключення насильницької смерті, чи упізнання трупа невідомої особи, з метою створення належних умов для подальшого проведення огляду трупа, пред'явлення його для впізнання, експертного дослідження чи інших процесуальних дій [2, с.436-437].

Ексгумація трупа здійснюється за постановою прокурора. Виконання постанови покладається на службових осіб органів місцевого самоврядування. Якщо ініціатором цієї дії є слідчий за власною ініціативою або з ініціативи сторони захисту чи потерпілого, він повинен подати прокурору клопотання з викладенням мотивів та обґрунтуванням потреби проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Потреби отримання згоди на ексгумацію трупа від рідних чи близьких законом не передбачено. Виконання постанови в частині виймання трупа з місця поховання і повторного поховання в тому самому місці та приведення могили в попередній стан покладається на органи місцевого самоврядування, що повинно бути обов'язково зазначено в постанові прокурора [3].

Труп виймається з місця поховання за присутності судово-медичного експерта та оглядається. Після проведення ексгумації і необхідних досліджень поховання здійснюється в тому самому місці з приведенням могили в попередній стан.

Під час ексгумації судово-медичним експертом можуть бути вилучені зразки тканини і органів або частини трупа, необхідні для проведення експертних досліджень [4].

Перед проведенням слідчої дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права та обов'язки, передбачені КПК, відповідно до їх процесуального статусу, а також порядок проведення слідчої дії [5].

Для вилучення трупа з місця поховання (могили) слід залучати робітників фірми, що здійснює ритуальні послуги, і здійснювати ексгумацію в присутності представника адміністрації кладовища.

Давність поховання трупа не може служити підставою для відмови у здійсненні ексгумації. Однак постанова про ексгумацію трупа повинна бути вмотивованою. У ній вказуються: чий труп підлягає вилученню (прізвище, ім'я, по батькові покійного), місце поховання (на якому цвинтарі), обґрунтування необхідності вилучення трупа з місця поховання.

Для встановлення місця поховання трупа на кладовищі запрошується близький родич або родич покійного, яким пропонується вказати могилу, де похований труп. Потім визначаються номер могили, пам'ятник і написи на ньому.

Перед початком розриття могили її слід сфотографувати, а потім відобразити всі наступні стадії ексгумації (витяг труни, розтин трупа і т.д.).

Дане слідча дія проводиться, якщо потрібно:

- 1) провести первинний, додатковий або повторний огляд похованого трупа;
- 2) провести судово-медичну експертизу трупа (первинну, додаткову або повторну).

Після проведення однієї із зазначених слідчих дій труп повинен бути похований в тому ж місці, з якого він був ексгумований, в присутності близького родича або родича покійного і представника адміністрації місця поховання. Про це слід скласти довідку, копія якої повинна бути вручена близьким родичам або родичам покійного.

Про ексгумацію та огляд трупа складається протокол ексгумації та огляду трупа. Якщо при ексгумації вилучалися речі та об'єкти для досліджень, про це зазначається в протоколі. До протоколу додаються матеріали вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, плани і схеми, графічні зображення, відбитки та зліпки [6].

Проблемою, яка фігурує в проведенні такої слідчої (розшукової) дії як ексгумація трупа, є залучення до її проведення понять.

Відповідно до КПК, слідчий, прокурор зобов'язаний також запросити не менше двох понять для проведення цього виду огляду трупа.

В. Фастовець зазначав, що «законодавець під час формулювання цього положення, напевно не замислювався над питанням, де в наш час можна знайти двох адекватних, незацікавлених у результатах розслідування кримінальної справи осіб, які б погодились бути присутніми під час огляду... трупа, не кажучи вже про те, щоб вони уважно спостерігали за всіма маніпуляціями слідчого або експерта..., особливо якщо тіло, наприклад, знаходиться в стадії розкладання або сильно постраждало внаслідок аварії чи під час падіння з висоти? Участь понятного у подібній слідчій дії на тлі створення у нього загального негативного настрою може викликати стрес, нервовий розлад або непритомність...» [7, с. 78].

На думку науковця, при огляді трупа обов'язок засвідчити відповідність записів у протоколі виконаним діям доцільно покласти на лікаря або експерта, які оглядали тіло, або взагалі виключити це положення закону.

Можна зробити висновок, що у статті 239 Кримінального процесуального кодексу України було б доцільно внести деякі зміни стосовно присутності понять під час проведення ексгумації трупа. Адже не всі люди через певні переконання здатні на психологічному рівні «перенести» дану слідчу (розшукову) дію.

Список використаних джерел:

1. Проблеми залучення понять до участі у проведенні огляду. Наукова спільнота URL:<http://www.spilnota.net.ua/ru/article/id-1378/>

2. Р.І. Сибірна, О.М. Тибінка – Особливості огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією. Науковий вісник 2 – Львівський державний університет внутрішніх справ URL:http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/02_2013/13sripze.pdf

3. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України (актуальний). Юридична бібліотека №1. URL:<http://mego.info>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Документ 4651-VI, чинний, поточна редакція — редакція від 04.11.2018, підстава - 2548-VIII, 2577-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Навчальні матеріали онлайн URL:http://pidruchniki.com/1705012449375/pravo/oglyad_trupa_povyazaniy_eksgumatsiyeyu

6. Поняття, підстави та порядок ексгумації трупа. Кримінальний процес URL:http://stud.com.ua/74459/pravo/ponyattya_pidstavi_poryadok_eksgumatsiyi_trupa

7. Фастовець В. Інститут понять. Архаїчне явище чи процесуальна гарантія захисту прав учасників кримінального судочинства. В. Фастовець. Вісник прокуратури. – 2012. – № 3. – С. 74-81.

Броневицька О.М.

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ТА ЕКСТРАДИЦІЙНОГО АРЕШТУ

У наукових джерелах сутність екстрадиції визначають по-різному. Так, К. Донець вважає, що вона функціонує у вигляді комплексного правового інституту [1, с. 72]. Ю. Аленін визначає її як діяльність компетентних органів, що базується на загальноновизнаних принципах міжнародного права, нормах міжнародних договорів і внутрішньодержавного законодавства, які передбачають, що держава у разі, якщо злочин входить до її юрисдикції (якщо вона потерпіла від злочину чи він був вчинений на її території, або ж його вчинив її громадянин), запитує і отримує обвинуваченого, підсудного чи засудженого з держави, на території якої він перебуває, або ж розглядає заявлене клопотання іноземної держави і передає запитувану особу [3, с. 794].

Прокурорський нагляд у цій сфері регламентується виключно національним законодавством, переважно в межах загальних функцій прокуратури, передбачених ст. 36 КПК.

Прокурорський нагляд за виконанням зобов'язань щодо здійснення екстрадиції полягає у зверненні прокурора до слідчого судді про застосування таких запобіжних заходів щодо осіб, які підлягають екстрадиції, як тимчасовий та екстрадиційний арешт (ст. ст. 583 та 584 КПК). Як захід прокурорського нагляду за обґрунтованістю клопотання про екстрадицію розглядаємо також екстрадиційну

перевірку, яка може проводитися прокуратурою за зверненням центрального органу (ст. 587 КПК).

Водночас, слід вказати, що проведений аналіз прокурорської діяльності під час екстрадиції засвідчує, що, навіть в умовах активного реформування кримінальної юстиції сьогодні існують проблеми, пов'язані із недостатнім нормативним врегулюванням процесу екстрадиції, суперечностями та неузгодженостями, незважаючи на наявність національної та міжнародної нормативно-правової бази.

Зокрема, беззаперечним є той факт, що затриманням особи, видача якої запитується, передбачає необхідність складання протоколу затримання.

На думку І. Басистої, В. Галагана та ін. такий протокол має називатися «Протокол повідомлення та роз'яснення прав особі, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу». До такого протоколу, окрім обов'язкових реквізитів, передбачених ст. 104 КПК України, слід вносити відомості про: послідовність дій (повідомлення переліку прав, які визначені у ст. 581 КПК України); участь усіх осіб, присутніх під час затримання тощо. Оскільки у главі 44 КПК України відсутні будь-які вказівки законодавця про порядок складання такого протоколу, його назву і реквізити, то цю прогалину слід заповнити шляхом доповнення КПК новою статтею [4, с. 135].

Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання особи, зобов'язана негайно повідомити прокурора, в межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання, й надати йому копію протоколу (ч. 5 ст. 208, ч. 2 ст. 582 КПК України). Отримання прокурором копії протоколу затримання вимагає від нього не тільки негайного повідомлення регіональної прокуратури про вказаний факт, але й зобов'язує його провести ефективний прокурорський нагляд за законністю затримання особи з метою недопущення порушення або обмеження її прав і свобод.

Згідно з ч.2 ст.61 Мінської Конвенції особа може бути затримана, якщо є передбачені законодавством підстави для підозри, що вона вчинила на території іншої Договірної Сторони злочин, який тягне за собою видачу. Нормами вказаних договорів передбачено обов'язок Договірних сторін видавати одна одній всіх осіб, що переслідуються за вчинення правопорушень, з урахуванням положень та умов Конвенцій. Порядок затримання осіб у зв'язку з їх міжнародним розшуком та застосування щодо них тимчасового арешту регламентовано ст.ст. 208, 582-583 КПК України.

Згідно вказаних вимог, прокурор звертається до слідчого судді, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання особи, що вчинила злочин за межами України, з клопотанням про застосування тимчасового арешту, за результатами розгляду якого слідчий суддя виносить ухвалу про застосування тимчасового арешту або про відмову в його застосуванні, якщо для його обрання немає підстав.

Разом з тим, набувають поширення випадки прийняття судами загальної юрисдикції рішень про відмову в застосуванні тимчасового арешту, що призводить до звільнення осіб з-під варті. Такі рішення зазвичай обґрунтовуються ненаданням прокурором документів, передбачених ч.4 ст.583 КПК України, або їх неналежним, на думку судів, оформленням.

Встановлено, що рішення суди апеляційної інстанції обґрунтовують відсутністю перекладу українською мовою частини доданих до запиту документів

(процесуальних рішень про притягнення як обвинуваченого та взяття під варту, документів, що посвідчують особу), ненаданням даних, які б свідчили про свідоме ухилення особи від явки до органів правосуддя, тощо.

При цьому, судами не враховується, що положеннями чинного законодавства встановлено мінімальні вимоги до обсягу документів та відомостей, які надаються суду з клопотанням про застосування тимчасового арешту, оскільки процесуальні рішення ухвалюються в іноземній державі та їх переклад українською мовою на момент затримання особи на території України відсутній. Надання інших даних кримінального провадження, досудове розслідування у якому проводиться правоохоронним органом іноземної держави, крім визначених п.2 ч.4 ст. 583 КПК України, на вказаному етапі не передбачено.

Документи, які містять відомості про вчинення розшукуваною особою злочину на території іноземної держави, є документами, що у будь-який спосіб свідчать про факт вчинення злочинних дій на території іншої держави. Водночас, чинним законодавством не конкретизовано види таких документів, а також їх належність до певної державної установи або організації.

Підтверджуючим документом у зазначеному випадку може бути лист Інтерполу про перебування особи у міжнародному розшуку з метою арешту, рішення суду про взяття особи під варту або посилення на наявність такого рішення тощо.

Також проблема у прокурора може виникнути під час подання клопотання про обрання до особи тимчасового арешту. П. 2 ч. 4 ст. 583 КПК України встановлено, що до такого клопотання повинні бути долучені документи, що містять дані про вчинення особою злочину на території іноземної держави та обрання щодо неї запобіжного заходу компетентним органом іноземної держави (ордер на арешт, копія вироку). Зрозуміло, що часто прокурор не може отримати такі документи у 60-годинний термін, що може бути підставою для відмови у задоволенні клопотання про застосування тимчасового арешту. Тобто у КПК не узгоджено питання механізму видачі по строках.

До того ж норми зазначених вище міжнародних договорів передбачають отримання клопотань про застосування тимчасового арешту факсом, телеграфом, поштою, каналами Інтерполу. Частиною 4 статті 548 КПК України передбачено отримання запитів електронним, факсимільним або іншим засобом зв'язку.

При звільненні осіб вказаної категорії з-під варту через відмови судів у застосуванні тимчасового арешту слід брати до уваги те, що такі особи продовжують перебувати у міжнародному розшуку та стосовно них є чинні рішення судів іноземних держав про взяття під варту, у зв'язку з чим відповідно до ст.ст. 208, 582 КПК України їх затримання є прямим обов'язком правоохоронних органів України.

Слід враховувати, що Європейський суд з прав людини в рішенні у справі «Квінн проти Франції» зазначає, що тримання під вартою з метою здійснення екстрадиції виправдане з точки зору п.п. f) п.1 ст.5 Конвенції про захист прав і основоположних свобод 1950 року.

Складною з фінансової та організаційної точки зору є також відсутність змоги у прокурора забезпечити право особи на користування послугами перекладача у разі затримання іноземця, зустрічі з представником дипломатичної чи

консульської установи своєї держави, оскільки не в усіх регіонах країни є перекладачі певних мов або консульські установи такої держави. Як наслідок, відбувається порушення ст. 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод. У прокурорському кошторисі графа для таких цілей (оплата праці перекладача) відсутня.

ЄСПЛ наголошує, що відповідно до ст. 5 пар. 2 Конвенції, будь-яка затримана особа повинна бути проінформованою простою, зрозумілою і доступною мовою про правові і фактичні підстави затримання, щоб мати змогу звернутися до суду і оскаржити законність затримання (Рішення у справах Ван дер Леер проти Нідерландів; Шамаєв та інші проти Грузії та Росії тощо).

Неузгодженими є також положення щодо підстав затримання осіб, видача яких запитується. Підставами затримання особи, видача якої запитується, є положення ст. 208 КПК з врахуванням особливостей розділу IX КПК (ч. 7 ст. 585 КПК України). Аналіз статей розділу IX свідчить про відсутність таких особливостей, пов'язаних із затриманням особи, видача якої запитується, окрім тих, які передбачені в ст. 582 КПК України. Процесуальний закон також не містить підстав для повторного затримання й повторного застосування тимчасового арешту, хоча здійснення повторного екстрадиційного арешту встановлено ч. 13 ст. 584 КПК України [2, с. 271]. Серед переліку підстав для затримання особи (ст. 207, 208, 582 КПК України) немає такої підстави як оголошення особи в міжнародний розшук для подальшої її екстрадиції.

Прокурор також зобов'язаний роз'яснити право затриманої особи на спрощену процедуру видачі. Застосування такої спрощеної процедури виключає обов'язок прокурора проводити екстрадиційну перевірку, а також не враховувати як імперативних, так і дискреційних підстав, що перешкоджають видачі.

Список використаних джерел:

1. *Донець К. Прокурорський нагляд за здійснення видачі особи (екстрадиції) у кримінальних провадженнях під час досудового розслідування / К. Донець // Вісник прокуратури. – 2015. – № 7. – С. 71–78.*
2. *Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування: колективна монографія / за заг. ред. Ю. П. Аленіна; відпов. за вип. І. В. Глов'юк. - Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. - 1148 с.*
3. *Кримінально-процесуальне право України: підручник / за заг. ред. Ю.П. Аленіна. – Х.: ТОВ Одіссей, 2009. – 806 с.*
4. *Міжнародний розшук та видача особи, яка вчинила кримінальне правопорушення: навчальний посібник / І.В. Басиста, В.І. Галаган, О.М. Калачова, Л.В. Максимів. – Київ, 2016. – 277 с.*

НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ ЩОДО ОКРЕМОЇ КАТЕГОРІЇ ОСІБ

З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК), виникло достатньо дискусійних питань, пов'язаних з практикою застосування норм кримінального процесуального права. Безперечно, що прийняття КПК 2012 року є результатом плідної діяльності, який міг бути реалізованим зокрема завдяки ефективності здійснення правового регулювання з боку держави. Зрозуміло, що подальше правове регулювання застосування норм кримінального процесуального права є необхідним, що обґрунтовується як державно-управлінськими процесами, так і реформами, що відбуваються в Україні. Зокрема, враховуючи практику застосування, слід звернути увагу на фактичні можливості доказування у кримінальному провадженні щодо окремих категорій осіб, а саме народних депутатів.

Правове регулювання – це владний вплив на суспільні відносини, який здійснюється державою за допомогою всіх юридичних засобів з метою їх закріплення, упорядкування, розвитку та охорони, спрямований на відображення та узгодження суспільних інтересів задля розвитку основних сфер суспільних відносин. Відтак правове регулювання безпосередньо пов'язане з правом [5, с. 27].

Також правове регулювання визначають як метод державного управління, який здійснюється за допомогою юридичних засобів, суттю якого є владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їхніх прав та обов'язків, установлення певних дозволів і заборон, затвердження певних правових актів.

Отже, правове регулювання у системі виконавчої влади складається із двох груп методів:

- а) правового регламентування;
- б) розпорядчо-юридичних дій [3, с. 148].

Враховуючи реформи кримінального процесуального законодавства та застосування його до окремої категорії осіб, зокрема народних депутатів, слід проаналізувати деякі аспекти інституту недоторканості, зокрема питання, що стосуються статусу народних депутатів. Недоторканність депутатів пов'язана зі здійсненням ними своїх повноважень у межах їх професійної діяльності. Ідея інституту недоторканності полягає у недопущенні будь-яких методів впливу на особу депутата під час прийняття ним рішень, що має ґрунтуватися винятково на внутрішньому переконанні в його правильності та відповідності вимогам правового поля. Врахувавши стандарти європейської спільноти щодо інституту недоторканості, зауважимо, що кожна держава індивідуально вирішує питання що стосуються імунітетів окремих осіб, зокрема тих, що мають відношення до законодавчої гілки влади. В Україні, враховуючи високий рівень корупції, необхідність

боротьби з нею та іншими видами кримінальних правопорушень, слід обмежити недоторканість народних депутатів. Оскільки існуючий механізм застосування до них норм кримінального процесуального законодавства сприяє протидії досудовому розслідуванню і як наслідок уникненню ними кримінальної відповідальності.

На сучасному етапі інститут недоторканості в Україні у ряді випадків стає перешкодою виконання завдань кримінального судочинства, визначених у ст. 2 КПК: притягнення кожного хто вчинив кримінальне правопорушення до кримінальної відповідальності [2]. Потребуючи реформування інституту недоторканості, українське суспільство вимагає кардинальних змін [1, с. 223]. Взявши до уваги виступи громадськості, президент та народні депутати виявили ініціативи щодо її обмеження. Так, у ВРУ визначений як невідкладний перебуває законопроект про скасування депутатської недоторканності, що внесений Президентом України (№ 7203). Згідно з президентським законопроектом [4], зі ст. 80 Конституції буде вилучено норму, згідно з якою народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність. Також із Конституції вилучається норма, яка забороняє притягувати до кримінальної відповідальності, затримувати або заарештовувати народних депутатів без згоди ВРУ. Однак, слід зауважити, що процес законодавчих змін щодо депутатської недоторканості затягується, що свідчить про відсутність політичної волі щодо швидкого прийняття змін, а тому потребує вдосконалення механізму правового регулювання.

Уважаємо, що депутатську недоторканність варто обмежити так як слід зберігати систему рівноваги у діяльності депутата між можливостями прийняття ним рішень та притягнення його у разі необхідності до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення. У цьому питанні основну роль повинна відігравати держава, зокрема через механізми правового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Ангеленюк А.-М.Ю. Проблеми застосування кримінального процесуального затримання стосовно народних депутатів і суддів. Наук. вісн. ЛьвДУВС. Вип 1. 2018. С.282-290
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.02.2012 №4651-VI URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. К.: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 251 с.
4. Проект Закону про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканості народних депутатів України) № 7203 від 17.10.2017 URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4>
5. Соловійов В.М. Поняття і сутність правового регулювання державного управління України. Університетські наукові записки, 2007. № 3 (23), С. 27-33. URL: <http://www.univer.km.ua>

Воробчак М.М.
курсант 3 курсу факультету № 2 ІПФПНП
керівник:
Ангеленюк А.-М.Ю.
старший викладач кафедри кримінального процесу факультету № 1
ІПФПНП
кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

КОНЦЕПЦІЯ ОБШУКУ: ВИЗНАЧЕННЯ, ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ

Згідно чинного КПК України обшук є слідчою дією, яка проводиться з метою виявлення та фіксації обставин вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя вчинення правопорушення (ч. 1 ст. 234 КПК України)[2].

Обшук – це обґрунтована доказами, що є у кримінальному провадженні, слідча (розшукова) дія, суть якої полягає в примусовому обслідуванні особи, житла або іншого володіння особи з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини учинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке здобуте внаслідок його учинення, інших речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [3].

За об'єктом проведення обшук може поділятися на 4 види:

1)обшук житлових приміщень (житлових будинків, котеджів, квартир, замків, кімнат у гуртожитку, постійних чи тимчасових житлових помешкань, у тому числі і в готелі чи іншому місці, включаючи туристичний намет на лоні природи);

2)обшук іншого володіння особи (дачної будівлі, – гаража, яхти, літака, автомобіля, магазину, кав'ярні, кіоску, саду, городу, подвір'я, ферми, земельної ділянки чи угіддя тощо);

3)обшук службових та інших приміщень (складських, – службових і виробничих приміщень, підприємств, установ, організацій та інших сховищ);

4)обшук території (земельної ділянки, саду, городу тощо);

5) обшук особи(особистий обшук) [4].

Особистий обшук, як вид обшуку не є розповсюдженим, та попри це виділяють два випадки його проведення:

1) під час затримання особи (ч. 3 ст.208 КПК);

2) під час обшуку житла чи іншого володіння особи (ч. 5 ст. 236 КПК) [2].

Існує думка, що в цих ситуаціях обшук особи може здійснюються без рішення суду, але з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії (ч. 7 ст. 223, ч. 2 ст. 234 КПК України), що, на мою думку є хибним рішенням.

Досить часто, під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, виникає необхідність проведення особистого обшуку осіб, які там знаходяться, що є чітко передбачено згідно норм КПК. Відтак виникає запитання, чи можуть

уповноважені органи досудового розслідування провести обшук осіб, в рамках слідчої огляд приміщення, який здійснюється за правилами обшуку.

Коли під час огляду приміщення відбувається затримання особи, у відповідності до ч. 1 ст. 208 КПК України (без ухвали слідчого судді), слідчий, прокурор чи інша уповноважена особа може здійснити обшук затриманої особи лише з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223, ст. 236 КПК України за наявності присутності понятих (не менше двох осіб). Проте, згідно ч.5 ст.236 КПК України, обшук на підставі ухвали слідчого судді повинен проводитися лише в обсязі, необхідному для досягнення мети обшуку. Зокрема за рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, що мають значення для кримінального провадження.

Отже, виходячи з логіки законодавця, якщо затримання особи відбувається в порядку ч.1 ст. 208 (без ухвали слідчого судді), то проведення особистого огляду(обшуку) такої особи не потребує наявності ухвали слідчого судді. Однак, коли особу не затримують, а проводять їй особистий обшук в рамках огляду приміщення (за правилами обшуку), то навіть якщо огляд приміщення проводиться на підставі особистої згоди власника або іншого володільця, то це не виключає необхідності отримання ухвали слідчого судді на особистий обшук особи, оскільки згода особи на проведення огляду в її житлі не надає правових підстав щодо здійснення особистого обшуку осіб, що там знаходяться.

Слід також звернути увагу на участь національних судів в окремих випадках щодо вирішення зазначеного питання. Так, Ухвалою Печерського районного суду м. Києва № 757/11551/13-к від 29.05.2013р., та Ухвалою Печерського районного суду м. Києва № 757/1098/14-к від 14.01.2014р. слідчим суддею було надано дозвіл на проведення особистого обшуку особи в порядку ч.5 ст.236 КПК України.

Непоодинокими є випадки, коли необхідно провести обшук особи, яка знаходиться за межами житла чи іншого володіння і відносно якої є підстави вважати, що вона переховує при собі предмети або документи, що вилучені з обігу або мають значення для кримінального провадження.

Проте така ситуація не узгоджується з підставами проведення особистого обшуку, про які йдеться у ч. 3 ст. 208 та ч. 5 ст. 236 КПК України. У деяких прокуратурах та судах України як вихід з такої ситуації вбачають у застосуванні положень ст. 9 КПК України, в якій зазначено про необхідність використання загальних засад кримінального провадження у разі, коли окремі питання не врегульовано або неоднозначно врегульовано положеннями КПК України.

Підсумовуючи наведене, зазначимо, що обшук є важливим інститутом у кримінальному процесуальному законодавстві, оскільки є прямим втручанням у приватне життя особи. Відтак, вдосконалення законодавства, що регулює порядок проведення обшуку(як самої особи так і житла чи іншого її володіння), є одним із кроків вирішення проблем, що склались ще з радянських часів. Зокрема важливими є дії самого слідчого чи прокурора чи інших учасників даної процесуальної дії, а професійність даних учасників проведення обшуку та законність їхніх дій є невід'ємною частиною подолання такої проблеми як незаконний обшук.

Безсумнівно, обшук, перш за все, має бути проведений із найменшим втручанням у приватне життя та власну гідність особи. Відтак позитивним аспектом у реформуванні є те, що законодавець ввів обов'язковим елементом проведення обшуку його відеофіксацію, а також присутність адвоката, який також має право здійснювати відеофіксацію слідчої дії.

Список використаних джерел:

1. Конституція України URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Кримінальне процесуальне право України: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 774 с.
4. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Тертишник В.М. Академічне видання. – К.: Алерта, 2014. – 420 с.

Гловюк І.В.

завідувач кафедри кримінального процесу

доктор юридичних наук, доцент

(Національний університет «Одеська юридична академія»),

адвокат (АО «Barristers»)

Малахова О.В.

старший викладач кафедри кримінального процесу

кандидат юридичних наук

(Національний університет «Одеська юридична академія»)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ПРИ ПРОДОВЖЕННІ СТРОКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ

Забезпечення права на захист при продовженні строку досудового розслідування слідчим суддею є багатоаспектною проблемою, у межах якої слід особливо звернути увагу на забезпечення змагальності при вирішенні питання продовження строку досудового розслідування та оцінку підстав для відмови у задоволенні клопотання.

Частина 3 ст. 295 КПК України прямо передбачає, що копія клопотання вручається слідчим або прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, підозрюваному та його захиснику не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання прокурору, уповноваженому на розгляд питання про продовження строку досудового розслідування. Стаття 295¹ КПК України, натомість, такої норми не містить, при тому, що таке клопотання розглядається за участі підозрюваного та його захисника. На те, що невиконання вказаного обов'язку порушує права сторони захисту, робить неможливим надання нею письмових заперечень щодо продовження строків досудового розслідування та здійснення належної підготовки до судового засідання, вже вказувалося у літературі [1, с. 201]. Враховуючи те, що завчасне ознайомлення з цим клопотанням забезпечує можливість сторони захисту

вказати на неефективність діяльності слідчого, прокурора, які протягом відведеного законом строку не змогли всебічно, повно дослідити обставини кримінального провадження, а також прийняти необхідні процесуальні рішення, на недоліки форми і змісту клопотання, на недотримання слідчим, прокурором вимог ст. 28 КПК при вчиненні процесуальних дій та прийнятті процесуальних рішень, а у більш широкому контексті – змагальність сторін кримінального провадження, то слід, керуючись ч. 6 ст. 9 КПК України, визнати, що підозрюваний, захисник мають право отримати копію клопотання не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання до слідчого судді. У разі, якщо клопотання не вручається стороні захисту, то при розгляді його слідчим суддею слід клопотати про відкладення розгляду клопотання та надання достатнього часу для ознайомлення з клопотанням та підготовки заперечень, не тільки на ч. 6 ст. 9 КПК України, а й на ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у частині права підозрюваного мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту, та відсутність ефективного засобу юридичного захисту стосовно незаконного/необґрунтованого продовження строку досудового розслідування у результаті розгляду клопотання, ураховуючи, що така ухвала слідчого судді не оскаржується.

У контексті оцінки підстав для відмови у задоволенні клопотання слід звернути увагу на ч. 4 ст. 295-1 КПК України, відповідно до якої однією із підстав для відмови слідчим суддею у задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування до повідомлення особі про підозру визначається протиправність такого клопотання. При цьому КПК України не визначає, що необхідно розуміти під такою протиправністю. Лише в ч. 9 ст. 264 Кодексу адміністративного судочинства України знаходимо уточнення законодавця щодо даного поняття. Так, відповідно до зазначеної правової норми протиправне розуміється як незаконне чи таке, що не відповідає правовому акту вищої юридичної сили. Отже, можемо зробити висновок, що законодавець, хоч й в законодавстві про адміністративне судочинство, вживає поняття «протиправність» як рівнозначне поняттю «незаконність». На наш погляд, таке тлумачення є прийнятним до кримінального процесуального законодавства. При цьому відзначимо, що згідно з абз. 3 ч. 2 ст. 295-1 КПК України слідчий суддя, встановивши, що клопотання подано без додержання вимог ст. 295-1 КПК України, повертає його прокурору, слідчому, про що постановляє ухвалу. Доречно буде зазначити, що ст. 295-1 КПК України є банкетною правовою нормою, що містить посилання на ст. 294 КПК України, яка, в свою чергу, також є банкетною з відсилкою на ст. 219 КПК України. На наш погляд, недотримання стороною обвинувачення вимог ст.ст. 219, 294 та 295-1 КПК України при поданні клопотання про продовження строку досудового розслідування є, ніщо інше, як проявом протиправності, оскільки недотримання вимог закону є незаконністю, а незаконність рівнозначне протиправності. Таким чином, за наявності протиправності клопотання про продовження строку досудового розслідування слідчий суддя може або повернути клопотання, в порядку абз. 3 ч. 2 ст. 295-1 КПК України, або відмовити у його задоволенні, відповідно до ч. 4 ст. 295-1 КПК України. Такий подвійний характер правового регулювання, на наш погляд, суперечить принципу правової визначеності. Усунути таку нормативну неузгодженість, на наш погляд, можливо шляхом диференціації наслідків в залежності від різновиду протиправності заявленого клопотання. Оскільки при поверненні слідчому, прокурору клопотання про продовження строку

досудового розслідування зберігається можливість повторного його заявлення, то такий наслідок має застосовуватися до протиправності, яка може бути усунута шляхом подання нового клопотання. Враховуючи те, що відмова в задоволенні відповідного клопотання позбавляє сторону обвинувачення права повторного звернення, відповідно до ч. 7 ст. 295-1 КПК України, дане повноваження слідчого судді має бути реалізовано за наявності протиправності клопотання, яка не може бути усунута шляхом подання нового клопотання. Крім того, як випадки протиправності клопотання можливо кваліфікувати ситуації, коли: 1) повідомлення про підозру було здійснено із порушенням норм КПК України, адже, у такому випадку строк взагалі не можна вважати таким, який почався, тому, відповідно, немає строку, стосовно якого може ставитися питання про продовження; 2) клопотання подане органом досудового розслідування, який проводить досудове розслідування із порушенням правил щодо підслідності; 3) у діях підозрюваного відсутній склад кримінального правопорушення. Цей перелік не є вичерпним.

Таким чином, для забезпечення балансу публічних та приватних інтересів у КПК України наведені недоліки КПК України мають бути усунені, і має бути чітко передбачено обов'язок слідчого, прокурора вручити копію клопотання до слідчого судді про продовження строку досудового розслідування підозрюваному та його захиснику не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання до суду, і наслідки його невиконання. Крім того, мають бути розмежовані підстави для повернення клопотання про продовження строку досудового розслідування та для відмови у його задоволенні.

Список використаних джерел:

1. Членов М.В. *Щодо змін в обчисленні строків досудового розслідування // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 26 жовт. 2018 р.) / редкол.: М. В. Членов (голов. ред.), Л. М. Леженіна (заст. голов. ред.), О. В. Косьмін. – Харків : Право, 2018. – Вип. 10 (ювіл.). – С. 194-201.*

Гунченко О.В.

адвокат, здобувач кафедри
кримінально-правових дисциплін та судових експертиз
(Донецький юридичний інституту МВС України)

**СПРОСТУВАННЯ ЗАХИСНИКОМ РИЗИКІВ
ПРИ ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ПРО ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ
У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ**

Спростування захисником ризиків пов'язане із пізнанням, доказуванням та логічними операціями, які мають місце у зазначеному процесі. У логіці спростування є логічна операція встановлення хибності або необґрунтованості раніше висунутої тези [1]. Відтак, спростування може відбуватися у наступних формах: критика тези, критика аргументів та критика демонстрації. Якщо перенести цю

формулу на спростування ризиків, зазначених у ст. 177 КПК України, то критикою тези можна вважати наявність самого ризику. Під критикою аргументів слід розуміти належність, допустимість, достовірність та достатність доказів, якими підтверджується сама теза, тобто ризик, який наводиться. І критикою демонстрації нам видається доведення відсутності логічного зв'язку між наведеними пропонентом (слідчим, прокурором) аргументами – доказами (їх належністю щодо ризику) та висунутою тезою про наявність певного ризику.

Спростування ризиків під час вирішення питання про застосування запобіжного заходу пов'язане із тягарем доказування, який покладається на сторону обвинувачення. Для сторони захисту така діяльність характеризується диспозитивністю. Відтак, спростування ризиків захисником може мати як активну форму – наведення аргументів, доказів на користь своєї тези, так і пасивну форму – представлення власної точки зору, власної інтерпретації фактів та обставин, в залежності від обраної правової позиції.

Крім того, тактика спростування залежатиме від того, які ризики та обставини спростовує захисник, чи достатньо обґрунтованою є підозра у вчиненні кримінального правопорушення, чи спростовується теза про необхідність застосування запобіжного заходу загалом або захисник вказує на можливість застосування іншого запобіжного заходу та можливість усунення ризиків таким чином та ін.

Як зазначається у дослідженнях, ризик – це поєднання ймовірності та наслідків несприятливих подій, кількісна оцінка небезпек, що визначається як частота однієї події при настанні іншої. При цьому, як справедливо зазначає І. Фролова, події, що вже відбувалися, мають бути підтверджені, а дії, бездіяльність, схильність підозрюваного щодо певних дій саме під час досудового розслідування повинні давати прокурору підстави вважати, що існує високий коефіцієнт настання ризиків, передбачених ст. 177 КПК України [2]. Тобто важливе значення при оцінці ризиків буде відігравати не тільки факт певних дій або спроб, але і в сукупності ймовірність того, як вони вплинули/ можуть вплинути на дієвість кримінального провадження, а застосування / не застосування певного виду запобіжного заходу усунути / зменшити такі ризики. При цьому необхідно пам'ятати про пропорційність застосовуваного заходу тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та обставинам, у т.ч. досудового розслідування, співрозмірність обмеження прав і свобод особи та процесуального примусу, обмежень, які застосовуються.

Перший ризик, наведений у п.1 ч. 1 ст. 177 КПК України – це спроба переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду. На практиці часто зазначений ризик стороною обвинувачення обґрунтовується неявною підозрюваного за викликом слідчого, прокурора, а також тим фактом, що особа не проживає за місцем реєстрації. Зазначені аргументи не можуть у повній мірі обґрунтувати ризик. Адже задля забезпечення явки особи, яка не з'являється за викликом, може бути застосовано привід, а її відсутність за місцем реєстрації не підтверджує факт ухилення в органів досудового розслідування та суду. Стороні захисту для спростування зазначених аргументів необхідно звертати увагу на дотримання стороною обвинувачення, судом самої процедури виклику, наявності поважних причин неприбуття на виклик тощо. Вчені зазначають, що про зазна-

чений ризик можуть свідчити такі дії особи, як закриття рахунків у банках, оформлення закордонного паспорту, купівля квитків, наявність певних соціальних зв'язків [2; 3, с.156 – 157]. Спростування зв'язку між такими діями та ризиком повинна відбуватися за рахунок надання інформації, яка вказує на об'єктивну необхідність вчинення підозрюваним зазначених дій та відсутністю зв'язку між ними та кримінальним переслідуванням щодо особи. Крім того, необхідно звернути увагу слідчого судді, суду на обставини, які дають можливість стверджувати, що у підозрюваного була можливість переховуватися, але він нею добровільно не скористався, що свідчить про його позитивну процесуальну поведінку.

При спростуванні наступного ризику – знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, захисник повинен вимагати чіткого визначення переліку тих речей і документів щодо яких існує ризик, докази того, що у підозрюваного є доступ до них. Доцільно звернути увагу суду на факт застосування / незастосування інших заходів забезпечення кримінального провадження, процесуальних дій, направлених на отримання, збереження речей і документів, що мають значення для кримінального провадження: тимчасовий доступ до речей і документів, арешт майна, обшук, огляд, а також поведінку підозрюваного під час проведення цих заходів.

ЄСПЛ у своїх рішеннях виділяє багато критеріїв оцінки ризиків, водночас слід зауважити, що вони повинні оцінюватися, виходячи із обставин конкретного кримінального провадження та особи конкретного підозрюваного.

Ризик спроб підозрюваного незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні повинен ґрунтуватися на конкретних фактах таких спроб – залякуванні, шантажі, можливості використати своє соціальне становище для впливу на зазначених суб'єктів, кримінальних та соціальних зв'язків підозрюваного. Водночас суб'єктивне сприйняття вказаними особами такої можливості не може бути сприйняте як доказ.

В. А. Завтур щодо наступного ризику – перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином, спираючись на дослідження правників та практику ЄСПЛ, наводить наступні можливі докази: погроза чи підкуп органів та осіб, які проводять розслідування та здійснюють правосуддя, небезпека для громадського порядку та особи щодо якої здійснюється кримінальне провадження, перешкодження виконанню судового рішення. У той же час, як справедливо зазначає автор, не підлягає однозначному тлумаченню та вказує на правову невизначеність зазначеного положення [4, с. 331 – 332]. Відтак, при спростуванні зазначеного ризику, слід також акцентувати увагу на неспростовності фактичних даних, визначеності у клопотанні конкретних дій, які свідчать про наявність зазначеного ризику.

У практичній діяльності часто ризик, що підозрюваний вчинить інше кримінальне правопорушення чи продовжить кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується, обґрунтовується наявністю судимостей або іншим кримінальним провадженням, яке здійснюється щодо нього. Водночас, у рішеннях ЄСПЛ «Стогмюллер проти Австрії», «Мюллер проти Франції» та «Олександр Макаров проти Росії» та ін. наголошено, що злочинні дії у минулому

особи не можуть бути достатніми для обґрунтування відмови у її звільненні. Таким чином, на спростування зазначеного ризику захисник може вимагати докази підтвердження зв'язку між кримінальним правопорушенням щодо якого здійснюється провадження та кримінальним правопорушенням, яке вчинено особою під час досудового розслідування або до нього, обставинами, які характеризують особу підозрюваного, його поведінкою.

Обґрунтування та відповідно спростування ризиків при обранні запобіжного заходу, у тому числі, тримання під вартою, є багатоаспектною темою, яка включає у себе питання обґрунтованості підозри, правової аргументації, діяльності сторін, доказування та ін., які є актуальними для подальших наукових розвідок та вивчення правозастосовної практики.

Список використаних джерел:

1. Мозгова Н. Г. Логіка: навчальний посібник. URL: <https://pidruchniki.com/1584072040433/logika/logika>.

2. Фролова І. Ризики: бути чи не бути запобіжному заходу. Юридична газета. 30 січня 2018 року. URL: <https://www.pressreader.com/ukraine/yurydychna-gazeta/20180130/281749859789062>

3. Рибалко В. О. Наявність ризику переховування від органів досудового розслідування та/або суду як одна з підстав застосування запобіжного заходу. Форум права. 2015. № 2. С. 152–158.

4. Завтур В. А. Перешкодження кримінальному провадженню "іншим чином" як підстава застосування запобіжного заходу. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса: Юридична література. 2016. С. 330-332.

Гуцуляк Ю.В.

інспектор СВ Шевченківського ВП ГУНП у Львівській області
(Національна поліція)

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВИМОГ КОНВЕНЦІЇ РАДИ ЄВРОПИ ПРО ЗАПОБІГАННЯ
НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ЖІНОК І ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ
ТА БОРОТЬБУ З ЦИМИ ЯВИЩАМИ**

За останні три десятиліття насильство щодо жінок, включаючи домашнє насильство, привертає підвищену увагу з боку міжнародної спільноти, що знаходить своє відображення у міжнародному праві. Протягом цього періоду було здійснено кілька вирішальних кроків, серед яких: ухвалення Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок в 1979 р., а також загальних рекомендацій та висновків, затверджених Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок; Декларації ООН про викорінення насильства щодо жінок в 1993 р.; Міжамериканської конвенції про запобігання, покарання і викорінення насильства щодо жінок в 1994 р.; Пекінської декларації в 1995 р.;

Протоколу про права жінок в Африці до Африканської хартії прав людини і народів в 2003 р. Основним міжнародним документом, покликаним захистити жінок від насильства є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, або як її ще називають Стамбульська конвенція (далі - Конвенція), яка набула чинності 1 серпня 2014 р. Україна ратифікувала цей міжнародний нормативний документ, погодившись привести національне законодавство до його вимог. Впровадження положень Конвенції здійснено шляхом прийняття Верховною Радою України Закону України Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами від 06 грудня 2017 року, який набирає чинності з 11.01.2019 року. Цим законом вводяться в національне законодавство принципи Конвенції з метою комплексності у боротьбі та протидії з насильством щодо жінок і домашнім насильством, посилення захисту від дискримінації за гендерною ознакою. Адже як свідчить судова статистика протягом 2016-2017 років більше 82 тис. осіб піддано адміністративному стягненню за 173-2 КУпАП за насильство в сім'ї, невиконання захисного припису тощо. Більше 200 рішень судів у кримінальних провадженнях щороку за статеві і суміжні злочини, та більше тисячі – за заподіяння тілесних ушкоджень, побойв і мордувань стосовно членів сім'ї [4, с.5].

Аби комплексно зрозуміти підхід законодавця до ратифікації положень Конвенції, перш за все необхідно звернутись до самого її тексту та шляхом співставлення та порівняння зрозуміти правовий вияв ратифікованих положень у національному кримінально-процесуальному законодавстві. Ст.49 Конвенції зазначаються зобов'язання Сторін щодо вжиття необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб розслідування та судові провадження стосовно всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, здійснювалися без неналежних затримок і з урахуванням прав жертви на всіх стадіях кримінального провадження. А також, вжиття необхідних законодавчих або інших заходів згідно з основними принципами прав людини та з огляду на гендерне розуміння насильства для забезпечення ефективного розслідування та кримінального переслідування правопорушень, установлених відповідно до цієї Конвенції. Такі вимоги не потребують розробки та запровадження до національного кримінального процесу спеціальних чи нових норм, адже Кримінальний процесуальний кодекс України (далі - КПК) містить положення побудови системи кримінального провадження (в широкому розумінні даного правового інституту) з обов'язковим додержанням таких концептуальних засад як: рівність перед законом та судом (ст.10 КПК), невтручання у приватне життя (зокрема ч.3 ст.15 КПК), доступу до правосуддя та обов'язковості судових рішень (зокрема ч.1 ст.21 КПК), публічності (ст.25 КПК), розумних строків (ст.28 КПК).

Зважаючи на специфіку охоронюваної сфери прав та свобод, забезпечуючи підґрунтя щодо своєчасного реагування компетентних органів розслідування Сторін, належного початку розслідування та здійснення доказування обставин вчиненого кримінального правопорушення, Конвенція визначає: Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб відповідальні правоохоронні органи негайно та належним чином реагували на всі форми насильства, які підпадають під сферу застосування Конвенції, шляхом

надання належного та невідкладного захисту жертвам; Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб відповідальні правоохоронні органи негайно та належним чином здійснювали запобігання всім формам насильства, які підпадають під сферу застосування Конвенції, та захист від усіх таких форм, у тому числі застосування профілактичних оперативних заходів та збір доказів (ст.50 Конвенції). Основа для виконання таких положень органами досудового розслідування закладена у ст.25 КПК, – в обов'язку прокурора, слідчого розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (включаючи і злочини за насильство сексуального характеру, посягання на фізичне здоров'я чи примушування до вчинення актів цивільного стану, що ґрунтуються на ознаці гендерності), вжиття всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Положення ст.ст. 51 та 52 Конвенції щодо оцінки летальності ризиків в кожному конкретному випадку, серйозності ситуації, повторності насильства повинна належним чином враховуватись на всіх стадіях кримінального провадження і при застосуванні захисних заходів, особливо коли особа має вогнепальну зброю, найшли своє відображення у змінах до КПК Законом №2227-VIII. Так, запроваджується можливість тимчасово обмежувати підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, які підпадають під сферу дії Конвенції, права на володіння та носіння зброї (ч.4 ст. 148 КПК) в рамках кримінального процесуального інституту Заходів забезпечення кримінального провадження. Також зазначені вимоги Конвенції імплементуються і до інституту запобіжних заходів кримінального провадження, - п.12 ст. 178 КПК, шляхом необхідності врахування слідчим, прокурором, слідчим суддею при обранні запобіжного заходу врахувати ризик продовження чи повторення протиправної поведінки, зокрема ризик летальності, що його створює підозрюваний, обвинувачений, у тому числі у зв'язку з його доступом до зброї.

Запровадження належних обмежувальних та захисних заходів у відповідності до ст.ст.52 та 53 Конвенції, національне кримінальне процесуальне законодавство поповнюється можливістю в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, крім обов'язків, передбачених ч.5 ст.194 КПК, суду застосувати до особи, яка підозрюється у вчиненні такого кримінального правопорушення, один або декілька обмежувальних заходів: 1) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства; 2) обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності; 3) заборона наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин; 4) заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб; 5) направлення для проходження лікування від алкогольної, наркотичної або іншої залежності, від хвороб, що становлять небезпеку для оточуючих, направлення для проходження програми для кривдників (ч.6 ст.194 КПК). При цьому процесуальний порядок застосування запобіжного заходу залишається незмінний, як виправдана процесуальна форма в контексті

нагляду прокурора за дотриманням прав та інтересів учасників кримінального провадження та судового контролю на стадії досудового розслідування.

Конвенція вводить особливу вимогу у ст.54, згідно якої забезпечується ситуація збереження права на невтручання у приватне життя. Тобто, щоб у будь-якому кримінальному провадженні докази, які стосуються історії сексуальних стосунків та поведінки жертви, дозволялися тільки тоді, коли це є суттєвим і необхідним. Нововведень до КПК така вимога не викликала, адже можна вважати її наявною у національному кримінально-процесуальному законодавстві, зокрема у положеннях ст.15, ст.27, ст.315, ст.337 КПК.

Провадження *ex parte* та *ex officio*, яке визначено у ст.55 Конвенції, тобто розслідування не повинно залежати цілком від скарги чи повідомлення жертви, якщо правопорушення було вчинено цілком або частково на території Сторони, і щоб провадження могло продовжуватися навіть, якщо жертва відкликає свою заяву або скаргу, частково містилось у засадах та нормах КПК, згідно засади публічності. Виникла необхідність забезпечення другої частини наведеного положення щодо неможливості припинення (закінчення у будь-якій формі) розслідування у випадках небажання потерпілої продовжувати кримінальне переслідування, у випадках примирення потерпілої і обвинуваченого (укладання угод про примирення). Викликана така необхідність особливістю статусу потерпілої та її залежністю від підозрюваного чи обвинуваченого, та особливим режимом захисту специфічних гендерних прав. Тому законодавець передбачив зміни до КПК. Так, введено застереження у п.7 ч.1 ст.284 КПК про неможливість відмови потерпілого від обвинувачення в даній категорії кримінальних правопорушень. А ч.1 ст. 469 КПК доповнена наступним змістом: «угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника. А якщо дії чи інтереси законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє, за рішенням прокурора, слідчого судді, суду такий законний представник замінюється іншим із числа осіб, визначених ст.44 КПК». Тим самим забезпечено порядок розслідування, що унеможливило втручання у права потерпілої особи в контексті примирення. Але поряд з тим, кримінальні правопорушення передбачені ст.126-1 (домашнє насильство), ст.134 (незаконний аборт або стерилізація), ст.151-2 (примушування до шлюбу), ч. 1 ст.153 (сексуальне насильство) Кримінального кодексу України віднесені до справ приватного обвинувачення, тобто це кримінальне провадження, яке може бути розпочато лише на підставі заяви потерпілого.

Внесення запропонованих змін до КПК, на думку законодавця, дозволить запровадити додаткові заходи, спрямовані на створення запобіжних, захисних та каральних кримінально-правових механізмів боротьби з різними формами насильства стосовно жінок (згвалтуванням та іншими актами сексуального насильства, примусовим шлюбом, примусовим абортom чи стерилізацією та ін.), а також з домашнім насильством, чим буде забезпечено відповідність законодавства України сучасним європейським стандартам у цій сфері та нагальним потребам українського суспільства. Буду вони дієвими чи ні – покаже практика.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради

Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами від 06 грудня 2017 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19> (Дата звернення: 26.11.2018)

2. Фішер Г. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція). Довідник для членів парламенту. Страсбург. 2013. 108с. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45> (Дата звернення: 27.11.2018)

3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. 2011. 198с. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e> (Дата звернення: 27.11.2018)

4. Роз'яснення для зацікавлених фахівців щодо змін у кримінальному законодавстві у зв'язку з прийняттям Закон України Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами /М.І.Хавронюк. 2018. – 19с.

5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59648 (Дата звернення: 28.11.2018)

Душак О.Ю.

курсант 3 курсу факультету № 2 ПФПНП

керівник:

Ангеленюк А.-М.Ю.

старший викладач кафедри кримінального процесу факультету № 1

ПФПНП кандидат юридичних наук

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРАВОВА ПРИРОДА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ ТА ПРОДОВЖЕННЯ ЙОГО СТРОКУ

Проблема порушення прав людини під час застосування запобіжних заходів в кримінальному провадженні була та залишається однією із найактуальніших в Україні. Інститут запобіжних заходів є способом забезпечення діяльності правосуддя щодо осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності, а у виняткових випадках – у відношенні осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення.

Важливим засобом зміцнення законності та правопорядку в кримінальному процесі є дотримання і забезпечення правових приписів, що стосуються застосування запобіжних заходів (в першу чергу, пов'язаних із позбавленням волі) [1, с. 282].

Дійсно, неправомірне обмеження свободи особи неминуче заподіює істотну шкоду інтересам правосуддя, перешкоджає прийняттю законного й об'єктивного

рішення по кримінальному провадженню. Більше того подібне протиправне діяння дискредитує конституційну ідею побудови правової держави [2, с.6].

Приділяючи особливу увагу запобіжним заходам як інструменту забезпечення кримінального правосуддя законодавець виділив п'ять видів запобіжних заходів: особисте зобов'язання, особисту поруку, заставу, домашній арешт, тримання під вартою, а також об'єднав в окрему главу 18 Запобіжні заходи, затримання особи [3].

Узяття під варту є найбільш продуктивним запобіжним заходом, а оскільки цей запобіжний захід суттєво обмежує свободу громадян, тому повинен застосовуватися лише у випадках, коли інші заходи є неефективними. В. М. Корнуков з цього приводу слушно зазначає, що при обранні цього запобіжного заходу завжди необхідно пам'ятати, що він максимально обмежує права та свободи особи і надмірне захоплення ним виявляється, насамперед, у непотрібному, невинновданому обмеженні свободи обвинувачених (підозрюваних) осіб [4, с.83].

У практиці Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ) для тримання під вартою повинні бути відповідні і достатні підстави. Якщо ж держава не наведе відповідних і достатніх підстав для тримання під вартою обвинуваченої у правопорушенні особи така особа має бути звільнена після затримання і перебувати на волі до початку судового розгляду її справи [5].

Суворість правообмежень при застосуванні цього заходу обумовлює те, що він має обиратися лише за умови доведення наявності законних підстав [6] та при неможливості забезпечити належну поведінку підозрюваного, обвинуваченого і виконання ним процесуальних обов'язків іншими, більш м'якими запобіжними заходами. Таке твердження відповідає п. 3 ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р. [7], згідно з яким «взяття під варту осіб, котрі чекають судового розгляду, не повинно бути загальним правилом». За п. 6.1. Токійських правил [8] попереднє ув'язнення застосовується в судочинстві по кримінальних справах як надзвичайний захід за умови належного врахування інтересів розслідування правопорушення та захисту суспільства і жертв злочинів; п. 1 Резолюції (65) 11 Комітету міністрів Ради Європи передбачає, що взяття під варту повинно розглядатися як винятковий захід та застосовуватися і продовжуватися в разі суворої необхідності [9].

Так, взяття під варту як є найсуворішим із наданого Кримінальним процесуальним кодексом України переліком запобіжних заходів. Проте, не завжди вдається запобігти спробам переховуватись від органів досудового розслідування та суду або перешкоджати встановленню істини у кримінальному провадженні застосувавши навіть найсуворіший запобіжний захід. Тому, законодавство України передбачає можливість продовження строку тримання під вартою, якщо є обставини, які свідчать про те, що заявлений ризик не зменшився або з'явилися нові ризики, які виправдовують тримання особи під вартою.

Європейський Суд з прав людини у рішенні «Подвезько проти України» від 12.02.2015 р. звернув увагу на необхідність належного правового обґрунтування при вирішенні питання про продовження строку тримання особи під вартою. Суд зазначив, що «досудове тримання заявника під вартою, що є предметом розгляду у цій справі, тривало близько десяти місяців. Проте судові постанови про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання заявника під вартою були сформульовані дуже загально та містили повторювані шаблонні фрази. Вони не свідчать

про те, що суди здійснили належну оцінку фактів стосовно необхідності застосування такого запобіжного заходу за обставин цієї справи. Більше того, з плином часу продовження тримання заявника під вартою вимагало більш докладного обґрунтування, але суди не наводили жодних додаткових підстав з цього приводу. Більше того, залишаючи без змін обраний заявникові запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, суди посилались на невизнання ним своєї вини. Ця підстава взяття під варту суперечить таким важливим елементам концепції справедливого суду, як право не свідчити проти себе та презумпція невинуватості. З огляду на свою усталену практику, Суд доходить висновку, що досудове тримання заявника під вартою не ґрунтувалося на належних і достатніх підставах та що суди не аргументували необхідність тримання заявника під вартою упродовж зазначеного строку» [10].

Таким чином, якщо на початковому етапі розслідування злочину ризик того, що підозрюваний може заважати здійсненню правосуддя, є достатньою підставою застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, то після того, як органом досудового розслідування зібрано докази, ця підстава перестає бути прийнятною для подальшого тримання його під вартою. Продовження строку тримання підозрюваного під вартою має бути обґрунтоване наявністю на момент розгляду клопотання відповідних підстав, що підтверджують необхідність подальшого обмеження його права на свободу та особисту недоторканність. Тому, винесення на широке фахове обговорення правового обґрунтування видається досить плідним засобом напрацювання тих науково обґрунтованих позицій, які в подальшому мають створити належне підґрунтя для удосконалення чинного законодавства України і приведення його у відповідність до європейських стандартів захисту прав людини у царині кримінального судочинства.

Список використаних джерел:

1. Ахундова А. А. *Типові кримінально-процесуальні правопорушення при застосуванні запобіжних заходів*. Наук. вісн. ЛьвДУВС. 2012. С.282-290
2. Бабурин В. В. *Незаконное задержание, уголовно-правовой и уголовно-процессуальный аспекты: монографія*. Красноярськ, 2004. 196с.
3. *Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.02.2012 №4651-VI* URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. *Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини за 2014*. 456с.
5. Фулей Т.І. *Застосування Європейської конвенції з прав людини при здійсненні правосуддя в Україні*. Навч.-метод. посібник для суддів. Київ, 2009. 200с.
6. *Постанова Верховного суду України від 19.10.2015 р. № 5–163кє15* URL: <http://document.ua/pro-peregljad-sudovih-rishen-z-pidstavi-vstanovlennja-mizhna-doc249367.html>
7. *Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 № 995_043* URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
8. *Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй у відношенні заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила) від 14.12.1990 № 995_907* URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_907
9. *Взяття під варту: резолюція (65) 11 Комітету міністрів Ради Європи від 09.04.1965 р.* URL: docs.cntd.ru

10. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Подвезько проти України» від 12.02.2015 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_a47.

Загацький В.В.

курсант 3-го курсу факультету №1 ПФПНП
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

керівник:

Комісарчук Ю.А.

доцент кафедри кримінального процесу факультету № 1 ПФПНП
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДОКАЗУВАННЯ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ

Слідчий та прокурор, як представники сторони обвинувачення, зобов'язані доводити винуватість особи яка притягається до кримінальної відповідальності. Згідно з презумпцією невинуватості особа визнається винуватою лише після набрання обвинувальним вироком суду законної сили. З метою доведення винуватості особи, слідчий зобов'язаний зібрати докази, які мають бути отримані законним шляхом, і доводять причетність особи до злочину який їй інкримінується.

Сутністю процесу доказування є формування доказів та їх процесуальних джерел й обґрунтування висновків із метою встановлення максимально повно і точно, відповідно до дійсності, події кримінального правопорушення, винуватості особи у його вчиненні та всіх обставин, що визначають ступінь відповідальності цієї особи за вчинене, або впевнитись у протилежному, тобто у тому, що насправді кримінального правопорушення не було вчинено, особа невинувата [2, с. 76].

Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [7, с. 47]. Отже, саме докази є основою встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні. Розслідування кримінальних правопорушень і протидія злочинності базується на їх збиранні, перевірці та оцінці.

Щодо моменту виникнення доказу в кримінальному провадженні, то вважається, що до проведення слідчих (розшукових) й інших процесуальних дій докази не виникають, оскільки процесуальних доказів у готовому вигляді не має. Під час вчинення кримінального правопорушення утворюються його матеріальні сліди відображення в обстановці місця події або ідеальні сліди-відображення у свідомості людей. Тому збирають, перевіряють і оцінюють не докази, а відомості, носіями яких є матеріальні об'єкти, люди, які можуть трансформуватися в докази, а можуть і не досягнути цього статусу. Виникнення доказів у кримінальному провадженні – це складна, цілеспрямована діяльність суб'єктів доказування з формування доказів, до якої включаються дії з їх збирання, дослідження

та засвідчення у встановленому КПК порядку в процесуальних джерелах доказів – показаннях, речових доказах, документах, висновках експертів (ч. 2 ст. 84 КПК) [5, с. 201, 202].

Зазвичай формування доказів у процесуальному розумінні відбувається в процесі здійснення діяльності органом досудового розслідування, прокурором, слідчим суддею і судом та закінчується коли отримані відомості фіксуються та долучаються до матеріалів кримінального провадження.

В процесі встановлення істини суд має стати активним дослідником справи. В цьому контексті ч. 1 ст. 23 КПК України недвозначно визначає, що «суд досліджує докази безпосередньо». Отже він не повинен сподіватися лише на те, що докази будуть досліджені сторонами. Більше того, згідно ч. 2 ст. 23 КПК України «не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду...», а «головуючий у судовому засіданні... спрямовує судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження...» (ч. 1 ст. 321) [8, с. 71]. Отже, в судовому розгляді матеріалів кримінального провадження суд не тільки є суб'єктом доказування, а й його організатором, координатором і безпосереднім дослідником доказів.

Таким чином збирання, перевірка й оцінка доказів завершується отриманням фактів, які дають змогу дійти висновку про винуватість або невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення. Оскільки докази і доказування в кримінальному процесі є важливим інститутом, який слугує оціночним критерієм у визнанні або спростуванні вини обвинуваченого.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 27 листопада 2013 р.). відповідальний за випуск Ю. П. Алєнін. Одеса: Юридична література, 2013. 504 с.
2. Докази та доказування у кримінальному провадженні: навч. посібник. Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфєнюк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 272 с.
3. Коваленко Є. Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 2006. 632 с.
4. Кримінальне процесуальне право України: навч. посібник. Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфєнюк та ін.; / за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шєхавцова. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 774 с.
5. Комісарчук Ю. А. Особливості визначення поняття і змісту оцінки доказів. Ю. А. Комісарчук. Митна справа. 2012. №1 (79). Ч. 2. 40-45 с.
6. Комісарчук Ю. А. Поняття та зміст кримінально-процесуального доказування. Ю. А. Комісарчук. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2011. Вип. №4. С. 333-343.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 12 квітня 2018 року: Офіц. текст. К.: Алерта, 2018. С. 320
8. Теорія доказів: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів. Антонов К. В., Сачко О. В., Тертишник В. М., Уваров В. Г. / За заг. ред. д.ю.н., професора В. М. Тертишника. К.: Алерта, 2015. 294 с.

Канцір В.С.
доктор юридичних наук, професор,
Навчально-науковий Інститут права та психології
(Національний університет «Львівська політехніка»),
Ольховська А.-М. А.
студентка ПВ-41
Навчально-науковий Інститут права та психології
(Національний університет «Львівська політехніка»)

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: ОФІЦІЙНИЙ ПОЧАТОК РОБОТИ У «ПРОБЛЕМНІЙ» НІШІ ПІДСЛІДНОСТІ

Державне бюро розслідувань (ДБР) офіційно розпочинає свою роботу з 27 листопада 2018 року, повідомляє офіційне видання «Урядовий кур'єр». В оголошенні, опублікованому в газеті напередодні, директор ДБР Роман Труба повідомляє про початок діяльності Держбюро розслідувань із 27 листопада 2018 року як центрального органу виконавчої влади, який здійснює правоохоронну діяльність із метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Раніше, у листопаді, Р. Труба повідомляв, що на 27 листопада заплановано призначення 295 слідчих ДБР і складання присяги. Серед них 102 слідчі центрального апарату та 193 слідчі територіальних управлінь ДБР. Дійсно, виконання завдань кримінального провадження та досягнення мети кримінального судочинства неможливе без належної організації та функціонування системи органів досудового розслідування в Україні. У зв'язку із цим, на орган досудового розслідування кримінальний процесуальний закон покладає обов'язок застосовувати всі передбачені заходи для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування. Це питання завжди привертало увагу науковців-процесуалістів, але сьогодні, враховуючи вимоги й очікування суспільства щодо реформування системи правоохоронних та судових органів, воно набуває особливої актуальності. З огляду на інтеграцію України у Європейське співтовариство, варто погодитись із твердженням, що структурна організація підрозділів досудового слідства в державах – членах ЄС обумовлюється адміністративно-територіальним устроєм і видом правової системи, до якої вони належать, а також визначається специфікою системи правоохоронних органів, характерною для кожної з держав – учасниць ЄС [1, с. 224].

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, у державі має діяти Державне бюро розслідувань (далі – ДБР) як орган досудового розслідування з визначеною процесуальним законом підслідністю кримінальних проваджень. На виконання цього положення 12.11.2015 року, Верховна Рада України прийняла Закон, який передбачає створення ДБР [2, с. 170].

Серед представників влади, громадськості, правоохоронців, науковців і пересічних громадян немає єдиної думки щодо необхідності та доцільності створення нового правоохоронного органу, діяльність якого, насамперед, буде спрямована на протидію корупції та розслідування інших злочинів, що вчиняються

високопосадовцями, суддями та співробітниками правоохоронних органів. Аналіз полеміки щодо цього питання, яка ведеться як у науковій літературі, так і в засобах масової інформації, дозволяє дійти висновку про існування декількох, інколи прямо протилежних, точок зору на рішення щодо створення та повноважень названої структури [3, с. 61]. Як вже зазначалося, Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції [4]. На думку окремих авторів, на сьогодні в українському законодавстві залишаються не окресленими місце і роль ДБР у системі правоохоронних органів та низка інших принципових положень, що в майбутньому може загрожувати можливістю несанкціонованого втручання політичних сил у діяльність цієї структури [5, с. 210]. У свою чергу, відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» – забороняється незаконне втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших фізичних або юридичних осіб у діяльність Державного бюро розслідувань [4].

Як відомо, до підслідності ДБР кримінальний процесуальний закон відносить здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених, зокрема, Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, народним депутатом України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступником, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, суддею, працівником правоохоронного органу, особою, посада якої належить до категорії «А», крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Створення Державного бюро розслідувань – далекоглядний інституціональний та правовий крок до формування потужного централізованого органу, наділеного правоохоронними функціями. Зазначене спрямовано на консолідацію обов'язків із виявлення, відвернення та розкриття корупційних злочинів, вчинених високопосадовцями, співробітниками судових та правоохоронних органів [6, с. 136].

Високий рівень корупції у державі, низька ефективність антикорупційної діяльності державних структур, відсутність наукового обґрунтування потреби у створенні нового правоохоронного органу та поширення правового нігілізму серед населення негативно впливають на довіру суспільства до заходів, що вживаються владою у сфері протидії корупції, зокрема, удосконалення антикорупційного законодавства та реформування правоохоронних органів [5, с. 212].

Підсумовуючи, можна зазначити, що створення та початок роботи Державного бюро розслідувань є скоріше за все позитивним, ніж негативним чинником. Проте, до проблеми протидії корупції у вищих органах влади, судах і правоохо-

ронних органах України потрібно підходити ширше, ніж до вирішення «вузько-профільного» питання створення Державного бюро розслідувань. У зв'язку з цим, необхідно вдосконалити та реформувати всю систему правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Галаван З. Функціонування системи досудового слідства у державах – членах Європейського Союзу / З. Галаван // *Публічне право*, 2012. С. 218 –225.
2. Звоненко О. Р. Створення Державного бюро розслідувань (проблемні питання) / О. Р. Звоненко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://liber.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle>
3. Скулиш Є. Д. Проблемні питання створення Державного бюро розслідувань / Є. Д. Скулиш // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*, 2013. С. 60–71.
4. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>
5. Скулиш Є. Проблемні питання створення державного бюро розслідувань [Текст] / Є. Скулиш // *Вісник Національної академії правових наук України*, 2013. С. 205–215.
6. Комашко В. В. Особливості організаційно-правових основ функціонування Державного бюро розслідувань як однієї з новел Кримінального процесуального кодексу України [Текст] / В. В. Комашко // *Вісник АМСУ. Серія: «Право»*, 2014. С. 132–138.

Климчук М.П.

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення ННІ №2
кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ)

РОЛЬ СУДУ У ДОСЛІДЖЕННІ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до ст. 124 Конституції України, здійснення правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, а у ст. ст. 127 та 129 йдеться про здійснення правосуддя суддями. Також і у ст. 30 КПК України зазначено про здійснення правосуддя у кримінальному провадженні лише судом. Загалом під функцією правосуддя слід розуміти діяльність суду (судді), присяжних (коли судовий розгляд ведеться з їх участю) щодо дослідження всіх поданих сторонами під час кримінального провадження доказів та прийняття рішення про винуватість чи невинуватість конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення, а також її покарання [1, с. 165].

Законодавчо визначено (ст. 23 КПК України), що суд досліджує докази безпосередньо, а показання учасників кримінального провадження отримує усно. Звідси випливає, що усні показання учасників кримінального провадження за наслідком безпосереднього їхнього дослідження у ході судового розгляду сприймаються та оцінюються судом на основі так званого, внутрішнього переконання

судді [2]. Крім того, норми кримінального процесуального закону про незмінність складу суду, як вказують Ю.М. Грошевий і В.М. Хотенець, забезпечують безпосереднє сприйняття й оцінку доказів всіма суддями від початку й до кінця судового розгляду, гарантують всебічність, повноту та об'єктивність дослідження всіх обставин кримінальної справи, без яких не можливе постановлення законного, обґрунтованого й справедливого вироку [3, с. 336].

Показання учасників кримінального провадження суд отримує усно. Не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім випадків, передбачених КПК України (ст. 23 КПК України) [2]. Мова йде про безпосередність дослідження показань, речей, документів як загальну засаду кримінального провадження, яку визначено у п. 16 ч. 1 ст. 7 і сформульовано у ст. 23 КПК України. Також у п. 18 Постанови Верховного суду України від 21.01.2016 р. у справі №5-249кс16 зазначається, що безпосередність дослідження доказів означає звернену до суду вимогу закону про дослідження ним всіх зібраних у конкретному кримінальному провадженні доказів шляхом допиту обвинувачених, потерпілих, свідків, експерта, огляду речових доказів, оголошення документів, відтворення звукозапису і відеозапису тощо [4].

Засада безпосередності дослідження показань, речей і документів має значення для повного з'ясування обставин кримінального провадження та його об'єктивного вирішення. Безпосередність сприйняття доказів дає змогу суду належним чином дослідити і перевірити їх (як кожний доказ окремо, так і у взаємозв'язку з іншими доказами), здійснити їх оцінку за критеріями, визначеними у ч. 1 ст. 94 КПК, і сформулювати повне та об'єктивне уявлення про фактичні обставини конкретного кримінального провадження.

Визначаючи межі участі суду під час дослідження доказів у судовому розгляді, підтримуємо позицію В.Т. Нора, що суд при вирішенні справи – постановлення законного і обґрунтованого рішення – не має залишатися пасивним спостерігачем за правовим поєдинком сторін, слідкуючи лише за дотриманням його процедури (правил). Він повинен мати можливість з допомогою сторін, але незалежно від них, дослідити подані ними докази всіма процесуальними засобами, зокрема слідчо-судовими діями, які закон дає у його розпорядження [5]. Така діяльність не суперечить принципу змагальності, оскільки діяльність щодо перевірки наявних, представлених в судовому засіданні доказів, не аналогічна діяльності з розшуку, витребуванню, збиранню інших, не представлених доказів, однак має здійснюватись лише з метою перевірки належності, допустимості та достовірності доказів, що надані сторонами кримінального провадження [6, с. 170].

З огляду на принцип змагальності учасники судового провадження користуються рівними правами щодо дослідження доказів і доведення їх переконливості перед судом, а суд зобов'язаний створити учасникам судового провадження необхідні умови для здійснення наданих їм процесуальних прав і спрямовувати судові слідство на забезпечення здійснення сторонами своїх прав [7, с. 164]. Кінцева оцінка допустимості доказів здійснюється судом при постановленні вироку. За КПК України саме суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення (ч. 1 ст. 89), а у випадку встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість

дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате (ч. 2 ст. 89) [2].

Загалом, з'ясовуючи роль суду у дослідженні доказів у кримінальному провадженні, слід зазначити, що саме суддя повинен в повному обсязі, всебічно пізнати кримінально-правове явище і прийняти на основі сформованого оціночного судження відповідне процесуальне рішення шляхом реалізації наданих йому повноважень.

Список використаних джерел:

1. Вапнярчук В. Суб'єкти кримінального процесуального доказування *Вісник Національної академії правових наук України*. №1 (76) 2014. С. 166.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. №4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1458049476321499>. (Дата звернення 11.11.2018 р.).

3. Грошевий Ю. М., Мірошніченко Т. М., Хоматов Ю. В. *Кримінальний процес України: підручн. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти*. Харків: Право, 2000. 496 с.

4. Постанова Верховного суду України від 21 січня 2016 р. Справа №5-249к/16. URL: <http://www.scourt.gov.ua/.../E84BAE31236A51A1C2257F7D004>. (Дата звернення 11.11.2018 р.).

5. Нор В. Т. Істина у кримінальному судочинстві: ідея, догма права, реалізація. *Часопис Національного університету: Острозька академія*. Серія: Право. 2010. №2. С. 10–12.

6. Шевчук М. І. Ініціатива суду та її межі у з'ясуванні обставин кримінального провадження під час судового розгляду: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2015. 244 с.

7. Басай Н. М. Визнання доказів недопустимими в кримінальному процесі України: підстави, процесуальний порядок і правові наслідки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2012. 264 с.

Кунтій А.І.

доцент кафедри кримінального процесу факультету №1 ІПФНП
кандидат юридичних наук

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЩОДО СТРОКУ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ ЗА КПК УКРАЇНИ

Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) передбачено такий захід забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів, що активно використовується в практичній діяльності органами досудового розслідування під час здійснення розслідування кримінальних проваджень.

Окремі аспекти застосування тимчасового доступу до речей та документів досліджували Ю.М. Грошевий, І.В. Гловюк, М.А. Погорецький, О.Ю. Татаров, Л.Д. Удалова, В.І. Фаринник, С.С. Чернявський та інші. Однак незважаючи на значний внесок вчених, значна частина проблемних питань вказаного інституту

в кримінальному процесуальному законодавстві України залишається невирішеною.

Тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку). Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку здійснюється шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення (ст. 159 КПК). Відповідно тимчасовий доступ до речей і документів здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, суду за клопотанням сторони кримінального провадження. Зміст такого клопотання визначено ч. 2 ст. 160 КПК України [1].

Існують певні проблеми що виникають під час практичної реалізації інституту тимчасового доступу до речей і документів, зокрема у дотриманні прав та свобод людини. Власне, це невизначеність строку, протягом якого вилучені на підставі ухвали слідчого судді (суду) речі та документи можуть знаходитися у особи, яка виконала ухвалу. Адже, згідно п. 7 ч. 1 ст. 164 КПК України, в ухвалі про тимчасовий доступ до речей і документів визначено лише строк її дії, який не може перевищувати одного місяця з дня поставлення ухвали. Тобто, це строк, протягом якого можна здійснити тимчасовий доступ до речей і документів.

Як підкреслює С.Є. Абламський, практичні працівники вважають, що це саме і є той строк, протягом якого вони можуть тримати вилучені речі та документи з певною метою (наприклад, проведення експертизи). Проте, на нашу думку, така позиція є хибною, що напевно і спричинено відсутністю чіткої законодавчої норми з окресленого питання. [2, с. 65]. У цьому контексті вбачається прогалиною відсутність процесуального механізму тримання та повернення тимчасово вилучених речей і документів, а також їх статус загалом. Також було б доцільно передбачити певні права особи, яка зазначена в ухвалі про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець останніх. На нашу думку, слід внести зміни до ст. ст. 160, 184 КПК: п. 8 ст. 160 КПК: «строк, на який слід застосувати доступ до речей та документів»; п. 9 ст. 184 КПК: «строк, на який слід застосувати доступ до речей та документів». Власне такий механізм може бути визначальним для повернення тимчасово вилучених речей і документів, а також їх статус загалом.

Враховуючи, що процесуальна форма передбачена кримінальним процесуальним законом, а її порушення завжди означає порушення закону і може спричинити скасування або зміну прийнятого рішення, то додержання її під час здійснення тимчасового доступу до речей і документів має важливе значення для правозастосовної діяльності, адже сприяє її єдності, дотриманню прав та свобод людини під час кримінального провадження, а також можливості формування правової позиції сторін кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI від 13.04. 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Абламський С.Є. Актуальні питання забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи у кримінальному провадженні. Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – Ч. 1. – 396 с.

Личук О.А.

студент ЗФН 5 курсу

(Національна академія внутрішніх справ)

керівник:

Климчук М.П.

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експер-

тно-криміналістичного забезпечення ННІ №2

кандидат юридичних наук, доцент

(Національна академія внутрішніх справ)

ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

На сьогодні склався досить сталий комплекс прав людини політичного, соціального, економічного та культурного характеру. Важливе місце в цьому механізмі займають права, які тісно пов'язані з процедурою здійснення правосуддя та які знайшли закріплення у всіх основоположних міжнародно-правових актах без винятків.

Імплементация міжнародних стандартів забезпечення прав людини, визнаних європейським та загальносвітовим співтовариством, у кримінальну процесуальну діяльність є об'єктивною необхідністю на шляху прагнення України бути рівноправним учасником міжнародних відносин з Радою Європи та Європейським Союзом. Цілком зрозуміло, що Україна не досягне відповідності цим вимогам, якщо не забезпечить ефективного та якісного судочинства.

Генеральна Асамблея ООН визначає перелік керівних принципів щодо встановлення міжнародних стандартів у галузі прав людини. Документи, що формують такі стандарти, мають: а) узгоджуватися з існуючим зводом міжнародно-правових норм у галузі прав людини; б) носити фундаментальний характер і базуватися на притаманних особі гідності та цінностях; с) бути досить чіткими, щоб служити джерелом прав і зобов'язань, які піддаються визначенню та здійсненню; d) передбачати, де це доцільно, реалістичний та ефективний механізм здійснення, включаючи системи представлення доповідей; e) користуватися широкою міжнародною підтримкою.

Важливе значення конституційних та інших прав, свобод та інтересів особи у сфері кримінального судочинства підкреслюється визнанням та закріпленням їх основними міжнародно-правовими актами у сфері прав людини. Саме міжна-

родно-правовим документам належить першочергова роль у сфері діяльності слідчого, прокурора, слідчого судді, суду щодо захисту прав, свобод та інтересів людини.

На міжнародному, європейському й національному рівнях існує низка правових документів, які визначають гарантії існування необхідного мінімального об'єму процесуальних прав суб'єктів кримінального процесу, становлять їх правовий статус. Вони можуть носити для України як обов'язковий, так і необов'язковий характер. Наприклад, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 квітня 1950 р. є частиною національного українського законодавства згідно зі ст. 9 Конституції України та підлягають обов'язковому застосуванню.

Водночас, не є частиною нашого законодавства, для прикладу, Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй №№ 40 / 32, 40 / 146 від 29 листопада та 13 грудня 1985 року, Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року, схвалені Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН № 2006 / 23 від 27 липня 2006 року, рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам, висновки Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи. Проте, роль цих «необов'язкових» актів і директив надзвичайно важлива, оскільки саме вони тлумачать та роз'яснюють стандарти, закріплені в обов'язкових міжнародних документах, що приймаються за результатами збору інформації та вивчення конкретних питань у правових системах різних країн, акумулюють їх досвід у тих чи інших сферах, а також містять висновки, аналіз оцінюваних процесів і практичні рекомендації до впровадження тих чи інших принципів.

Приходимо до висновку, що належна реалізація міжнародних стандартів здійснення кримінального провадження покликана створити умови для забезпечення конституційних прав та законних інтересів особи на національному рівні. У світлі міжнародних стандартів діяльність уповноважених осіб слідчого, прокурора, слідчого судді, суду є процесуальною гарантією забезпечення прав та законних інтересів особи у кримінальному провадженні. Урахування норм Конвенції та висновків, викладених у рішеннях ЄСПЛ є прямим обов'язком в їх діяльності, що визначений Конституцією України, КПК України та Законом України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ.

Лускатов О. В.

професор кафедри кримінально-правових дисциплін
кандидат юридичних наук, доцент

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ УЧАСТІ СВІДКА У ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЯХ

Безсумнівним є те, що при проведенні будь-якої слідчої (розшукової) дії необхідно дотримуватись норм чинного Кримінального процесуального кодексу

України (далі – КПК). Це в свою чергу забезпечить правомірність та достовірність отриманих результатів, дозволить визначити останні як докази та використати їх у кримінальному провадженні. Свідки стають учасниками майже кожного розслідування злочину, а їх показання процесуальними джерелами доказів. Між тим, перегляд низки положень КПК дозволяє окреслити наявні протиріччя, що потенційно створюють проблеми для виконання свідками своїх функцій.

Частиною 1 статті 65 КПК визначено, що «свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань». Стаття 66 КПК містить виключний перелік прав та обов'язків свідка, з якого також витікає, що він може давати лише показання. Таким чином, формою надання відомостей з боку свідка можуть бути лише показання. У ч. 1 ст. 95 КПК констатується, що показаннями є відомості, які надаються під час допиту. Із зазначеного витікає, що свідок обмежений щодо можливостей передачі відомої йому інформації та повинен це робити тільки шляхом показань під час допиту.

На противагу зробленому висновку, низка норм КПК передбачає участь вказаного суб'єкта у проведенні й інших процесуальних дій. Зокрема, у пункті 2 ч. 1 ст. 66 КПК вказано право свідка користуватись допомогою адвоката під час надання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій. У статті 133 КПК також зазначено, що під час досудового розслідування свідка можуть викликати для допиту чи участі в іншій процесуальній дії. Тож, законодавець допускає участь свідка у інших діях, крім допиту. Зрозуміло, що порядок та мета проведення деяких з них не передбачають надання показань, наприклад, під час освідування.

Разом з тим, щодо участі (за необхідності) свідка в ході слідчого експерименту прямо вказано у статті 240 КПК. Також у окремих нормах потенційно закладено можливість його залучення (як іншого учасника кримінального провадження) до проведення обшуку житла чи іншого володіння особи (ст. 236), огляду (ст. 237). Як відомо, сутність слідчого експерименту зводиться, з одного боку, до демонстрації особою певних дій, котра супроводжується її же поясненнями, з іншого – представляє проведення дослідів для встановлення обставин, що мають значення для розслідування. Під час здійснення огляду чи обшуку свідок може надати пояснення, що будуть сприяти пошуку об'єктів, з'ясуванню окремих фактів тощо. Разом з тим, спираючись на вказане вище, не зовсім зрозуміло, чим він буде займатись під час вказаних слідчих (розшукових) дій, якщо йому дозволено давати лише показання в ході допиту.

У нормах, де прописано порядок пред'явлення для впізнання (ст. ст. 228, 229 КПК), фігурує термін «особа, яка впізнає», тобто відсутнє чітке визначення процесуального статусу, але багаторічна практика проведення цієї слідчої дії свідчить про значення й необхідність залучення до участі у ній свідка в якості названої особи.

Традиційно науковці відносять впізнання до вербальних дій, оскільки за результатами ідентифікації, що здійснюється особою, яка пізнає, при порівнянні об'єкта, котрий сприймається нею при проведенні цієї слідчої дії, з уявним образом раніше баченого об'єкта, остання надає показання про те, чи упізнала вона те, що їй пред'явлено, і якщо так, то за якими ознаками.

У чинному КПК України законодавець дещо плутано прописав порядок отримання відомостей від особи, що раніше сприймала об'єкт, котрий треба пред'явити або вже пред'являється для впізнання. Так, відповідно до вимог ст. ст. 228, 229, особу, яка впізнає, попередньо опитують про ознаки об'єкта (людини, речі), а вже безпосередньо під час проведення впізнання їй пропонується вказати на об'єкт, котрий вона впізнає, та пояснити, за якими ознаками вона його впізнала. Звернемо увагу на те, що до пред'явлення об'єкта для впізнання вказану особу опитують, тобто отримують від неї відомості не шляхом проведення слідчої (розшукової) дії, зокрема, допиту, а іншої процесуальної дії. Під час пред'явлення для впізнання особа надає пояснення (ч. 3 ст. 228, ч. 3 ст. 229), а не показання.

Виходячи з такої регламентації порядку проведення розглянутої слідчої (розшукової) дії та змісту вказаних вище норм КПК (ст. ст. 65, 66, 95), треба дійти висновків, що свідку не можуть пред'являтися для впізнання об'єкти, оскільки він не уповноважений будь-що пояснювати, а має право й обов'язок надавати певні відомості лише у формі показань та під час допиту.

На відміну від свідка законодавець більш поблажливо поставився до потерпілого (ст. 56 КПК), підозрюваного й обвинуваченого (ст. 42 КПК), наділивши їх правом давати не тільки показання, а ще й пояснення. Відповідно, такий підхід не створює проблем щодо їх участі ні у пред'явленні для впізнання, ні у інших слідчих (розшукових) діях.

На нашу думку, для усунення окреслених протиріч між окремими нормами КПК коло повноважень та обов'язків свідка необхідно розширити, забезпечивши йому можливість надавати не тільки показання, а й пояснення під час проведення процесуальних дій; крім того прямо вказати, у яких з них свідок має право приймати участь.

Майстренко М. М.

старший викладач кафедри кримінального процесу
факультету №1 ІПФПНП
кандидат юридичних наук

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'ЮВАННЯ ЯК НАПРЯМОК НОВОГО СВІТОГЛЯДУ

Одними із основоположних завдань кримінального провадження є притягнення до кримінальної відповідальності в міру своєї вини кожного, хто вчинив правопорушення, а жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений і жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу. В рамках цього головною метою будь-якого розслідування є здобуття якомога повної, достовірної інформації.

Відповідно, в системах кримінального правосуддя існує думка, що найкращим способом вирішення проблем є пошук інформації на підтвердження припущень. Більш того, система визнає та вітає зізнання. Це небезпечна суміш, яка

створює підґрунтя для несправедливих засуджень, вірогідності неправдивих зізнань та неетичних дій, включаючи катування, психологічний примус та маніпуляції. Дослідження невірних засуджень доводить, що проблеми «тунельного бачення» або «схильності до підтвердження» (підсвідома схильність шукати лише ту інформацію, яка «підходить» або ігнорувати/відкидати інформацію, яка не підтверджує те, в чому переконаний інтерв'юер) лежать в основі помилок майже у всіх справах [5].

Вищезазначене обумовило закріплення новітньої для вітчизняного кримінального процесуального законодавства вимоги ч. 5 ст. 223 КПК: «У разі отримання під час проведення слідчої (розшукової) дії доказів, які можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, слідчий, прокурор зобов'язаний провести відповідну слідчу (розшукову) дію в повному обсязі, долучити складені процесуальні документи до матеріалів досудового розслідування та надати їх суду у випадку звернення з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності» [4]. Зазначена норма створена за ради забезпечення неупередженості, уникнення тунельного мислення, підвищення точності і надійності здійснення розслідування, зменшення ризиків людської помилки.

Оскільки допит відноситься до найрозповсюдженішого засобу отримання доказової інформації, спосіб його проведення може серйозно вплинути на надійність достовірності, достатність показань, що їх надають учасники кримінального провадження, ефективність та результати кримінального розслідування. Закріплена у КПК засада повага до людської гідності зобов'язує органи досудового розслідування поважати і захищати людську гідність, яка охоплює фізичну і психологічну недоторканість, права, свободи кожної особи та повністю виключає використання маніпуляції, погроз, примусу або катувань.

Здобута інформація в результаті класичного допиту, що в будь-якій державі, в тому числі в Україні, зазвичай супроводжується маніпулятивними техніками, залякуванням, а іноді й тортурами, не може бути достовірною та надійною. Інформація отримана з порушенням прав людини не є допустимою [3].

Доведено, що створення стресових психологічних умов, щоб отримати зізнання або інформацію, має негативний вплив на мотивацію, настрій, пам'ять і сприйняття, що в свою чергу негативно впливає на хід розслідування [1].

Піонерами у запровадженні процесуального інтерв'ю стала Велика Британія, де на початку 90-х років кардинально змінився підхід до допитів підозрюваних у кримінальних провадженнях, це ознаменувало перехід від формату допиту, спрямованого на отримання зізнання від підозрюваного, до науково обґрунтованого процесу інтерв'ювання, розробленого для збору і перевірки точної і надійної інформації.

Фактично одночасно із Великою Британією, після судового скандалу в Норвегії, пов'язаного з неправдивим зізнанням молодого підозрюваного у вбивстві в 90-х, поліція Норвегії звернула увагу на практику процесуального інтерв'ювання і спільно з вченими та колегами з Великої Британії було розроблено національний навчальний курс, який згодо впровадили у практичну діяльність [2].

Зазначений підхід набув поширення та практичного втілення у різних частинах світу, однак Україна, як і багато інших держав, незважаючи на дієвість методу, і до тепер не перейняли основоположні принципи і філософію концепції процесуального інтерв'ювання.

Найяскравішим прикладом дієвості процесуального інтерв'ювання та своєрідною перевіркою цього методу стало розслідування терористичного акту у Норвегії у 2011 році, в результаті якого загинули 77 осіб.

Під керівництвом Асбйорна Раклева, суперінтенданта поліції Осло, із підозрюваним Андерсоном Берінгом Брейвіком було проведено 31 інтерв'ю протягом 9 місяців, які в сукупності тривали 220 годин. На початку кожного інтерв'ю підозрюваному повідомляли і нагадували про його права, кожного разу був присутній адвокат. Під час судового розгляду єдиною його скаргою було те, що він жалкував, що так багато розповів [2].

Отже, основною метою процесуального інтерв'ю є не стільки зізнання з боку підозрюваного чи номінальна інформація з боку потерпілого чи свідка, скільки збір точних достовірних істинних даних.

Метод процесуального інтерв'ювання допомагає співробітникам проводити інтерв'ю систематично та неупереджено і уникати розповсюджених помилок, пов'язаних із передчасними висновками. Лише у таких спосіб видається можливим встановити ефективну комунікацію з метою отримання достовірної достатньої інформації про кримінальне правопорушення. Крім того, з точки зору захисту прав людини, процесуальне інтерв'ю забезпечує дієвість презумпції невинуватості на практиці, а також покращує відносини і збільшує рівень довіри між поліцією і громадськістю, сприяє розвитку верховенства права і авторитету державних органів.

Список використаних джерел:

1. Why Torture Doesn't Work Shane O'Mara D.Phil. *Psychology Today*. URL <https://www.psychologytoday.com/gb/blog/the-interrogated-brain/201603/why-torture-doesnt-work>

2. Від допиту до інтерв'ю з підозрюваними в тероризмі: в напрямку нового світогляду. URL https://drive.google.com/file/d/14SS7s8ge_ohANNXco7Nwi2cb5T8fhnHc/view

3. Допит чи процесуальне інтерв'ю: що ефективніше для розслідування? URL http://www.irf.ua/allevnts/news/dopit_vs_protseusualne_intervyu_scho_efektivnishe_dlya_rozliduvannya/

4. Кримінальний процесуальний кодекс України Відомості ВРУ (ВВР), 2013, № 9-10, №11-12, №13, ст. 88. URL <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/>

5. Процесуальне інтерв'ю в кримінальних справах Навчальні матеріали СТИ 1/2017. URL https://drive.google.com/file/d/1BGQvnOr9eckFW8K0sjqy1oxZPIyoqmm_/view?pli=1

Марко С.І.
завідувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
факультету № 1 ІПФПНП
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Огерук І.С.
доцент кафедри кримінального права і процесу
кандидат юридичних наук, доцент
(Університет Короля Данила (м. Івано-Франківськ))

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ ДОКАЗУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Корупція – це складне, негативне соціальне явище, котре перетворилось у глобальну проблему не тільки для України, але й для світового співтовариства в цілому. Це зумовлено її поширеністю у світі, динамікою зростання темпів та помітним відставанням адекватних засобів протидії.

Стаття 91 Кримінального процесуального кодексу України визначає перелік обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Серед іншого, доказуванню підлягають обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення [2].

В кримінальному законодавстві України перелік корупційних злочинів вказано у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України. Відповідно до нього, корупційними злочинами вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 3641, 3652, 368-3692 Кримінального кодексу України [1, ст. 45]. Фактично, українське законодавство про кримінальну відповідальність вирізняє 11 складів безумовно корупційних злочинів та 8 складів умовно корупційних злочинів, які відносяться до корупційних лише за умови вчинення їх шляхом зловживання службовим становищем [4, с. 393].

Аналізуючи склади корупційних злочинів з точки зору предмету злочинного посягання, можна зазначити, що у 8 складах умовно корупційних злочинів, він зазначається у диспозиції відповідної статті Кримінального кодексу України. Відповідно, ним є: чуже майно (ст. 191 КК України); вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої чи радіоактивні матеріали (ст. 262 КК України); наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги (ст. 308 та ст. 320 КК України); прекурсори (ст. 312 та ст. 320 КК України); обладнання, призначене для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 313 КК України); офіційні

документи, штампи чи печатки (ст. 357 КК України); зброя, бойові припаси, вибухові або інші бойові речовини, засоби пересування, військова та спеціальна техніка чи інше військове майно (ст. 410 КК України).

У складах безумовно корупційних злочинів, за виключенням складів злочинів, передбаченого ст. 210 та ст. 3682 КК України, фігурує поняття «неправомірна вигода». Дане поняття розтлумачується як самим Кримінальним кодексом України у примітці до ст. 3641 [1], так і Законом України «Про запобігання корупції» у ст. 1, де надається визначення термінів [3]. Дані визначення є ідентичними. Відповідно до них неправомірною вигодою визнаються грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Стаття 210 КК України передбачає кримінальну відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. В диспозиції цієї статті вказано предмет злочинного посягання – «бюджетні кошти». Стаття 3682 передбачає кримінальну відповідальність за незаконне збагачення і предметом злочинного посягання, зазначеним у диспозиції статті, є активи у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами.

Спеціальна конфіскація полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна. Вона застосовується за умови вчинення умисного злочину, за який передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Крім цього, ч. 1 ст. 961 КК України надається окремо перелік статей Особливої частини КК України, які не підпадають під цю умову, однак спеціальна конфіскація застосовується і у випадку їх вчинення [1]. Під вказані умови підпадають всі статті Кримінального кодексу України, які передбачають кримінальну відповідальність за корупційні злочини, за виключенням ч. 1 ст. 357 КК України.

Слід зазначити, що в більшості випадків вчинення корупційних злочинів злочинці не ставлять собі за кінцеву мету отримання саме предмету злочинного посягання. Це є одним із кроків до забезпечення власного збагачення та збагачення своїх рідних і близьких. Однак, передбачаючи ймовірне своє притягнення до кримінальної відповідальності, матеріальні блага, набуття яких було наслідком вчинення злочинних дій, документально оформляють на інших осіб. Таким чином зловмисники намагаються відвернути увагу від грошей, цінностей та іншого майна, які підлягають спеціальній конфіскації. Однак, зазначена ситуація повністю підпадає під дію ст. 961 КК України. Пункт 1 частини 1 вказаної статті прямо зазначає, що спеціальній конфіскації підлягають гроші, цінності та інше майно, які одержані внаслідок вчинення злочину та/або є доходами від такого майна. Частина 2 цієї статті зазначає, що якщо вказане було повністю або частково перетворене в інше майно, спеціальній конфіскації підлягає повністю або частково перетворене майно. Частина 4 зазначеної статті вказує, що гроші, цінності та інше майно підлягають спеціальній конфіскації у третьої особи, якщо вона набула їх безоплатно, за ринкову ціну або за ціну вищу чи нижчу ринкової

вартості, і знала або повинна була і могла знати, що таке майно відповідає будь-якій із ознак, зазначених у пунктах 1-4 частини першої ст. 962 КК України.

На особливу увагу дійсний матеріальний стан підозрюваного як предмет доказування заслуговує при розслідуванні кримінальних проваджень, порушених за статтею 3682 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за незаконне збагачення. Фактично, набуття у власність особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а також передача нею таких активів будь-якій іншій особі, складає об'єктивну сторону складу вказаного злочину. Відповідно, доказування цих обставин передбачено п. 1 ч. 1 ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України.

Крім цього, у санкціях окремих частин статей 191, 262, 308, 312, 313, 3652, 368-3692 Кримінального кодексу України передбачено такий вид покарання як конфіскація. Конфіскація полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого [1, ст. 59, ч. 1]. З огляду на це, під час розслідування є вкрай важливим встановити дійсний матеріальний стан підозрюваного з метою забезпечення повноцінного виконання винесеного вироку.

Таким чином, встановлення дійсного майнового стану підозрюваного у вчиненні корупційного злочину є особливим елементом розслідування кримінальних проваджень, порушених за фактами корупційних кримінально караних діянь. Доведення даних обставин дозволяє забезпечити здійснення спеціальної конфіскації та виконання конфіскації як виду кримінального покарання. Крім цього, у випадку розслідування кримінальних проваджень, порушених за ст. 3682 КК України, встановлення дійсного матеріального стану підозрюваного є доведенням самої події злочину.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс] : станом на 4 листопада 2018 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу до сторінки : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. [Електронний ресурс] : станом на 6 жовтня 2018 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу до сторінки : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс] : станом на 31 серпня 2018 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу до сторінки : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

4. Тютюгін В. І. Поняття та ознаки корупційних злочинів / В. І. Тютюгін, К. С. Косінова // Вісник Асоціації кримінального права України, 2015. – № 1(4). – С. 388-396.

Младшева І.А.
курсант 3 курсу факультету № 1 ІПФПНП
керівник:
Татарин І.І.
старший викладач кафедри кримінального процесу
факультету №1 ІПФПНП
кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) [1, ч. 2 ст. 91 КПК] закріпив нові положення про докази та доказування, окресливши пізнавальні елементи цього інституту на підставі загальних засад, форм і методів проведення процесуальної фіксації слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. У цьому аспекті визначено систему та функціональну послідовність збирання, закріплення, перевірки, оцінювання доказів. Законодавством сформульовано поняття доказів, визначено їх належність, допустимість і недопустимість.

Обов'язок доказування обставин, передбачених ст. 91 КПК України, на стадії досудового розслідування, відповідно до ст. 92 КПК, покладається на слідчого, прокурора, а в окремих випадках – на потерпілого. Водночас, аналіз процесуальної діяльності учасників кримінального провадження свідчить, що залишається чимало питань, які потребують подальшого доопрацювання, бо недоліки доказування негативно впливають на повне, швидке, неупереджене розслідування, встановлення вини обвинуваченого під час судового розгляду.

Отже, виходить, що сторона обвинувачення (слідчий, прокурор) мають право не лише збирати та перевіряти, а й оцінювати фактичні дані, за результатами чого робити висновок про те, чи є вони доказами. А от сторона захисту такого права не має. Для неї встановлено право збирати дані і подавати їх стороні обвинувачення (слідчому, прокуророві), щоб та оцінювала чи є вони доказами (п. 8 ч. 3 ст. 42, ч. 4 ст. 46 КПК). Для досудової кримінальної процесуальної діяльності, побудованої, як проголошено на початку КПК, на засаді змагальності, надання переваг стороні обвинувачення у оцінці доказів є неприпустимим.

Окремі позиції науковців ґрунтуються на визначенні неконституційності, неспроможності досягнення цілей кримінального провадження засобами, передбаченими КПК України, низької ефективності процесуальної діяльності слідчого, прокурора під час розслідування тощо. Разом з тим необхідно пам'ятати, що важливу роль в процесі доказування відіграють моральні засади, які орієнтують практичних працівників на дотримання етичних норм під час кримінального провадження, суворе дотримання законності. Вони мають сприяти усуненню з кримінального провадження таких негативних явищ, як незаконне ведення досудового розслідування, погрози, шантаж, насильство тощо.

Складність адаптації практиків (та й учених) до нової системи пізнавальної досудової діяльності у кримінальному провадженні полягатиме ще й у тому, що

діяльність слідчого та прокурора і сторони захисту, здійснювана до суду, має велике значення у плані з'ясування обставин кримінального правопорушення. Саме це породжуватиме суттєву внутрішню суперечливість досудової процесуальної діяльності: з одного боку, фактичні дані, зібрані під час досудового розслідування, не є доказами до моменту кваліфікації їх судом у вирок у такій якості, а, з іншого боку, – вони повинні уже під час розслідування мати ознаки доказів, аби "мати перспективу" бути визнаними судом доказами і покладеними в основу остаточного судового рішення.

Одним із важливих аспектів кваліфікації фактичних даних як доказів є забезпечення достовірності фактичних даних, отримуваних під час досудової кримінальної процесуальної діяльності. Цей аспект має багато складових. Однією із них є попередження учасників досудової процесуальної діяльності про кримінальну відповідальність за давання завідомо неправдивих показань.

Зрозуміло, що для реалізації права кожного на справедливий судовий розгляд (ч. 1 ст. 21 КПК) дані, отримувані у кримінальному провадженні, повинні бути забезпечені гарантіями достовірності під час їх отримання. У даному випадку мова йде про мотивацію допитуваних учасників кримінального провадження до надання правдивих показань. Чинний КПК України "мотивує" цих учасників два рази. Перший раз під час досудової процесуальної діяльності і вдруге – у судовому засіданні. При чому у суді мотивація кримінальною відповідальністю "підсилюється" приведенням до присяги.

Чинний КПК України, декларуючи реалізацію даної засади, встановлює вигідніше становище для сторони обвинувачення (слідчого, прокурора), бо саме під час надання показань стороні обвинувачення учасники кримінального провадження є мотивованими кримінальним законом до надання правдивих показань. На жаль, такого мотивування КПК України не встановив для них під час надання показань стороні захисту, котра теж має право збирати і подавати докази (п. 8 ч. 3 ст. 42, ч. 4 ст. 46 КПК) [2, с. 127].

Теоретичні положення доказів і доказування залишаються до кінця не розкритими. Вони потребують ґрунтовних наукових досліджень концептуальних підвалин і розробки на цій основі напрямів ефективного функціонального застосування в умовах дії чинного КПК України і реалій правозастосовної практики, що склалася.

На всіх стадіях розвитку юриспруденції доказам та доказуванню приділялася значна роль. Дана проблема досліджувалася минулими і сучасними вітчизняними та зарубіжними процесуалістами.

Однак, сучасний Кримінальний процесуальний кодекс України має чималу кількість прогалин, а тому потребує значного вдосконалення. Відсутність нормативного закріплення певних положень в КПК України, а також в законах та підзаконних нормативних актах призводить до певних суперечностей та неоднозначного тлумачення процесуалістами одного й того ж поняття. Проблему складає визначення самого поняття доказування, оскільки в КПК України міститься лише перелік обставин, які складають предмет доказування.

Крім того, практика показує, що органи, які проводять досудове розслідування, не завжди дотримуються вимог законності при виконанні своїх обов'язків. Все це зумовлює актуальність даної теми.

Як об'єктивна істина в цілому, так і окремі факти, обставини кримінального провадження встановлюються органами досудового розслідування, прокурором і судом лише шляхом кримінально-процесуального доказування, під час якого збираються, перевіряються, оцінюються докази і на їх підставі приймаються й обґрунтовуються процесуальні рішення. Цим зумовлюється те, що доказування має найбільшу питому вагу в усій діяльності органів і осіб, які здійснюють провадження, осіб, яких вони залучають до цієї діяльності, а також те, що нормативне регулювання й теоретичне дослідження проблем доказування посідає чільне місце в кримінально-процесуальному праві, найважливішою складовою якого є доказове право, і в науці кримінального процесу, де провідну роль відіграє теорія доказів. У кінцевому підсумку в кримінальному процесі як науці, навчальній дисципліні, галузі права і практичній діяльності все зводиться до доказування і доказів, бо вони є основним змістом кримінального процесу [3, с. 109].

Згідно з європейськими стандартами доказами можуть бути визнані лише ті дані, що здобуті (перевірені) судом за присутності сторін, які мають можливість брати участь у дослідженні предметів, документів, допиті тощо. Така ситуація є стандартною (штатною) для судового засідання. Під час досудової процесуальної діяльності кожна сторона повинна збирати свої дані про факти, котрі вона збирається використовувати у суді, щоб переконати суд визнати їх доказами. Лише у виняткових випадках, пов'язаних з неможливістю в суді у майбутньому отримати показання від певних осіб через їхню тяжку хворобу чи інші суттєві обставини, можна допускати формування доказів під час досудової діяльності слідчим суддею за присутності сторін. Тоді засада змагальності у доказуванні буде дотримана.

Уявляється, що недоліки регламентації у чинному КПК України питань, про які йшлося вище і які полягають у невідповідності положенням засади змагальності у її європейському розумінні, пов'язані із відсутністю у науці кримінального процесу і у експертному середовищі стійкого переконання у необхідності слідувати засаді змагальності у вітчизняній кримінальній процесуальній діяльності. Однак, якщо Україна у політичному сенсі буде рухатися у напрямку Європейського Союзу, то це призведе до адаптації вітчизняного законодавства до законодавства європейських держав, побудованого на певних загальних принципах. Безумовно, це потягне за собою перегляд традиційних, усталених у юридичній теорії (зокрема у теорії доказування) поглядів щодо поняття доказів, суб'єктів доказування тощо.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що найбільш обґрунтованою й такою, що відповідає ґносеологічним та юридичним засадам, є точка зору щодо структури кримінального процесуального доказування, яке включає в себе такі структурні елементи:

- 1) отримання доказів;
- 2) використання доказів для обґрунтування рішень у кримінальному провадженні.

Саме така структура кримінального провадження повинна бути закріплена в чинному КПК України, що сприяло би ефективності не лише кримінально - процесуального доказування, а й більш ефективному виконанню завдань кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 №4651- VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013.

2. Уголовный процесс: учебник для ВУЗов /Под общ. ред. П. А. Лупинской. – М. : Юристъ, 1995. – 544 с.

3. Кримінальний процес. Особлива частина (альбом схем) навчальний посібник / Л.Д.Удалова, Д.О. Савицький, О.Є. Омельченко та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 229 с.

Нагорняк Ю. В.

аспірант кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
факультету № 1 ПФПНП
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ДОПИТ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КДТП

Кримінальне процесуальне законодавство України містить чимало норм, спрямованих на забезпечення проведення повного, об'єктивного та неупередженого проведення досудового розслідування у кримінальних провадженнях. Зокрема, всебічність дослідження забезпечується проведенням слідчих (розшукових) дій, під час проведення яких відбувається збирання доказів, вивчення слідової інформації, що в своїй сукупності надають змогу встановити та притягнути до відповідальності винних осіб.

Кримінальна дорожньо-транспортна пригода (надалі – КДТП) розвивається протягом короткого проміжку часу і як будь-яке діяння залишає своє відображення в навколишньому середовищі. Це відображення міститься в матеріальних та ідеальних слідах. При проведенні досудового розслідування у кримінальних провадженнях вказаної категорії ці елементи необхідно сприймати та досліджувати не як окремі частини інформації, а в їх сукупності. Часто у таких справах цілісна картина може бути відтворена лише за допомогою інформації, отриманої від осіб, які безпосередньо сприймали подію злочину.

Розробкою процесуальних та організаційно-тактичних засад проведення допиту займалися багато вчених. Так, Ю.А. Чаплинська зазначає, що допит – є найбільш розповсюдженою та ефективною слідчою дією, за допомогою якої збирається інформація про злочин та злочинну діяльність певних осіб. Це зумовлюється його високими інформативними можливостями та надійністю, простотою та швидкістю отримання результату [1, с. 218]. Ю.В. Шепітько вказує, що допит – одна з найскладніших слідчих дій, яка вимагає від слідчого високої загальної і професійної культури, глибокого знання психології людини [2, с. 232]. І.О. Теслюк, підкреслює, що допит являється найпоширенішою та найважливішою слідчою (розшуковою) дією в кримінальному судочинстві, що має на меті отримання відомостей та інформації щодо суті кримінального провадження [3, с. 218].

Дійсно, в ході проведення допиту працівник правоохоронного органу отримує від особи дані, що містять відомості про обставини події КДТП та факти які тісно з нею пов'язані, зокрема, передумови його вчинення, стан (психічний, фізичний, моральний) учасників правопорушення до та після його вчинення. Що

стосується особливостей проведення допитів, то важливо підкреслити, що першочергово необхідно допитувати осіб, які можуть надати найбільш повну, об'єктивну та достовірну інформацію про подію злочину.

При підготовці до проведення допиту варто брати до уваги те, що не тільки швидкість, неочікуваність та тяжкість події можуть впливати на точність показань. Такий вплив на підсвідомому рівні створює процесуальний статус, який надали особі після вчинення КДТП. Так, в своїх дослідженнях О.І. Антіпова вказує, що потерпілий є зацікавленою особою, а тому в більшості випадків він схильний стверджувати, що винним в ДТП є водій транспортного засобу, нерідко навмисно спотворюючи дані про подію. А тому вони часто завищують швидкість транспортного засобу, заявляють, що водій був у стані алкогольного сп'яніння тощо [4, с. 154]. Погоджуючись з таким твердженням, рекомендуємо в ході проведення процесуальної дії вже на початковому етапі спростовувати ці перебільшення, наприклад надавати відомості, які були отримані в ході медичного огляду водія.

Під час допиту важливо також враховувати чинники які впливають на особу, яка отримала тілесні ушкодження, зокрема емоційних переживань, психічного стану та можливості об'єктивно сприймати обстановку. Однак, не варто відкладати проведення вказаної слідчої дії на довгий термін, оскільки існує ймовірність стороннього впливу на допитуваного. А також розпочинається процес забування стресової ситуації. В методичних рекомендаціях вказується, що у випадках коли сприйняття супроводжувалося сильним переживанням, проміжок день-два з моменту сприйняття події до допиту не заважає, а сприяє повноті і точності відтворення [5, с. 187].

Що стосується допиту особи, причетної до вчинення КДТП то В.А. Мисливський зазначає, що допит підозрюваного, який вчинив ДТП має здійснюватися якомога швидше після її виникнення [6, с. 81]. Найбільш точні дані, особа зможе надати безпосередньо після події злочину, оскільки буде можливість з'ясувати деталі обстановки вчинення злочину та не допустити їх спотворення.

І.І. Колеснік вказує на ще одну особливість, яка стосується проведення допитів на початковому етапі розслідування вказаного виду злочину, а саме те, що водії транспортних засобів, які були учасниками ДТП, як правило, допитуються як свідки [7, с. 139]. Однак, ч. 3 п. 1 ст. 87 КПК України вказано, що докази, які були отримані з показань свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні є недопустимими. В даному випадку існує колізія, оскільки в особи, яка керує транспортним засобом необхідно отримати інформацію, щодо події злочину, однак законодавчо не врегульовано яким чином вказані дані мають бути оформлені та приєднані до матеріалів кримінального провадження. На вирішення цієї проблеми можна запропонувати проводити опитування таких осіб та вважати, що пояснення яке було отримано у встановленому законом порядку, у виняткових випадках, якщо заздалегідь не було можливим встановлення процесуального статусу особи, вважати доказом у кримінальному провадженні.

Аналізуючи вищенаведене можемо зробити висновок, що більшість науковців вже на початковому етапі проведення досудового розслідування надають учасникам КДТП процесуальний статус підозрюваного чи потерпілого. На нашу думку, це не зовсім правильно, оскільки, типовим є те, що на вказаному етапі не

завжди можливо встановити особу, дії якої стали причиною виникнення КДТП, тому пропонуємо розрізняти особу яка отримала тілесні ушкодження та особу яка керувала транспортним засобом. Такий поділ можемо пояснити тим, що не завжди особа, яка отримала тілесні ушкодження буде визнаватися потерпілим у кримінальному провадженні, оскільки, в ході проведення досудового розслідування встановлюється, що внаслідок її неправомірних дій відбулося правопорушення. Окрім того не завжди особа яка керує транспортним засобом є винуватцем злочину, наприклад наїзд на велосипедиста відбувся внаслідок раптового виїзду останнього на проїзну частину дороги.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що, по-перше, проведення допиту є однією з найбільш інформаційно насичених та розповсюджених слідчих дій; по-друге, під час проведення досудового розслідування КДТП, необхідно враховувати процесуальний статус, який надається особам під час проведення допиту, оскільки в залежності від цього вони можуть спотворювати інформацію; по-третє, обстановка КДТП зумовлює диференційований підхід до питання вибору часу допиту. Першочергово необхідно допитувати осіб, які можуть надати найбільш точні та достовірні відомості, проте особи, які пережили внаслідок КДТП стрес, характеризуються значним рівнем емоційної напруги можуть бути допитані і відразу після події, і повторно через дві-три доби.

Список використаних джерел:

1. Чаплинська Ю.А. Наукові підходи до організації проведення допиту. *Право і суспільство*. 2015. № 3. С. 218–223.
2. Діденко Є.В. Особливості допиту потерпілого на стадіях досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження. *Право і суспільство*. 2015. № 1. С.231–235.
3. Колеснік І.І. Особливості тактики окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях щодо ДТП. *Право і суспільство*. 2016. № 4. С. 215–220.
4. Аніпова О.І. Особливості проведення допиту при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод. *Європейські перспективи*. 2014. № 7. С. 152–156.
5. Розслідування злочинів пов'язаних, із вчиненням дорожньо-транспортних пригод; за аг ред. П.В. Коляди. К.: РВВ МВС України, 2004. 255 с.
6. Мисливський В.А. Особливості допиту підозрюваного при розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. 1 (5). С. 80-86.
7. Колеснік І.І. Методика розслідування злочинів проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 Харківський Національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків, 2016. 225 с.

Нестерук Ю.В.

курсант 4 курсу факультету підготовки перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
керівник:

Полуніна Л.В.

старший викладач кафедри фінансових розслідувань,
(Університет державної фіскальної служби України)

ОБСТАВИНИ ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО ДОВЕДЕННЯ ДО БАНКРУТСТВА

Кримінально-процесуальне доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [2].

У статті 91 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) визначено обставини, які підлягають доказування в кримінальному провадженні, а саме:

- 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);
- 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;
- 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;
- 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;
- 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;
- 6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;
- 7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [1].

Згідно чинного законодавства, банкрутством є визнана господарським судом нездатність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди, й погасити вимоги грошового характеру кредиторів, завдяки застосуванню ліквідаційної процедури.

В такому явищі як «банкрутство», варто виділити те, що воно являється реальним, технічним, фіктивним або навмисним. Боржники можуть виступати ініціаторами справи про банкрутство. В такому випадку він звернеться до суду за власних передбачень в разі настання фінансової неспроможності або загрози її виникнення [6].

У статті 219 Кримінального Кодексу України (далі КК України) передбачено відповідальність за доведення до банкрутства, тобто за вчинення дій, які призвели до банкрутства.

Банкрутство вважається таким, що заподіяло великої матеріальної шкоди, якщо ця шкода в 500 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Але питання про те, чи є такий розмір шкоди дійсно великим, досить спірне, адже іноді таку суму може становити грошовий оборот (або дохід) компанії тільки за один день.

Що стосується особливостей кримінальних проваджень у справах про банкрутство, варто зазначити, що раніше порушення, передбачені статтею 219 КК України, розслідувалися органами ДФС, однак сьогодні такі злочини розслідуються будь-яким правоохоронним органом. Кваліфікація кримінальних злочинів за статтею 219 КК України часто здійснюється за сукупністю різних злочинів (статті 205, 212, 191, 364, 364-1, 356 КК України тощо), а з 2015 року по 2017 рік суди не винесли жодного вироку у справах про банкрутство.

Доведення до банкрутства може мати різні цілі: приховування іншого злочину, наприклад розкрадання бюджетних коштів і фінансових шахрайств, ухилення від оподаткування, реструктуризація боргів шляхом списання коштів на фіктивну санацію, знищення заборгованості перед кредиторами або навіть бажання усунути конкурента або захопити контроль над його підприємством або активами.

Ініціювання справи про доведення до банкрутства починається з заяви про вчинення кримінального злочину, наслідком якого є внесення відомостей до ЄРДР не пізніше 24 годин і надання заявнику виписки з ЄРДР.

В справах про банкрутство досить часто вживаються заходи забезпечення кримінального провадження: зокрема, арешт майна, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна, або запобіжні заходи.

Однак іноді навіть в їх застосуванні бувають неточності та порушення. Як прикладом можна навести рішення Голосіївського районного суду міста Києва, винесене 2017 року, про накладення арешту на майно, яке насправді належало не відповідачу, а іншій особі. Цей випадок свідчить про те, що на практиці виникають ситуації, коли слідчі можуть подавати клопотання про накладення арешту на майно без необхідного документального підтвердження перебування такого майна у власності тієї чи іншої особи [8].

Що стосується запобіжних заходів, то необхідним для їх застосування є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 5.08.2018 р. : відповідає офіц. тексту. – Х. : Право, 2018.
2. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 1: А-Г. – 672 с.;

3. Дудоров О. О. Злочини у сфері підприємництва: Навч. посіб. / Дудоров О. О., Мельник М. І., Хавронюк М. І. та ін.; За ред. М. І. Хавронюка. – К., 2001. – 608 с.;

4. Пригуза П. Підстави кримінальної відповідальності за банкрутство та кваліфікація злочинів / П. Пригуза // Вісник прокуратури. – 2016. – № 28. – С. 89-118.;

5. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22.12.2011 № 4212-VI;

6. Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В.В. Сташис, В.Я. Тація. – 3-є вид., переробл. та доповн. – Харків : Одиссей, – 2006. – 1065 с.;

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. — 5-те вид., переробл. та доповн.; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К. : Юридична думка, 2008. — 1164 с.;

8. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Випуск № 3, 2017.

9. Болдарь Г.Є. Незаконні дії у разі банкрутства: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства : дис. ... кандидата юридичних наук : 12.00.08 / Г.Є. Болдарь. – Львів, 2007. – 226 с.;

10. Ломако В.А. Кримінальне право України. Загальна частина / В.А. Ломако. – Київ-Харків : Юрінком Інтер-право, 2000. – 416 с.

Палюх А.І.

кандидат юридичних наук

Навчально-науковий Інститут права та психології
(Національний університет «Львівська політехніка»),

УЧАСТЬ ПРОКУРОРА В ДОКАЗУВАННІ РИЗИКІВ ПІД ЧАС ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

При вирішенні питання про застосування того чи іншого запобіжного заходу на досудовому розслідуванні, прокурор, як процесуальна особа, яка буде доводити ризики, перед слідчим суддею, отримавши клопотання від слідчого чи складаючи це клопотання самостійно, перш за все зобов'язаний встановити з матеріалів кримінального провадження наявність підстав для застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні.

Можна говорити, що при застосуванні запобіжних заходів ми можемо оперувати двома видами доказів: докази, що встановлюють факт настання події, що відбулася в минулому періоді часу, і докази, що встановлюють можливість настання майбутньої події. В даному випадку, до першої групи ми відносимо докази, що підтверджують вчинення кримінального правопорушення і ступінь суспільної небезпеки особи. До другої – докази, що встановлюють можливість поведінки підозрюваного, обвинуваченого, яка направлена на дії, що передбачені в п.п. 1-5 ч.1 ст.177 КПК України.

У зв'язку з тим, виникає запитання: що розуміти під наявністю ризиків, які дають достатні підстави вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії передбачені ч.1 ст.177 КПК України. Думаємо, що в даному випадку закон має на увазі наявність у прокурора, слідчого такої сукупності доказів, на підставі яких можливо прийняти рішення про обрання запобіжного заходу.

Хотілося б крім цього відзначити, що на нашу думку, одної тільки обґрунтованої підозри не буде достатнім для обрання запобіжного заходу, оскільки слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених КПК України. Тому власне тільки сукупність дій прокурора, які охоплюються повідомленням особі про підозру і доведенням ризиків, що підозрюваний, обвинувачений може вчинити дії, які можуть ускладнити процес розслідування, дають можливість говорити про законну та обґрунтовану можливість застосування запобіжного заходу.

Згідно із ч. 1 ст. 177 КПК України такими обставинами, які свідчать про ризик є ймовірність здійснення однієї або наступної сукупності дій підозрюваним: 1) переховування від органів досудового розслідування та/або суду; 2) знищення, сховання або спотворення будь-якої із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; 3) незаконний вплив на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; 4) перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином; 5) вчинення іншого кримінального правопорушення чи продовження кримінального правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується особа.

Передбачені кримінальним процесуальним законом ризики, як підстави застосування запобіжного заходу носять «доказово-прогностичний» характер, що дає можливість зробити імовірний висновок про майбутнє в поведінці підозрюваного, обвинуваченого.

Ризики, які передбачені в ч.1. ст.177 КПК України при застосуванні запобіжних заходів у кримінальному провадженні нами пропонується розділити на дві категорії. До першої категорії ми відносимо ті ризики, які прямо не впливають на формування доказів у вже розпочатому кримінальному провадженні, а саме переховування від органів досудового розслідування та/або суду та вчинення іншого кримінального правопорушення чи продовження цього ж правопорушення в якому підозрюється чи обвинувачується особа (п.п. 1,5 ч.1 ст.177 КПК України). До другої категорії ризиків відносимо такі обставини, при яких підозрюваний чи обвинувачений може істотно впливати на формування доказів у кримінальному провадженні шляхом знищення, сховання, спотворення речей чи документів, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, незаконного впливу на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні (п.п. 2-3 ч. 1 ст. 177 КПК України).

Положення п. 4 ч. 1 ст. 177 КПК України щодо визначення як ризику наявність достатніх даних, що полягають у перешкодженні кримінальному провадженню іншим чином, на нашу думку, сформульоване законодавцем з порушенням логічної побудови структури норми та й власне її змістовне невизначене на-

повнення дає можливість в судово-слідчій практиці до необґрунтованого розширення меж тлумачення та зловживання. Наприклад, дача завідомо неправдивих показань підозрюваним зачіпає право підозрюваного на захист, але з іншої сторони може розцінюватись як перешкодження кримінальному провадженню іншим чином. Також дії підозрюваного, які полягають у незаконному впливі на органи, що здійснюють кримінальне провадження може розглядатись як перешкодження іншим чином, але по своїй суті утворюють склад окремого кримінального правопорушення.

Переховування від органів досудового розслідування та/або суду (п. 1 ч. 1 ст. 177 КПК України) є одним із ризиків, які повинен встановити та довести, тобто провести процес доказування перед слідчим суддею у кримінальному провадженні прокурор.

Стосовно ж ризику вчинення іншого кримінального правопорушення або ж продовження того, у якому особа уже підозрюється, обвинувачується (п. 5 ч. 1 ст. 177 КПК України), то він полягає у тому, що під час прийняття рішення про застосування запобіжного заходу (чи відмови у його скасуванні), зважаючи на небезпеку вчинення нових злочинів, лише посилення на минуле особи, зокрема й наявність у неї попередніх судимостей є явно недостатнім. Хоча наявність у підозрюваного, обвинуваченого судимостей є однією з обставин, яка згідно з п. 8 ч. 1 ст. 178 КПК України підлягає обов'язковому взятті до уваги під час обрання запобіжних заходів.

Підставами, що свідчать про можливість підозрюваного продовжувати злочинну діяльність можуть бути дані, що підтверджують наявність злочинних зв'язків, спроби придбання чи придбання зброї чи інших засобів для вчинення кримінальних правопорушень

Ризики, які зазначені в п.п. 2-3 ч. 1 ст. 177 КПК України можна розглядати як дії підозрюваного, обвинуваченого, що направлені на перешкодження встановлення обставин у кримінальному провадженні. Під перешкодженням встановлення обставин кримінального провадження, слід розуміти умисне створення перешкод встановленню події кримінального правопорушення, винуватості підозрюваного та ін. шляхом вчинення протиправних дій.

Ризик вчинення дій передбачених п. 2 ч. 1 ст. 177 КПК України (знищення, сховання або спотворення будь яких речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення) як правило, не несуть за собою настання кримінальної відповідальності.

В свою ж чергу, незаконний вплив на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні (п. 3 ч. 1 ст. 177 КПК України) утворює окремий склад кримінального правопорушення (наприклад, застосування фізичного насилля до свідка чи потерпілого).

Проблемою, на нашу думку, доведення ризиків як підстав застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні є їх застосування в контексті положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1], зокрема ст. 5 (с). Відповідно до цієї норми, мотивами тримання особи під вартою під час досудового розслідування є: 1) не допустити підозрюваному можливості ухилитись від органів досудового розслідування або суду, 2) якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню підозрюваним правопорушення. Слід

зазначити, що тримання під вартою є найсуворішим та виключним запобіжним заходом порівняно з іншими. Таким чином, знищення, приховування, спотворення будь-яких із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального провадження, незаконний вплив на потерпілих, свідків, іншого підозрюваного, обвинуваченого, спеціаліста, перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином (п.п. 2-4 ст. 177 КПК України), Конвенція не розглядає як підстави для застосування запобіжних заходів, тим більше тримання під вартою.

Виходячи із логіки законодавця (п.п. 2-3 ст. 177 КПК України) можна припустити, що запобіжні заходи можуть бути застосовані з метою забезпечення збирання доказів. На нашу думку, використання запобіжних заходів з метою забезпечення отримання доказів суперечить чинним положенням кримінального процесуального законодавства в частині засобів збирання доказів. Власне засобами збирання доказів у кримінальному провадженні виступають слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії, але аж ніяк не запобіжні заходи.

Не випадково ще римляни проголосили *res judicata pro veritatr habetur* (рішення суду є істинною), - роблячи акцент на істинність (правильність) результату, а не способу отримання рішення – через суд [2; 226].

Дії підозрюваного, що направлені на перешкоджання розслідуванню і встановленню обставин кримінального провадження, можуть носити злочинний характер, про що згадувалось нами вище. В такому випадку застосування запобіжного заходу охоплюється встановленим в кримінальному процесуальному законодавстві ризиком – запобігти вчиненню іншого кримінального правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення.

Не охоплюється цим ризиком і дії підозрюваного, що направлені на вплив на потерпілого шляхом обіцянки винагороди за відмову від дачі показань потерпілим. Крім цього, такі дії не віднесені до кримінально караних.

Не включення в число мети застосування запобіжних заходів як вчинення дій підозрюваним, що направлені на знищення, сховання або спотворення будь-яких речей чи документів, які мають значення для встановлення обставин кримінального провадження є істотною прогалиною Конвенції.

Аналіз підстав застосування запобіжних заходів кримінального провадження, які закріплені у чинному КПК України та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, дає нам можливість сформулювати пропозицію щодо виключення п.п. 3-4 із ч. 1 ст. 177 КПК України.

Список використаних джерел:

1. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
URL:http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004
2. Философский энциклопедический словарь. М., 1983.

Півень Н.Г.
курсант 3 курсу факультету №1 ПФПНП
керівник:
Татарин І.І.
старший викладач кафедри кримінального процесу
факультету №1 ПФПНП
кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРАВО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ПОТЕРПІЛИМ У ЗЛОЧИНАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а гарантії дотримання прав і свобод людини визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Також у разі порушення прав людини і свобод, її законних інтересів потерпілий має право на судовий захист як в національній судовій системі, так і через звернення до міжнародних судових установ чи органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [1]. Проблема торгівлі людьми все ще залишається актуальною проблемою для України. Багато осіб є потерпілими від цього діяння, проте далеко не всі готові подати позов на відшкодування завданої матеріальної та моральної шкоди.

Торгівля людьми - здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію [2]. В Україні торгівля людьми є злочином, а, отже, виникає питання про відшкодування шкоди потерпілим особам внаслідок цього злочину.

Особа, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, подає за місцем перебування до місцевої держадміністрації заяву про встановлення статусу. Іноземець або особа без громадянства, що не володіє українською мовою, заповнює заяву з перекладачем. Для встановлення статусу дитині, яка постраждала від торгівлі людьми, заява подається до місцевої держадміністрації її законним представником або особою, якій стало відомо про таку дитину. У разі звернення для встановлення статусу особи, яка є потерпілою від злочину, пов'язаного з торгівлею людьми, або цивільним позивачем у кримінальному провадженні, або особи, яка постраждала від торгівлі людьми на території іншої держави, що підтверджено результатами розслідування відповідних органів такої держави, заява зазначеної особи приймається без проведення співбесіди посадовою особою [3].

У певних випадках і у тій мірі, в якій це можливо, відповідно до законодавства, кожна Держава-учасниця Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності внутрішнього забезпечує захист особистого життя й особи жертв торгівлі

людьми, шляхом забезпечення конфіденційного характеру провадження, що стосується цієї торгівлі. Також ці держави мають передбачити заходи, які дозволяють у певних випадках надати жертвам торгівлі інформацію про судовий розгляд та допомогу без шкоди їх захисту, що дозволяє взяти до уваги їх думки і побоювання на різних стадіях кримінального провадження. Крім цього, такі Держави-учасниці розглядають можливість реалізації заходів із фізичної, психологічної та соціальної реабілітації жертв торгівлі людьми та забезпечити заходи, передбачені внутрішньою правовою системою, які надають таким особам можливість отримання компенсації за заподіяну шкоду [4].

Законодавство України містить правове положення, яке забезпечує відновлення прав постраждалих від торгівлі людьми, а також забезпечення їх особистої безпеки, поваги, безоплатне одержання, окрім іншого, відшкодування моральної та матеріальної шкоди, за рахунок осіб, які її заподіяли. Ще є положення стосовно виплати одноразової матеріальної допомоги [2]. Така виплата здійснюється особі, якій встановлено статус постраждалої, внаслідок торгівлі людьми у розмірі трьох прожиткових мінімумів для тієї категорії осіб, яка постраждала внаслідок торгівлі людьми. Орган соціального захисту населення складає відомість, встановлену Міністерством соціальної політики, й здійснює виплату матеріальної допомоги перерахунком коштів на банківський рахунок потерпілого або через державне підприємство поштового зв'язку. Термін виплати такої одноразової матеріальної допомоги становить один місяць з дня звернення потерпілої особи від злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, до органу соціального захисту населення у межах коштів, передбачених державним бюджетом на такі цілі [5].

Найбільш ефективним способом відшкодування заподіяної потерпілому від торгівлі людьми майнової та моральної шкоди, є подання ним цивільного позову у кримінальному провадженні і набуття процесуального статусу цивільного позивача. Для того, щоб особа вважалася цивільним позивачем, винесення постанови органом досудового розслідування чи суддею не є обов'язковим. Права та обов'язки цивільного позивача виникають з моменту подання позовної заяви органу досудового розслідування або суду. Слідчим слід роз'яснювати потерпілим від торгівлі людьми їхнє право на подання цивільного позову у кримінальному провадженні та наслідки зволікання з його поданням, бо потерпіла особа може невчасно заявити цивільний позов, тобто після початку судового розгляду, не скориставшись цим правом під час досудового розслідування чи підготовчого судового провадження. Та й взагалі під час допиту таких потерпілих слід своєчасно з'ясовувати питання про завдану їм матеріальну чи майнову шкоду. Моральна шкода відшкодовується в грошовій та матеріальній формі незалежно від майнових збитків. Згідно з вироком Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 21 лютого 2013 року, яким було засуджено Радич Людмилу Дмитрівну за ч. 2 ст. 149, ч. 2 ст. 302 та ч. 3 ст. 303 КК України за те, що вона намірено на торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо двох неповнолітніх, використовуючи їх безпорадний стан, завербувала та протягом тривалого часу здійснювала сексуальну експлуатацію цих неповнолітніх. Суд визначив спричинення потерпілим моральної шкоди у розмірі 5000,00 грн. та 7000,00 грн. [6].

У наш час є певні проблеми відшкодування майнової, моральної та фізичної шкоди потерпілим від злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. Це, насамперед, пов'язано з незнанням потерпілими своїх прав на подання позову та отримання

компенсації, позицією потерпілих та їх низькою активністю в суді, психотравматичністю процесу судового розгляду для потерпілого від злочину, пов'язаного з торгівлею людьми, недосконалим формулюванням позовних вимог, віддаленістю та нечисленістю атестованих судових експертів-психологів, необхідних для складання заключення [7].

Список використаних джерел:

1. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.
2. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011р. № 3739-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>
3. Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2012 р. № 868. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-2012>
4. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2002 р. №1433-IV. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791
5. Про затвердження Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2012 р. № 660. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2012>
6. Судова практика з питань застосування законодавства щодо протидії торгівлі людьми та з приводу призначення покарань за ст.149 КК України URL: <https://sa.dn.ua/sudova-praktika-z-pitan-zastosuvann/>
7. Бандурка О. М., Левченко К. Б. Реалізація права потерпілих від торгівлі людьми на компенсацію та відшкодування в Україні: аналіз ситуації, Харківський національний університет внутрішніх справ Кримінологічна асоціація України Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна». 2012. С. 66-71.

Приймак І.В.

ад'юнкт кафедри кримінального процесу факультету №1 ПФПНП
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

**ПРОБЛЕМАТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ВИКЛИКУ
НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ
КРІЗЬ ПРИЗМУ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ СТАТУСУ
УЧАСНИКА ТАКОГО ВИКЛИКУ**

Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід згідно п.1 ч. 1 ст. 131 КПК України являється заходом забезпечення кримінального провадження та застосовується з метою досягнення дієвості цього провадження.

Серед ряду проблем організації та функціонування органів досудового розслідування в Україні важливу роль слід відвести вирішенню питань здійснення виклику учасників в кримінальному провадженні, оскільки належне виконання його суб'єктами своїх обов'язків невід'ємно пов'язане з можливістю обох сторін

безперешкодно реалізувати свої процесуальні права та виконувати покладені на них обов'язки.

Неодноразово в практичній діяльності в процесі здійснення виклику приходить стикатися з проблемою дотримання відповідної правової процедури. Мова йтиме саме про спектр проблем, що стосуються саме статусу учасника, виклик якого необхідно здійснити.

Так, згідно ст. 133 КПК України слідчий, прокурор під час досудового розслідування має право викликати:

- підозрюваного,
- свідка,
- потерпілого
- іншого учасника кримінального провадження у встановлених КПК випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії [1].

Таким чином норма даної статті чітко регламентує коло учасників, які можуть бути викликані під час досудового розслідування, а там, де ніби то цей спектр і розширено (іншого учасника кримінального провадження), законодавець все ж таки уточнює, що виклик можна застосувати саме до учасника кримінального провадження.

Саме тут слід звернутися до п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України, яка чітко визначає коло учасників кримінального провадження – це сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробачії, секретар судового засідання, судовий розпорядник.

На цьому перелік учасників кримінального провадження закінчується, тобто є вичерпним, і розширювати його за власним бажанням, чи то службовою необхідністю, в органу досудового розслідування чи в будь-якої іншої посадової особи органу державної влади немає жодного права, адже тут уже почнуть діти норми ст. 19 Конституції України - органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [2].

Саме тут і виникає так звана прогалина вправі, адже станом на даний час не існує визначеного статусу так званого у народі «фігуранта справи», тобто особи, яке ще у встановленому законом порядку не набула статусу підозрюваного, проте в слідчого, прокурора уже існує внутрішнє переконання та наявність достатніх доказів, що саме дана особа такого статусу невдовзі неодмінно набуде.

Як регламентує ст. 42 КПК України, підозрюваним є особа:

- якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 КПК, повідомлено про підозру,
- особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення,

- особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень.

Як у випадку 1 так і у випадку 3 для здійснення такого повідомлення особі в першу чергу слід її викликати.

Проте така особа ще не набула жодного статусу, тому норми КПК, що врегульовують процедуру виклику, на неї не діють.

Тому, посилаючись на ст. 19 Конституції України, особа, яка ще не набула жодного статусу в кримінальному провадженні, проте щодо якої орган досудового розслідування все ж таки здійснює виклик, може трактувати такі дії як грубе порушення її прав як людини, оскільки жодною нормою закону не передбачено по-перше, самого здійснення її виклику до органу досудового розслідування (не стосується випадків, де особа вже затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, оскільки вона вже набула процесуального статусу підозрюваного), по-друге, обов'язку її з'являтися на такі виклики, (як це передбачено в обов'язках, наприклад, свідка (п. 1 ч. 2 ст. 66 КПК України), потерпілого (п. 1 ч. 1 ст. 57 КПК України), підозрюваного, обвинуваченого (п.1 ч. 7 ст. 42 КПК України), тощо)

Більше того, за неявку такої особи на виклик органу досудового розслідування, тобто особи без визначеного процесуального статусу, не передбачено жодного виду відповідальності, так як у ст. 139 КПК України (наслідки неприбуття на виклик) окреслено коло учасників, які нести будуть відповідальність за неприбуття, це:

- підозрюваний,
- обвинувачений,
- свідок,
- потерпілий,
- цивільний відповідач,
- представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Як бачимо, коло це чітко окреслене та вичерпне. Окрім того не можна оминути увагою тих фактів, що в подальшому до таких осіб просто таки неможливо застосувати ані накладення грошового стягнення, ані привід, оскільки згідно ч. 3 ст. 140 КПК України привід може бути застосований до підозрюваного, обвинуваченого або свідка, ані тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, так як згідно ч. 1 ст. 148 КПК України воно застосовується тільки до підозрюваного, ані відсторонення від посади, бо згідно ч.1 ст. 154 КПК України воно може бути здійснено щодо особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину - щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу.

Такі прогалини у праві на практиці дозволяють особам без визначеного процесуального статусу – перспективним підозрюваним - прямо таки ігнорувати виклики органу досудового розслідування, що в подальшому унеможливує на практиці належне здійснення досудового розслідування та виконання завдань кримінального процесу в цілому.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1509805549619265>

Прокопчук О.О.
начальник сектору моніторингу Пустомитівського ВП
ГУНП у Львівській області
(Національна поліція України)

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ

Відповідно до ст. 3 Конституції України □ людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1], а центральним органом виконавчої влади, який забезпечує охорону прав і свобод людини, а також протидіє злочинності, підтримує публічну безпеку і порядок є Національна поліція.

Зокрема, статтею 3 Закону України «Про Національну поліцію» визначено надання поліцейських послуг у сферах:

- забезпечення публічної безпеки і порядку;
- охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- протидії злочинності;
- надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [2].

Таким чином, протидія злочинності як поліцейська послуга є завданням органів Національної поліції, а також завданням кримінального процесуального права загалом, що реалізовується в рамках положень визначених в ст. 2 КПК України [3] .

Так, як злочинність – це сукупність злочинів, які мають місце на певній території за певний період часу, для ефективної протидії злочинності необхідним є розроблення максимально дієвої системи та механізму впливу на криміногенну ситуацію. Зокрема, розроблення та здійснення профілактичних заходів; якісне реагування на злочини, які вчинені; документування та встановлення винних осіб та притягнення їх до передбаченої законом відповідальності; ресоціалізація засуджених.

Враховуючи наведене, слід описати схему здійснення протидії злочинності органами Національної поліції України:

1. Здійснення превенції – тобто заходів спілкування з суспільством, населенням, окремими соціальними групами тощо з метою роз'яснення недопустимості вчинення злочинів, налагодження комунікації, залучення населення та інших органів влади до заходів профілактики злочинності.

2. Профілактика злочинності – це та лінія роботи, від якої, на мою думку автора, найбільше залежить результативність виконання органами національної поліції запиту суспільства щодо його захисту від злочинів.

3. Ведення досудового розслідування випадку наявності даних, які вказують на ознаки злочину та завершення досудового розслідування, результатом чого є скерування до суду кримінального провадження або винесення рішення про його закриття.

Під час протидії злочинності, враховуючи наведену схему дій, можна визначити рівень злочинності. Облік кримінальних правопорушень, їх класифікація, групування за певними ознаками тощо здійснюється на підставі статистичних даних через статистичні документи, які утворюються у процесі діяльності слідчих та інших підрозділів поліції, та обліковуються спеціальними підрозділами інформаційного забезпечення. Однак, слід зазначити, що до розрахунку поточного рівня злочинності беруть до уваги кримінальні провадження, а не фактичні злочини. Отже, діюча статистична система визначення стану злочинності та протидії їй конкретними підрозділами, вже з самого початку призводить до помилок у розрахунках при плануванні заходів протидії кримінальним правопорушенням.

Зауважимо, що у практичній діяльності органів Національної поліції відсутня реальна системна доктрина профілактики кримінальних правопорушень, яка б включала в себе об'ємну концепцію діяльності у таких напрямках як:

- створення умов, які максимально ускладнювала вчинення кримінальних правопорушень по кожному із напрямків (наприклад комплексна установка сигналізаційних систем у населених пунктах, відеонагляд, заходи із запобігання легкої реалізації краденого майна, металобрухту, контроль за недопущенням шахрайств з використанням мобільного зв'язку з місць позбавлення волі тощо);

- створення умов суспільної нетерпимості до будь-яких проявів девіантної поведінки;

- комплексні заходи професійного профілактичного впливу та контролю за найбільш уразливим прошарком населення, зокрема молоддю, особами без визначеного місця проживання, комерційними структурами з підвищеними ризиками залучення і використання коштів здобутих злочинним шляхом, особами, які мають залежності до наркотичних засобів тощо;

- спільні із органами місцевого самоврядування заходи із полегшення залучення до праці незайнятої частини населення, безробітних тощо;

- вилучення із системи оцінки діяльності органів поліції показників так званого «розкриття» у порівнянні підрозділів між собою, або із аналогічними показниками попередніх періодів, що зумовлює їх штучне нарощення, і не має реального позитивного впливу на протидію злочинності, замінивши контролем за якістю роботи по кожному конкретному кримінальному правопорушенні без необхідних узагальнень.

Враховуючи викладене, вважаю, що:

1. Для підвищення ефективності системної протидії злочинності необхідно розробити комплексну програму протидії злочинності на тривалу перспективу не менше п'ять років; яку розробити на основі аналізу оперативної обстановки, специфіки кожного з регіонів. Ця комплексна програма повинна бути науково обґрунтованою, прозорою, з використанням останніх сучасних технічних досягнень. Положення та напрямки програми повинні бути зрозумілі усім без винятку працівникам органів поліції, а кожен повинен чітко розуміти свою роль у комплексі заходів.

2. Слід перейти від оцінки злочинності як узагальненого показника до підходу, що презюмує кожен злочин як конкретне унікальне явище, та потребує якісного опрацювання з метою його розкриття і недопущення вчинення аналогічних злочинів у подальшому. Так як постраждала конкретна людина, а поліція, як сервісний орган повинна допомогти їй саме у цьому конкретному випадку якісно та надійно.

3. Забезпечити перегляд функцій системи органів та підрозділів Національної поліції з метою оптимізації структури так, щоб системна протидія вчиненню злочинів вийшла у пріоритет перед іншими функціями, відділеними по суті від боротьби із злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: zakon2rad.go.ua/laws/show/254к/96-ВР
2. Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 . URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. URL: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>

Пряхін Є.В.

доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
кандидат юридичних наук., доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИ- НЕНИХ НА ТЕРИТОРІЇ ПРОВЕДЕННЯ ООС

Сучасна ситуація свідчить про те, що з початком гібридної війни на території України перед криміналістикою постало нове завдання – розробити окремі методики розслідування злочинів, що вчиняються на територіях, де через пряму військову протидію виконання правоохоронними органами своїх прямих завдань опинилося під загрозою. Така ситуація підкріплюється ще й тим, що у в КПК України та інших законодавчих актах з’явилися нові норми та закріплено особливий режим розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення операції об’єднаних сил (далі – ООС). Разом із тим, розслідування будь-якого виду злочину не може обійтися без використання спеціальних знань.

Для з’ясування особливостей застосування спеціальних знань важливе значення має встановлення факторів, які в цілому визначають специфіку розслідування злочинів на території проведення ООС. Крім того, визначальним має бути також і те, який вид злочину розслідується. З криміналістичної точки зору їх доцільно об’єднати у кілька груп: 1) злочини, вчинені представниками терористичних організацій ЛНР і ДНР; 2) злочини вчинені військовослужбовцями ЗСУ та інших правоохоронних органів України; 3) злочини, вчинені на побутовому рівні з числа місцевих жителів окупованих територій.

І.В. Савельєва наводить кілька факторів, що обумовлюють специфіку функціонування правоохоронної системи у зоні проведення АТО/ООС. А саме, по-

перше, людський фактор, який передбачає обмеженість або відсутність людських ресурсів – відсутність діючих правоохоронних органів на непідконтрольній території, що призводить до неможливості реєстрації виявлених злочинів та проведення С(Р)Д; недостатня укомплектованість штатними працівниками в правоохоронних органах, що діють на прилеглих територіях, підконтрольних Україні, і, як наслідок, перевантаженість слідчих; недостатня мотивація, викликана великими обсягами роботи, складними умовами праці поряд із соціальною і навіть просто фізичною незахищеністю; відсутність досвіду роботи в умовах «гібридної війни», тобто недостатня кваліфікація слідчих, відсутність досвіду застосування методик розслідування таких видів злочинів та інше. По-друге, фактор території, який передбачає відсутність матеріальних ресурсів ведення досудового розслідування, відсутність експертних установ на території проведення ООС, що значно сповільнюють темпи розслідування. Відсутність координації та суперечності підслідності – наявність великої кількості «змішаних» справ [1, с. 71–72]. На схожі проблеми вказує М.С. Цуцкірідзе: 1) неузгодженість між територіальною юрисдикцією місцевих прокуратур, судів та структурою територіальних відділів поліції; 2) значна віддаленість одне від одного відділів поліції та прокуратур; 3) відсутність у експертів НДЕКЦ допусків на проведення окремих судових експертиз, а також лабораторій та певних спеціалістів узагалі (що призводить до скерування окремих експертиз на проведення у інші області України); 4) відсутність умов для зберігання речових доказів (зокрема зброї та боєприпасів); 5) наявність «сірих зон», які фактично унеможливають проведення там С(Р)Д [2, с. 146–148].

Як зазначає Г.О. Ганова, основними факторами, що впливають на хід і результати досудового розслідування, а також обрання тактики проведення С(Р)Д в районі проведення АТО/ООС, є: 1) оперативна обстановка, що динамічно змінюється; 2) постійна передислокація військових підрозділів; 3) міграція населення; 4) можливість поранення, загибелі, захоплення у полон учасників кримінального провадження; 5) дефіцит часу, відведеного на проведення С(Р)Д; 6) скорочення тривалості етапу досудового розслідування [3, с. 19–20]. О.В. Єні до особливостей, що пов'язані з розслідуванням в умовах проведення АТО/ООС, відносить: 1) обмежену можливість функціонування судів на певних територіях; 2) існування перешкод щодо з'явлення учасників кримінального провадження до суду; 3) існування загрози для життя і здоров'я учасників провадження; 4) ризик фізичної втрати матеріалів кримінального провадження чи окремих доказів [4, с. 37].

Важливою є і думка громадськості щодо проблем розслідування у районі проведення ООС. М.О. Лисенков до системних проблем захисту прав людини в умовах проведення ООС, які згадуються та розглядаються не лише в наукових публікаціях, а й доповідях і звітах громадських організацій, наводить наступні: 1) неефективність механізму здійснення досудового розслідування смерті/загибелі та зникнення безвісти осіб у районах проведення АТО. Зокрема, слідчі не встановлюють обставин вчинення злочину; переважна більшість процесуальних документів, які містяться в матеріалах кримінального провадження, мають організаційний характер; 2) у багатьох випадках відсутня можливість безпосереднього спілкування потерпілого зі слідчим; 3) надання потерпілим статусу свідків,

що суттєво обмежує їх процесуальні права; 4) відсутня реальна можливість виклику свідка (потерпілого) для допиту в порядку ст. 135 КПК України; 5) можливість загибелі, поранення, захоплення у полон учасників кримінального провадження; 6) дефіцит часу, відведеного для проведення СРД [5, с. 64].

На території проведення ООС важливим було і залишається забезпечення розслідування кримінальних проваджень щодо безвісти зниклих громадян, а також ідентифікації загиблих громадян та військовослужбовців. Практика свідчить, що під час ОМП слідчим доводиться стикатися із значними пошкодженнями трупів. У багатьох випадках тіла сильно спотворені, фрагментовані внаслідок вибухових та вогнепальних уражень, дії надвисоких температур та несприятливих природних факторів, які призводили до порушення цілісності та гнильних змін. Через це спостерігається втрата ідентифікаційно-значущих ознак для візуального впізнання. Саме тому єдиним способом ідентифікації особи є призначення молекулярно-генетичної експертизи [6, с. 285].

З цією метою є обов'язковим відібрання зразків для встановлення генетичних ознак та їх поміщення до єдиної бази даних ДНК-карток. Крім того, є необхідним відібрання таких біологічних зразків і у родичів безвісти зниклих осіб. Відповідно до статистичних даних, за період проведення АТО/ООС (з квітня 2014 по вересень 2018 рр.) слідчими Національної поліції України розпочато 5 531 кримінальне провадження за фактами зникнення осіб, з яких на території Донецької обл. – 3 996, Луганської – 1 535, а також 3 138 кримінальних проваджень за фактами викрадення чи захоплення в заручники осіб, з яких 2 105 на території Донецької області та 1 033 – Луганської. Національною поліцією України щомісячно узагальнюється інформація щодо загиблих та безвісти зниклих у зоні АТО/ООС, проводиться обмін з ДНДЕКЦ МВС інформації про встановлення невпізнаних трупів за результатами експертних досліджень. Так, у ході розслідування вищевказаних кримінальних проваджень слідчими було відібрано 921 біологічний зразок у родичів зниклих та викрадених осіб, а за результатами проведених молекулярно-генетичних експертиз встановлено 861 збіг. Станом на цей час, експертним шляхом вдалося встановити 555 трупів осіб, загиблих у зоні проведення АТО/ООС [7].

Таким чином, можна стверджувати, що наведені вище фактори та проблеми більшою чи меншою мірою визначають особливості використання слідчими, прокурорами спеціальних знань під час розслідування злочинів, вчинених на території проведення ООС. Їх обов'язково слід враховувати під час підготовки методичних рекомендацій щодо особливостей розслідування злочинів, учинених на цих територіях.

Список використаних джерел:

1. Савельєва І.В. *Окремі проблемні питання щодо розслідування злочинів, вчинених в зоні АТО. Судова та слідча практика в Україні. 2016. Вип. 1. С. 71–73.*
2. Цуцкірідзе М.С. *Проблемні питання досудового розслідування в зоні проведення антитерористичної операції. Матеріали круглого столу «Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях» (м. Київ, 26 липня 2016 р.). К.: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 146–150.*

3. Ганова Г.О. *Проблемні питання допиту свідків і потерпілих під час досудового розслідування в умовах проведення антитерористичної операції. Матеріали круглого столу «Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях»* (м. Київ, 26 липня 2016 р.). К.: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 19–23.

4. Єні О.В. *Особливості підтримання публічного (державного) обвинувачення в умовах проведення антитерористичної операції. Матеріали круглого столу «Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях»* (м. Київ, 26 липня 2016 р.). К.: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 37–41.

5. Лисенков М.О. *Діяльність прокурора щодо забезпечення прав людини під час слідчих (розшукових) дій у районі проведення антитерористичної операції. Матеріали круглого столу «Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях»* (м. Київ, 26 липня 2016 р.). К.: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 63–67.

6. Лазукова О.В. *Особливості проведення досудового розслідування щодо осіб, які зникли безвісти в районі проведення АТО. Матеріали постійно діючого НПС «Правове забезпечення оперативно-службової діяльності»* (м. Харків, 27 травня 2016 р.); редкол.: С.О. Гриненко (голов. ред.) та ін. Х.: Право, 2017. Вип. 7. С. 283–286.

7. *Звіт за 2018 р. про виконання плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р.* URL:http://minjust.gov.ua/section_548.

Ратнова А. В.

ад'юнкт кафедри кримінального процесу факультету №1 ІПФНП
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ МЕТАДАНИХ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

«Метадані» це термін, який походить від англійського слова «metadata» (meta, грец. – «після», data, англ. – «інформація», «відомості», «дані») означає дослівно «дані про дані».

Кейсі Е. пояснює, що усі електронні документи у тій чи іншій формі містять метадані. Електронний документ повинен мати метадані для того, щоб інтерпретувати мету створення такого документа. Метадані можуть автоматично створюватися програмним забезпеченням, за допомогою якого створюється електронний документ, або вноситися особисто людиною, яка створила такий документ. До такої інформації входить: коли і як був створений документ (час і дата), тип файлу, ім'я автора (хоча це не завжди правдиво), місце з якого файл був відкритий або збережений, дата та час останньої зміни, друку та іншу інформацію[1, с.27].

Даний перелік є необмеженим та залежить від типу файлу і програми-створювача документа.

Експерти у своїх висновках під час проведення комп'ютерно-технічної експертизи часто використовують термін «метадані». Однак у Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженій Наказом Мініст. України №53/5 від 08.10.1998 року [2] такого терміна не існує. Під час проведення комп'ютерно-технічної експертизи, на розгляд експерту покладаються лише питання щодо технології та хронології створення електронного документа, атрибутів файлу тощо.

У нормативно-правових актах України визначення поняття «метадані» зустрічається у Постанові КМУ № 833 від 10.11.2017 року «Про функціонування системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі», відповідно до якого метадані – структуровані дані, які містять відомості про подію, зафіксовану технічними засобами, що дають змогу здійснювати фотозйомку або відеозапис подій, що містять ознаки адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, в автоматичному режимі (далі – технічні засоби), характеристики зафіксованого транспортного засобу, необхідні для його ідентифікації, параметри функціонування цих технічних засобів, а також інші дані для обліку, пошуку, оцінки та управління цими відомостями [3].

Під час досудового розслідування метадані можуть бути використані для перевірки електронного доказу на його повноту і цілісність.

Наприклад, Вироком Тячівського районного суду Закарпатської області докази надані по справі визнано недопустимими, у зв'язку з тим, що відповідно до висновку комплексної експертизи відео-звукзапису та комп'ютерної техніки стверджується, що відеограма 1 та відеофонограма 2 піддавались комп'ютерній обробці, про що свідчать записи «VirtualDub build 35491/release» у метаданих файлів [4].

З однієї сторони простому користувачу внести зміни до таких системних записів неможливо, що практично унеможливляє підробку такої інформації про документ [5, с.92]. З іншої – метадані не є надійним джерелом інформації. Збій чи дефект програми, комп'ютерний вірус чи інша проблема, пов'язана з технічним пристроєм може вплинути на зміну чи видалення метаданих. Так само для досвідчених програмістів не є проблемою вплинути та редагувати цю інформацію. На даний час кількість хакерів збільшується, а інформація про спосіб зміни IP адреси є у вільному доступі у мережі Інтернет. Тому використовувати лише метадані як визначальну інформацію про електронний документ неможливо. Особливо, якщо такий електронний документ виступає доказом кримінального правопорушення, пов'язаного з незаконним втручанням електронно-обчислювальних машин, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку чи іншими злочинами пов'язаними з використанням комп'ютерної техніки.

Так, наприклад, Ленінський районний суд м. Севастополя від 25 грудня 2012 року дійшов висновку, що метадані графічних файлів (EXIF) можуть бути піддані редагуванню без порушення цілісності зображення, через що вони не дозволяють з необхідною достовірністю ідентифікувати автора або фотокамеру, за допомогою якої зображення було виготовлено [6].

Також, встановити значення точного часу створення файлів не представляється можливим через те, що фахівцеві невідомі настройки часу і часового поясу телефону, встановлені в момент проведення зйомки, а також суб'єктивності установок і налаштувань, виконаних користувачем телефону [7].

Тому, пропонуємо авторське визначення, метаданих електронного документа – структуровані закодовані дані, які характеризують електронний документ та мають доказове значення у кримінальному провадженні.

На нашу думку, необхідно використовувати термін «метадані» у комп'ютерній криміналістиці та додати його в перелік орієнтованих питань експертизи. Даний термін відповідає сучасним досягненням науки та використовується в усьому світі.

Список використаних джерел:

1. Casey E. *Digital evidence and computer crime: forensic science, computers and the internet* (3rd edition). 2011. 770 p.

2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. №53/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 24.10.2018).

3. Про функціонування системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.11.2017 р. № 833. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/833-2017-%D0%BF> (дата звернення: 24.10.2018).

4. Вирок Тячівського районного суду у Закарпатській області від 04.08.2016 р. (справа № 307/3022/14-к). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59430012> (дата звернення: 24.10.2018).

5. Ратнова А. В. Електронний документ як джерело доказу у кримінальному провадженні. Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: збірник тез науково-практичного семінару (01.12.2017 р.). Львів: ЛьвДУВС. 2017. С. 90–94.

6. Рішення Ленніського районного суду м. Севастополя від 25.12.2012 р. (справа № 2-2881/11). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/29621337> (дата звернення: 24.10.2018).

7. Вирок Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 21.04.2017 р. (справа № 202/1342/16-к). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66107826> (дата звернення: 24.10.2018).

Рибак О.Г.

доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії

к.ю.н., доцент

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Лозинська Ю. І.

викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОЦІНКА ДОСТОВІРНОСТІ ПОКАЗАНЬ СВІДКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Питанням оцінки достовірності доказів приділяли увагу в дослідженнях В. С. Бурданова, В. В. Вапнярчук, Л. Є. Владимиров, В. Г. Гончаренко, В. П. Гмирко, К. П. Гришина, Ю. М. Грошевий, Д. В. Давидова, Л. А. Кірмач, А. А. Кухта, О. В. Литвин, І. І. Мухін, В. Т. Нор, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, В. М. Сівочек, Х. Р. Слюсарчук, С. М. Стахівський, А. С. Степаненко, О. С. Степанов, Л. Д. Удалова, І. Л. Чупрікова, М. Є. Шумило та інші науковці.

Однак спеціальному дослідженню особливості оцінки достовірності показань свідка з огляду на нормативні приписи КПК України 2012 року не піддавалися.

Складність формування наукових рекомендацій щодо здійснення оцінки доказів, які містяться у визначених кримінальним процесуальним законом джерелах, полягає в тому, що вона, як будь-яка інша інтелектуальна діяльність людини, не може бути остаточно унормована.

М. Є. Шумило зазначає, що у механізмі, який формує внутрішнє переконання слідчого, прокурора, судді, є багато логічного й алогічного, свідомого й несвідомого, раціонального й нераціонального. Тому в діяльності суб'єктів кримінального процесу, що відповідають за його законність, завжди зарезервоване місце для випадковості, невизначеності, тобто чинників, не контрольованих нормою, які залежать лише від індивідуальних особливостей юриста [1, с. 49].

Законодавець сформулював, так би мовити, алгоритм оцінки доказів, який полягає в послідовному відпрацюванні кожного доказу на предмет його належності, потім допустимості, а після того достовірності.

Р.В. Костенко та А.О. Ляш вважають, що оцінка достовірності показань свідка здійснюється так само, як оцінка достовірності доказів з інших джерел [2, с. 94; 3, с. 114].

У літературі зазначено, що оцінка достовірності доказу щодо показань включає аналіз усього процесу його формування: умов сприйняття, запам'ятовування, передавання, фіксації відомостей про факти, повідомлених особою, яку допитували. Стосовно ж показань свідка, то звертається увага на те, що багато критеріїв їх достовірності, які раніше виникли емпірично, у наш час одержують наукове обґрунтування в криміналістиці, психології, фізіології та інших спеціальних галузях знань. Рекомендується при вирішенні питання про їх достовірність

виходити від таких чинників, які вивчаються в психології та фізіології: здатність цієї конкретної особи до сприйняття, запам'ятовування фактів та відтворення інформації про них, яка складає зміст її показань; швидкоплинність події, що буде предметом спостереження; умови сприйняття; події та переживання, які здатні спотворити сприйняті події та послабити запам'ятовування; умови відтворення фактів на допиті; зацікавленість свідка в результатах справи; вплив інших очевидців події на зміст показань свідка тощо [4, с. 436-437; 5, с. 112].

Оцінка показань свідка стосовно їхньої достовірності має здійснюватися тільки після оцінки їх щодо належності та допустимості (недопустимий доказ не може бути достовірним) через порівняльний аналіз фактичних даних, які в них містяться, з фактичними даними, що містяться в інших джерелах доказів та визначення наявності або відсутності в них внутрішніх та зовнішніх суперечностей, неточностей або прогалин. Важливою умовою для визначення достовірності показань свідка є констатація суб'єктом доказування того, що в кримінальному провадженні вичерпані всі можливості для одержання інших даних про обставини, які підлягають доказуванню, і відповідно відсутня можливість одержання даних, які можуть їм суперечити. Негативна репутація свідка, зокрема щодо його засудження за завідомо неправдиві показання, обман, шахрайство або інші діяння, що підтверджують нечесність свідка, не може виступати підставою для оцінки його показань як недостовірних без урахування змісту його показань у їхньому співвідношенні з іншими доказами в кримінальному провадженні. Оцінка показань свідків з чужих слів стосовно їхньої достовірності безпосередньо взаємопов'язана з первинним джерелом відомостей, які повідомляє такий свідок. За встановленням недостовірності джерела показань з чужих слів слідус визначення і їх недостовірними.

Список використаних джерел:

1. Шумило М. Є. Імовірність і вірогідність знання в кримінальному провадженні як передумова потреби об'єктивізації результатів доказування. *Право України*. 2014. №10. С.44-52.

2. Костенко Р. В. *Оценка уголовно-процессуальных доказательств: монография*. М.: «Юрлитинформ», 2010. 152 с.

3. Ляш А. О. Оцінка та використання доказів як елементи кримінально-процесуального доказування. *Проблеми кримінально-процесуального та цивільного процесуального права. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професорів кафедри правосуддя М. М. Михеєнка та М. Й. Штефана*. К.: ВГЛ «Обрії», 2009. С. 111-115.

4. *Теория доказательств в советском уголовном процессе* / Авт. кол. Белкин Р. С., Винберг А. И., Дорохов В. Я. и др., ред. кол. Жогин Н. В., Танасевич В. Г., Миньковский Г. М., Ратинов А. Р., Эйсман А. А. Изд. 2-е, исправленное и дополненное. М. : Изд-во «Юридическая литература», 1973. 735 с.

5. Лозинська Ю.І. Засоби з'ясування достовірності показань свідка у кримінальному провадженні. *Часопис "Університетські наукові записки" Хмельницького університету управління та права*. 2017. № 1 (61). С. 101-112.

6. *Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар* / за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ: ЮСТІ-НІАН, 2012. 1224 с.

Ряшко О.В.
доцент кафедри кримінального процесу факультету № 1 ІПФПНП
кандидат юридичних наук, доцент
Лихогляд О.С.
слухач магістратури факультету №4
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПОРЯДОК ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

До моменту набрання чинності Кримінального процесуального кодексу 2012 року питання відновлення втрачених матеріалів провадження у кримінальному судочинстві не було врегульоване законом. Для регламентації порядку провадження з відновлення втрачених матеріалів законодавець виділив у КПК України окремий розділ 7, розмістивши його між розділами про особливі порядки кримінального провадження та виконанням судових рішень.

Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження – це особливий вид кримінального провадження, у процесі якого суд за заявою осіб, права та інтереси яких потребують захисту, на підставі виявлення факту втрати матеріалів кримінального провадження, у якому судом прийнято завершальне рішення по суті спору між сторонами, вчиняє дії, спрямовані на повне і точне встановлення відомостей про обставини, що були зафіксовані у таких матеріалах, з метою їх відтворення у процесуальних документах [1, с. 241].

Чинний КПК України (ст. 524) визначає ключову умову розгляду заяви щодо відновлення втраченого судового провадження – відновленню підлягають втрачені матеріали в тому кримінальному провадженні, яке завершилося ухваленням вироку суду. Проте, для правильного правозастосування та виконання завдання провадження з відновлення втрачених матеріалів важливе значення має правильне розуміння загальних умов цього провадження. При цьому необхідно брати до уваги не лише зміст ст. 524 КПК України, яка покликана окреслити такі умови, але й інших статей Розділу 7.

Проаналізувавши дану правову норму, можна виділити наступні загальні умови здійснення провадження з відновлення втрачених матеріалів:

1. Відновленню підлягають лише матеріали кримінального провадження. Відповідно до ч. 1 ст. 317 КПК України матеріалами кримінального провадження є документи, інші матеріали, надані суду під час судового провадження його учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження, які долучаються до обвинувального акта (клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності).

Обсяг матеріалів, що підлягають відновленню, визначає заявник, але суд, що розглядає це провадження, може не погодитися з позицією заявника та на власний розсуд визначити коло матеріалів, які необхідно відновити.

2. Поновлені можуть бути лише матеріали провадження, щодо яких судом

було ухвалено вирок (ст. 524 КПК України). Варто зазначити, що серед обов'язкових умов відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження законом не визначено такої умови як набрання вироком законної сили.

Коло осіб, які мають право звертатися до суду із заявою про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження визначено у ст. 525 КПК України. Із заявою до суду мають право звертатись учасники судового провадження, тобто сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також інші особи, за клопотанням або скаргою яких у випадках, передбачених КПК, здійснюється судове провадження [2, с. 697].

Близькі родичі обвинуваченого, відповідно до положень КПК України, мають право подати заяву про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження лише у випадку його смерті і якщо це необхідно для його реабілітації

Заява про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження подається до суду, який ухвалив вирок. Заява подається у письмовій формі із зазначенням того, які саме матеріали кримінального провадження підлягають відновленню та для досягнення якої мети це потрібно, в якому процесуальному статусі перебував заявник, хто конкретно і в якості кого брав участь у судовому розгляді, місце проживання чи місцезнаходження цих осіб, що відомо заявнику про обставини втрати матеріалів кримінального провадження, про місцезнаходження копій документів кримінального провадження або відомостей щодо них. Дозволяється додавати до заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження документи або їх копії як належно посвідчені, так і ті, що не посвідчені в установленому порядку, але збереглися у заявника.

Після отримання заяви суддя направляє прокурору ухвалу про відкриття провадження у справі про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, у якій зазначаються строк надання відомостей та копій відповідних процесуальних документів, які стосуються відновлюваних матеріалів та час призначення справи до розгляду.

Порядок судового розгляду заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження визначено у ст. 529 КПК України. Так, під час судового розгляду суд використовує ту частину матеріалів кримінального провадження, що збереглася, документи, видані фізичним чи юридичним особам до втрати матеріалів кримінального провадження, копії цих документів, інші довідки, папери, відомості, які стосуються цього провадження

Суд має право допитати як свідків осіб, які були присутніми під час вчинення процесуальних дій, осіб та їх представників, які брали участь у судовому розгляді, а в необхідних випадках - осіб, які входили до складу суду, що здійснював судовий розгляд, а також осіб, які виконували судові рішення [3, с. 305-306].

Розглянувши матеріали справи, суд постановляє ухвалу про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження повністю або в частині, яку, на

його думку, необхідно відновити. Копія такої ухвали надається особі, яка звернулась із заявою щодо відновлення з матеріалів втраченого кримінального провадження.

Суд ухвалою може закрити розгляд заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, якщо зібраних матеріалів недостатньо для точного відновлення матеріалів кримінального провадження. В свою чергу, учасники судового провадження мають право на повторне звернення з такою самою заявою за наявності необхідних документів.

Слід зазначити, що у чинному КПК регламентовано порядок відновлення втрачених матеріалів у завершеному кримінальному провадженні, проте яким чином слід діяти у випадках, коли втрачаються матеріали у незавершених провадженнях, законодавцем не визначено.

Не зважаючи на це, поява розділу 7 у новому КПК України є позитивним кроком, спрямованим на удосконалення та покращення кримінального судочинства, так як до прийняття КПК 2012 року питання про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження взагалі не було врегульовано законодавчо.

Список використаних джерел:

1. Маланюк А. Загальні умови здійснення провадження з відновлення втрачених матеріалів у кримінальному судочинстві України. Вісник ЛНУ ім. І.Франка. Серія юридична. 2017. Випуск 64. С.235-244
2. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар кримінального процесуального кодексу України. К.: Алерта, 2014. 697 с.
3. Молдован А. В. Кримінальний процес України. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2013. С. 305-306
4. Шило О. До питання щодо диференціації кримінально-процесуальної форми // Право України. 2010. № 9. С. 180–186.
5. Шиманович О. М. Відновлення втраченого судового провадження у цивільному процесі // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». 2011. Т. 24 (63). № 1. С. 90–97.

Скрекля Л.І.

доцент кафедри теорії держави і права

кандидат юридичних наук

(Львівський торговельно-економічний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ.149 КК УКРАЇНИ

Серед найважливіших прав людини, закріплених Конституцією України та нормами міжнародного права, є право на життя, особисту недоторканність, повагу до її гідності, свободу пересування, вільного вибору місця проживання. Власне однією з найбільш актуальних та найжорстокіших форм порушення прав людини в сучасному світі є торгівля людьми. В доповіді Державного департаменту

США про торгівлю людьми зазначено, що «Україна є країною походження, транзиту та поступово стає країною призначення для чоловіків, жінок і дітей, яких піддають примусовій праці та сексуальній експлуатації. Українці стають жертвами торгівлі людьми в Україні, а також у Росії, Польщі, Іраку, Іспанії, Туреччині, Кіпрі, в Республіці Сейшельські Острови, Португалії, Чехії, Ізраїлі, Італії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Чорногорії, Великобританії, Казахстані та Тунісі. Найбільш уразливими до торгівлі людьми є українці, які проживають у сільській місцевості з обмеженим доступом до працевлаштування. Вербувальники часто застосовують до них насильство, обман та боргову кабалу» [1]. Слід навести і цифри офіційної статистики. Зокрема, аналіз звітності основних показників роботи органів досудового розслідування, підготовлений Генеральною прокуратурою України, свідчить про тенденцію до збільшення випадків вчинення торгівлі людьми. Так, у 2015 р. було обліковано 110 кримінальних правопорушень; у 2016 р. - 114; у 2017- 340 [2].

При цьому аналіз судової практики з числа 50 проаналізованих вироків показав, що у 23 % випадках суди звільняють осіб за торгівлю людьми від покарання з випробуванням. Проте таке рішення не завжди є обґрунтованим. У кримінально-правовій літературі з цього приводу зазначають, що чим більша довіра законодавця до суддівського корпусу, тим більші межі угляду він допускає при індивідуалізації відповідальності – вводить абстрактно сформульовані підстави звільнення від кримінального покарання [3, с.300]. Як приклад, можна навести вирок Ленінського районного суду м. Харкова від 19 грудня 2013 р. у якому підсудну К. було засуджено за вчинення злочину, передбаченого ч.2 ст.149 КК України. Її злочинні дії полягали в тому, що К. шляхом обману та введення в боргову залежність неповнолітніх Ю. та Н., з переміщенням їх через державний кордон в Російську Федерацію, з метою подальшої оплатної передачі невстановлених в ході слідства особі для сексуальної експлуатації, будучи обізнаною про важкий матеріальний стан їх сімей, відсутності постійного джерела доходів, запропонувала та організувала поїздку до м. Москви РФ для надання платних сексуальних послуг незнайомим чоловікам. Перебуваючи в Москві в орендованій квартирі Ю. та Н. надавали різним особам чоловічої статі сексуальні послуги, однак грошових коштів, виручених від сексуальної експлуатації вони не отримували. Вищевказаною діяльністю з надання платних сексуальних послуг вони займалися протягом місяця, після чого були затримані працівниками поліції.

Згідно висновку судово-медичної експертизи у зв'язку з численними статевими актами без використання презервативів і будь-яких антисептичних (профілактичних) засобів у потерпілої Ю. розвинулися мікробні асоціації високовірусних мікроорганізмів, функціональні порушення репродуктивної системи, за рахунок хронічного запального процесу. Вищевказані зміни сечостатевої системи призвели до розвитку у неї вторинного безпліддя. Однак у судовому засіданні експерт пояснив, що з'ясувати період часу, в якій відбулося захворювання, й категорично зазначити походження хвороби від зайняття проституцією в м. Москві не можливо, так як і неможливо виключити нездатність до виношування плоду внаслідок індивідуальних особливостей її організму.

На підставі вищенаведеного суд ухвалив рішення визнати К. винуватою у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 149 КК України, та призначити пока-

рання у виді п'яти років позбавлення волі без конфіскації майна. Окрім того, керуючись ст. 75 КК України суд не вважав за потрібне позбавляти її волі і прийняв рішення звільнити засуджену від відбування покарання, якщо вона протягом іспитового строку в два роки не вчинить нового злочину [4]. Схожих прикладів звільнення від відбування покарання за аналізовані посягання, із судової практики можна назвати безліч [5, 6, 7].

Таке рішення суду, напевно чи можна назвати правильним, але разом із тим, воно формально не суперечить КК України. Тенденція щодо призначення засудженим особам покарань, не пов'язаних з позбавленням волі або звільнення їх від відбування покарання цілком відповідає сучасним європейським вимогам по гуманізації покарань та поступовому переходу від карального до відновлювального правосуддя. Проте з іншого боку, застосування цього інституту в окремих випадках нерідко призводить до фактичної безкарності злочинців, що звільняються від відбування покарання з випробуванням, унеможлиблює досягнення цілей кримінальної відповідальності та не дозволяє уникнути небезпеки, що загрожує.

Слід відзначити, що особи, що вчиняють аналізовані злочини, нехтують моральними принципами суспільства, оскільки у них «викривлене» бачення норм поведінки. У зв'язку з цим досить цинічно виглядає щирість каяття підсудних, а також бажання активного сприяння розкриттю злочину. Видається, щоб уникнути «повноцінного» покарання чи не кожен злочинець вдаватиме каяття, а також намагатиметься відшкодувати збитки потерпілому. Тому суспільну небезпечність винного потрібно враховувати не після його затримання, а в момент вчинення злочину. Винний уникає відповідальності за фактично вчинене, що стимулює його та інших осіб до вчинення нових схожих злочинів, оскільки злочинець повинен усвідомлювати неминучість покарання. Врешті-решт, судові органи чомусь не бачать чи не бажають бачити підвищеної суспільної небезпечності таких злочинців. Більше того, намагаються певним чином будь що знайти пом'якшення таким вчинкам. Слід визнати, що вказана стаття КК України стала своєрідною лазівкою для виведення із під передбачуваної законом відповідальності злочинців [8, с.192], що підриває авторитет держави в очах потерпілого та всього населення.

Список використаних джерел:

1. Доповідь Департаменту США про торгівлю людьми від 19.06.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: volynpressclub.org.ua.
2. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення за результатами їх досудового розслідування за 2014–2016 рр. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>
3. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посібник / В. О. Навроцький. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
4. Вирок Ленінського районного суду м. Харкова від 19 грудня 2013 р. Справа №319/14321/13 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37902651>
5. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 28 листопада 2014 р. Справа №522/18128/14-к. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41688416>

6. Вирок Тальнівського районного суду Черкаської області від 1 жовтня 2013 р. Справа №152/18028/13-к. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/34251659>

7. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 3 квітня 2018 р. Справа №369/14321/17 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73228533>

8. Головкін Б. Практика застосування ст. 69 КК при призначенні кримінальних покарань за тяжкі та особливо тяжкі насильницькі корисливі злочини / Б. Головкін //Актуальні проблеми тлумачення і застосування юридичних норм: збірник статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора П. О. Недбайла. – С. 190–192.

Тетерятник Г.К.

кандидат юридичних наук
(Національна поліція України)

Деркач С.А.

експерт з питань боротьби з корупцією
(Антикорупційної Ініціативи ЄС в Україні)

ЕЛЕКТРОННЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ЧАСТИНІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Технічний прогрес сучасності торкається усіх сфер діяльності. Не є виключенням і кримінальний процес. З набранням чинності КПК України 2012 року початок досудового розслідування став автоматичним – з моменту внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР. Все більшої актуальності набувають питання електронного документообігу у кримінальному провадженні, формування та використання у доказуванні електронних доказів, застосування сучасних технічних засобів, програмного забезпечення у розслідуванні. Ці питання потребують відповідного наукового осмислення та апробації у практичній діяльності.

Електронне кримінальне провадження (далі – ЕКП) є прогресивною формою процесуального документообігу, воно використовується та довело свою ефективність у багатьох країнах світу: Естонії, Фінляндії, Швеції, Нідерландах, Австрії, Саудівській Аравії, Сингапурі, Южній Кореї, США (окремі штати) та ін.

ЕКП направлене на спрощення процедури складання, зберігання, погодження, затвердження, направлення процесуальних документів між різними суб'єктами кримінального провадження. ЕКП направлене на:

- зниження затрат часу, сил та засобів при здійсненні кримінального провадження (особливо в частині проведення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень, які потребують взаємодії між слідчим, прокурором, слідчим суддею – розгляд клопотань, надання доручень, ознайомлення з матеріалами кримінального провадження тощо);

- підвищення ефективності взаємодії між різними учасниками кримінального провадження;

- мінімізацію ризиків щодо зміни відомостей у процесуальних документах;
- гарантованість забезпечення права на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження стороною захисту, потерпілим та його представником, законним представником у розумні строки;
- доступ до матеріалів уповноваженими особами в будь-який час, в режимі реального часу;
- відсутність подвійної реєстраційної роботи – вхідні та вихідні документи при надсиланні автоматично реєструються системою;
- зменшення «паперового перевантаження», адже на сьогодні майже всі процесуальні документи мають паперовий вигляд;
- забезпечення схоронності матеріалів кримінального провадження (зниження ризиків щодо втрати процесуальних документів);
- зниження корупційних ризиків, пов'язаних із рухом кримінальних проваджень;
- підвищення оперативності та відповідно ефективності нагляду прокурора за проведенням досудового розслідування та ін.

Звичайно, що запровадження ЕКП потребує вирішення багатьох проблем – нормативного, процедурного, організаційного та технічного характеру. Звернемося до одного з аспектів цього питання – ЕКП в частині застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Для застосування більшості заходів забезпечення кримінального провадження необхідним є складання, оформлення та направлення відповідним учасникам наступних документів:

- подання клопотання слідчому судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, до якого додаються: витяг з ЄРДР та матеріали, якими обґрунтовуються доводи клопотання;
- направлення викликів учасникам судового засідання з розгляду клопотання;
- надання матеріалів стороною захисту;
- ухвала слідчого судді.

Вищезазначені документи можуть вноситися до ЕКП. Друкована або електронна копія клопотання, а також ухвали повинні надаватися у випадках, передбачених КПК України у встановлені строки стороні захисту та іншим учасникам кримінального провадження щодо яких застосовуються заходи забезпечення кримінального провадження.

Надання копії може бути здійснене шляхом вручення друкованого письмового документу, а також шляхом надсилання його на офіційну електронну пошту (електронний кабінет) учасника із подальшим підтвердженням отримання такої копії (примірника).

При надходженні клопотання від слідчого, прокурора, сторони захисту, воно реєструється, вноситься до автоматизованої системи документообігу суду, яка визначає, який слідчий суддя здійснюватиме розгляд зазначеного клопотання. Після чого слідчий суддя, відповідно до строків розгляду клопотання, призначає дату та час судового засідання, направляє відповідний судовий виклик.

Впровадження електронного документообігу може забезпечити наступний алгоритм взаємодії слідчого, прокурора, слідчого судді щодо розгляду клопотань:

- 1) слідчий, прокурор направляють в електронному вигляді клопотання з ЕЦП;
- 2) про його отримання надходить відповідне електронне повідомлення;
- 3) про призначення судового засідання слідчий, прокурор отримують електронне повідомлення – виклик.

Подальший розгляд клопотання відбувається у загальному порядку.

Слід зазначити, що суди уже адаптуються під процес електронного документообігу. Зокрема, 02 березня 2018 року Рішенням Ради суддів було затверджено «Положення про автоматизовану систему документообігу суду». Зазначений документ знімає низку питань щодо запровадження електронного документообігу між органами досудового розслідування, прокуратурою та судами. Зокрема, п. 28 розділу II визначає, що «оригінал електронного судового рішення – електронний примірник судового рішення або окремої думки судді, після його підписання ЕЦП судді або в разі колегіального розгляду – ЕЦП всіх суддів, що входять до складу колегії».

До проблемних питань, які потребують вирішення слід віднести наступні:

- створення електронних кабінетів (профілей) учасників кримінального провадження, на які направляються у визначених законом випадках, відповідні процесуальні документи;
- вирішення питання щодо функціонування таких кабінетів та доступ до них для осіб, які перебувають в ІТТ, СІЗО, місцях позбавлення волі;
- забезпечення строків вручення копій, примірників відповідних документів (клопотання або ухвали), у т.ч. в електронному вигляді;
- засвідчення ухвал гербовою печаткою, можливість засвідчення електронною печаткою;
- підписи учасників кримінального провадження за допомогою ЕЦП, стилуса, звичайним підписом з подальшим скануванням;
- внесення до ЕКП сканованих документів, що подаються стороною захисту, іншими учасниками при розгляді клопотання;
- направлення ухвал, документів, пов'язаних з їх виконанням іншим органам, установам в електронному порядку та забезпечення строків їх прийняття;
- внесення до ЕКП та автоматичне повідомлення про виконання / невиконання вимог застосування заходів забезпечення кримінального провадження (наприклад, внесення квитанції про сплату застави, грошового стягнення).

Ткачик А.Б.

аспірант кафедри кримінального процесу
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОБМЕЖЕННЯ ТА ЄМНИЦІ СПІЛКУВАННЯ ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ ЗНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ З ТРАНСПОРТНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про телекомунікації» транспортна телекомунікаційна мережа – мережа, що забезпечує передавання знаків, сигналів, письмового

тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду між підключеними до неї телекомунікаційними мережами доступу [1].

Транспортна телекомунікаційна мережа – це основна частина інфраструктури будь-якого оператора телекомунікації, чи то оператора традиційної телефонії, сотового оператора, провайдера безпроводного або проводного доступу до Інтернету [2].

Через комплексно-програмні пристрої операторів і провайдерів телекомунікаційних мереж проходить потік інформації, частина якої залишається в пам'яті для технологічних цілей (статична), а інша частина проходить як наскрізна – динамічна інформація, що в інтересах слідства може бути перехоплена лише на підставі ухвали слідчого судді апеляційного суду. До статичної інформації тимчасовий доступ можливий на підставі ухвали слідчого судді місцевого суду після розгляду клопотання прокурора або слідчого [3].

Як впливає з п.п. 1.11.5.1. Інструкції зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж поділяється на два види:

- контроль за телефонними розмовами, що полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, спостереження, відбору та фіксації змісту телефонних розмов, іншої інформації та сигналів (SMS, MMS, факсимільний зв'язок, модемний зв'язок тощо), які передаються телефонним каналом зв'язку, що контролюється;

- зняття інформації з каналів зв'язку, що полягає в негласному одержанні, перетворенні і фіксації із застосуванням технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, у відповідній формі різних видів сигналів, які передаються каналами зв'язку мережі Інтернет, інших мереж передачі даних, що контролюються.

Таким чином, об'єктом першого виду зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж будуть: телефонні лінії загального користування; відомчі мережі, що мають вихід на телефонні лінії загального користування; виділені мережі зв'язку невиробничого призначення; мережі пересувного радіотелефонного зв'язку; системи пересувного супутникового зв'язку.

Різновидом транспортної телекомунікаційної мережі в цьому випадку виступає мережа мобільного зв'язку, яка становить собою рознесені в просторі приймачі, що працюють в одному і тому ж частотному діапазоні, і комутуюче обладнання, що дозволяє визначати поточне місце розташування рухомих абонентів і забезпечувати безперервність зв'язку при переміщенні абонента із зони дії одного приймача в зону дії іншого. Мобільні мережі різних операторів з'єднані одна з одною, а також зі стаціонарною телефонною мережею. Це дозволяє абонентам одного оператора робити дзвінки абонентам іншого оператора, з мобільних телефонів на стаціонарні і зі стаціонарних на мобільні. Крім того, оператори мобільного зв'язку активно укладають між собою договори роумінгу, завдяки яким абонент, перебуваючи поза зоною покриття своєї мережі, може здійснювати і приймати дзвінки через мережу іншого оператора.

Об'єктом другого виду зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж будуть: телексні, факсимільні, селекторні, радіорелейні, пейджингові канали обміну інформації між абонентами, комп'ютерні мережі різного рівня.

Усі види комп'ютерних мереж є сукупністю комп'ютерів, розподілених по певній території і пов'язаних між собою спеціалізованими каналами, що дозволяють передавати дані. На сьогоднішній день комп'ютерні мережі отримали широке поширення, різні види комп'ютерних мереж функціонують по всьому світу і взаємодіють один з одним.

Фіксація повідомлень, переданих в комп'ютерних мережах, має певні особливості. Загальним правилом є те, що інтернет-провайдер, укладаючи договір з користувачем про підключення до глобальної мережі Інтернет, з'ясовує і фіксує в договорі анкетні дані і точну адресу користувача. Це дає можливість «прив'язати» MAC-адресу та IP-адресу комп'ютера до конкретної особи. Однак при реєстрації в чатах, на форумах, в блогах, соціальних мережах користувач може не вказувати свої анкетні дані, а використовувати нікнейм, який становить собою умовне ім'я, яке не містить ніяких реальних відомостей про певну фізичну особу.

Таким чином, повідомлення в комп'ютерних мережах можна відстежити за:

- а) MAC-адресою, тобто ідентифікаційною адресою комп'ютерного обладнання;
- б) IP-адресою, присвоєною комп'ютеру у відповідній комп'ютерній мережі;
- в) адресою електронної поштової скриньки;
- г) ідентифікаційному номеру UIN, наявного у користувачів ICQ;
- д) даними, що містяться в облікового запису відвідувачів чатів, форумів, блогів, соціальних мереж.

Не можна погодитися з думкою, що на сьогоднішній день у слідчого, прокурора чи оперативних підрозділів відсутні практичні можливості надати слідчому судді відомості, які унікально ідентифікують абонента спостереження, адже відсутні документальні підтвердження факту користування конкретною особою кінцевим обладнанням (мобільним телефоном) [4]. Варто зауважити, що закон вимагає від слідчого, прокурора вказати ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження або кінцеве обладнання, на якому може здійснюватися втручання у приватне спілкування. Таким чином, навіть у випадку відсутності договору з оператором мобільного зв'язку конкретної фізичної особи, органи досудового розслідування мають право надавати інформацію, яка ідентифікує кінцеве обладнання, а не абонента.

Проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж покладається виключно на уповноважені підрозділи органів Національної поліції та органів безпеки. Багато науковців вважає, що дана норма в сучасних умовах потребує вдосконалення, оскільки із часу створення НАБУ виникла потреба надати цьому органу право самостійно проводити дану НСРД. Таке повноваження, на їх думку, на сьогодні є потрібним та обґрунтованим з огляду на: 1) нинішній стан правоохоронної та судової системи; 2) критично високий рівень корупційності влади; 3) цільове призначення НАБУ. Однак з такою позицією, не можна погодитися, оскільки НАБУ є новоствореним органом, який не має ефективних механізмів захисту інформації отриманої в ході цієї НСРД, є загроза втрати доказової інформації внаслідок недостатнього рівня кваліфікації його співробітників. Таким чином, надання цього органу можливості проведення цієї НСРД є недоцільним.

Список використаних джерел:

1. Про телекомунікації : Закон України № 1280-IV від 18 листопада 2003 [із змінами і доповненнями на 23.02.2014] // Офіційний вісник України. – 2003. – №51. – ст. 2644.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за ред. Гончаренка В.Г., Нора В.Т., Шумила М.Є. . – К.: Юстиніан, 2012. – С. 580.

3. Тагієв С. Тимчасовий доступ до інформації, яка знаходиться в операторів і провайдерів телекомунікацій, у кримінальному провадженні // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2013. - №4. – С. 98.

4 Самбор М.А. Негласні слідчі (розшукові) дії, пов'язані із зняттям інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та встановленням місцезнаходження радіоелектронного засобу: підстави для проведення та умови гарантування прав і свобод людини та громадянина як споживача послуг рухомого (мобільного) зв'язку // Вісник Дніпропетровського університету ім. А.Нобеля. Серія «Юридичні науки». – 2013. – №1. – С. 78.

Хитра А.Я.

завідувач кафедри кримінального процесу факультету №1 ІПФПНП
кандидат юридичних наук, доцент

Татарин І.І.

старший викладач кафедри кримінального процесу факультету №1
ІПФПНП

кандидат юридичних наук

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ТИМЧАСОВЕ ВИЛУЧЕННЯ МАЙНА ПІД ЧАС ОСОБИСТОГО ОБШУКУ

Конституційні норми, які формулюють вичерпний перелік підстав для втручання в право на приватність і умови для такого втручання, не отримали достатнього розвитку в законах і підзаконних актах. Доволі нечітке формулювання або взагалі відсутність регламентування дозволених випадків втручання в право на приватність, обсягу та способів втручання є найбільш невирішеною проблемою в законодавчому регулюванні дотримання права на приватність, що породжує численні порушення цього права в практиці.

Українці щорічно стають жертвами зловживань з боку працівників правоохоронних органів. Поширеною є практика незаконного обшуку особи. Як правило, це відбувається на вокзалах, на вулиці, в парках та інших публічних місцях. Найкращим способом добропорядному та законослухняному громадянину запобігти даних зловживань – знати свої права та обов'язки.

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу, при огляді та обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для

кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу (вогнепальна зброя, наркотичні засоби, тощо), підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження [1].

Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Відповідно до ч. 1 ст. 167 КПК тимчасовим вилученням майна є фактичне позбавлення підозрюваного можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним його майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення.

Згідно чинного законодавства підозрюваним є:

1) особа, якій у порядку, передбаченому КПК, повідомлено про підозру у випадках,

- затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;

- обрання до особи одного з передбачених КПК запобіжних заходів;

- наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

2) особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення,

3) особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень [2].

На практиці слідчий, прокурор вилучають речі не тільки у підозрюваного, а й у інших осіб, наприклад свідків.

Зазначимо, що при проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завірненням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду.

У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування [3].

На відміну від КПК 1960 року, чинний КПК України чітко визначає порядок дії щодо тимчасово вилученого майна [4].

Законодавець чітко визначає майно у вигляді речей, документів, грошей тощо, які підлягають тимчасовому вилученню:

1) підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та (або) зберегли на собі його сліди;

2) надані особі з метою схилити її до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та (або) матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи як винагорода за його вчинення;

3) є предметом кримінального правопорушення, пов'язаного з їх незаконним обігом;

4) набуті в результаті вчинення кримінального правопорушення, доходи від них, або на які було спрямоване кримінальне правопорушення [5].

Тимчасове вилучення майна згідно законодавства:

- може кожен, хто законно затримав особу в порядку, передбаченому статтями 207, 208 КПК (факт передання тимчасово вилученого майна слідчому, прокурору, іншій уповноваженій службовій особі засвідчується протоколом, але без посередній процес вилучення у підозрюваного не зазначений);
- може здійснюватися також під час обшуку, огляду [5].

Слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа під час затримання або обшуку і тимчасового вилучення майна або негайно після їх здійснення зобов'язана скласти відповідний протокол(ч. 2 ст. 168 КПК).

Якщо слідчий вважає, що тимчасово вилучене майно має значення для справи, він повинен звернутися з клопотанням про арешт майна, за погодженням з прокурором, до слідчого судді(адже арешт майна допускається з метою забезпечення збереження речових доказів).

Згідно ч.5 ст. 171 КПК клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено.

До клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання (ч. 6 ст. 132 КПК).

Можна зробити висновок, що слідчий повинен негайно повернути тимчасово вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу у разі, коли відсутня ухвала слідчого судді про арешт такого майна [3].

Огляд особи є важливим інститутом під кутом захисту прав людини. Адже тут ми маємо справу із прямим втручанням у приватне життя. Рівень культури усвідомлення кордонів власного тіла та особистих речей як продовження особистості індивіда в сучасному суспільстві постійно зростає. Відтак здійснення особистого огляду, особливо тактильного, все більше стосується гідності особи.

Вдосконалення законодавства, що регулює порядок проведення особистого огляду, є одним із кроків вирішення проблем, що склались ще з радянських часів. Однак важливими є дії самої поліції, адже вона повинна здійснювати огляд та роз'яснювати особі її права та порядок його проведення. Професійність поліцейських та законність їхніх дій є невід'ємною частиною подолання такої проблеми як незаконний огляд особи, тобто втручання у приватне життя людини.

Список використаних джерел:

1. Захарова Є., Рапп І., Яворського В. *Права людини в Україні 2004. Доповідь правозахисних організацій.* – Харків: Фоліо, 2005. – С.92.

2. Шульга О. В. *Особистий обшук затриманого / О. В. Шульга // Актуальні проблеми кримінального права та процесу : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 12 червня 2015 року).* – К.: «Дакор», 2015. – С. 179–182.

3. *Вилучення майна в ході кримінального провадження.*
URL:<http://www.osmark.com.ua/>

4. *Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України*. URL:<http://mego.info/>

5. *Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012* URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1509805549619265>

Чімпой Д.В.

курсант 4 курсу факультету підготовки перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
керівник:

Полуніна Л.В.

старший викладач кафедри фінансових розслідувань
(Університет державної фіскальної служби України)

ТИПОВІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ СТРАХОВИХ ВНЕСКІВ

Діяльність щодо швидкого розкриття та якісного розслідування злочинів передбачає чітку організацію і планування досудового розслідування кримінальних проваджень, зокрема, визначення черговості та організацію проведення окремих слідчих дій. Аналіз вчинених злочинів певного виду дає можливість визначити черговість проведення типових процесуальних дій, які необхідні у кримінальному провадженні за фактами про ухилення від сплати страхових внесків.

Стаття 212-1 Кримінального кодексу України (далі КК України) передбачає відповідальність за ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [1]. Досудове розслідування кримінальних проваджень злочинів цієї категорії здійснюють слідчі органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства.

Вивченням проблем розслідування та кримінальної відповідальності у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати страхових внесків, займалися: В.В. Лисенко, В.О. Останін, В.Р. Мойсик, Г.Л. Чигрина, Л.П. Брич, Н.О. Гуторова, О.О. Дудоров, П.В. Мельник, П.П. Андрушко, П.Т. Гега, Р. Ю. Гревцова, Ю. М. Сухов, Я. М. Кураш та інші.

До страхових внесків за несплату яких передбачена кримінальна відповідальність відносяться: єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Згідно статті 1 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [3].

Згідно статті 1 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» страхові внески це - кошти відрахувань на соціальне страхування, збір на обов'язкове державне пенсійне страхування та страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, сплачені (які підлягають сплаті) згідно із законодавством, що діяло раніше; надходження від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що спрямовуються на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [2].

Суб'єкт злочину про ухилення від сплати страхових внесків спеціальний та чітко визначений ст. 212-1 КК України, а саме: «службова особа підприємства, установи, організації незалежно від форми власності або особа, яка здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, чи будь-яка інша особа, яка зобов'язана його сплачувати». Тому присутня специфіка досудового розслідування даного злочину.

До внесення відомостей до Єдиного Реєстру Досудових Розслідувань необхідно визначити, яким саме суб'єктом та якою кількістю осіб було вчинено кримінальне правопорушення. Це необхідно, для того, щоб чітко визначити особу, яка вчинила злочин; якщо таких осіб декілька, необхідно встановити хто та в який період вчинив злочин, та розрахувати суму несплати страхових внесків для кожної особи. Також ці дані впливають на попередню кваліфікацію злочину.

До першочергових та основних процесуальних дій, які необхідно провести під час розслідування вказаного злочину можна віднести тимчасовий доступ до речей та документів, обшук, огляд житлових і службових приміщень, документів. Під час проведення даних слідчих (розшукових) дій необхідно вилучити документи, які мають значення для досудового розслідування та підтверджують злочинну діяльність осіб, які вчинили даний злочин. Це документи бухгалтерської та податкової звітності, які підтверджуються факти ухилення від сплати страхових внесків, а також всі чорнові записи. Під час обшуку та огляду місця події необхідно вести повну відео фіксацію ходу проведення процесуальної дії.

Крім того, не потрібно зменшувати значення такої слідчої (розшукової) дії як допит. Необхідним є допит фізичних осіб (службових осіб підприємства, а також осіб, які є свідками вчинення злочину), таких осіб необхідно допитувати з використанням документів бухгалтерської та податкової звітності, які підтверджуються факти ухилення від страхових внесків, а також чорнових записів.

До проведення слідчих (розшукових) дій необхідно залучати спеціалістів та експертів (наприклад, ревізорів, інспекторів, економістів, фахівців у сфері комп'ютерних технологій та ін.).

Важливим засобом забезпечення розслідування фактів ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування є призначення експертиз (наприклад економічної експертизи, товарознавчої експертизи, експертизи документів, експертизи підписів, печаток та штампів та ін.

Необхідно пам'ятати, що вибір правильної черговості та тактики проведення слідчих (розшукових) дій сприяє швидкому та ефективному, з меншою витратою сил і засобів, розслідуванню кримінального правопорушення та збиранню, дослідженню й використанню доказової інформації під час досудового провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001р. № 2341-III / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, №

25-26, ст.131. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 29.10.2018).

2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003р. № 1058-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 49-51, ст. 376. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 29.10.2018).

3. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 2-3, ст.11. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> (дата звернення: 29.10.2018).

4. Козутич І. І. Криміналістика: Курс лекцій. – К.: Атіка, 2008. – 888 с.

Шехавцов Р.М.

доцент кафедри кримінального процесу факультету №1 ПФПНП
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОКАЗУВАННЯ ОБСТАВИН ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО У СТ. 368-2 КК УКРАЇНИ

Декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, під час досудового розслідування незаконного збагачення виступають одним з основних первинних об'єктів дослідження для сторони обвинувачення. Вивченню підлягає не тільки декларація за той рік, коли особа відобразила набуття нею або особою, яка спільно з нею проживає, у власність активів, але й за попередні роки. Відображені у них відомості підлягають співставленню та перевірці на предмет їх достовірності. Але декларації відображають не тільки заявлений особою її майновий стан та осіб, з якими вона спільно проживає, а й дії фізичних, юридичних осіб, які здійсненням заявлених у декларації правочинів, вплинули на зміну майнового стану особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, чи особи, яка з нею спільно проживає.

Ускладнюють перевірку законності набуття у володіння таких активів їх властивості, а також дії, до яких вдаються особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та інші особи для надання ознак законності їх одержання шляхом укладання фіктивних або удаваних правочинів, тощо. Наприклад, декларування «одержання у подарунок» грошових коштів від родича, які фактично останнім особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не надавалися, а були одержані такою особою незаконно, або транспортного засобу, нерухомого майна, тощо, які фактично були куплені родичем за гроші такої особи, одержані незаконно, а потім були «подаровані» їй родичем. За аналогічною схемою можуть здійснюватися «страхові виплати», «надаватися позики», тощо і не тільки на користь особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування але й іншої, погодженої з нею особи. Зазначимо, що суттєво утруднює виявлення фіктивних та уявних правочинів відсутність визначення у ЦК змісту таких критеріїв

щодо угод як їх справедливість, розумність та добросовісність у співвідношенні зі свободою договору та звичаями ділового обороту (пункти 3, 6 статті 3, частина 2 статті 7, частина 1 статті 627 ЦК). Це призводить до того, що як законні представляються угоди, у яких одна зі сторін бере на себе зобов'язання, які не можуть бути раціонально поясненими через очевидну шкоду її інтересам, наприклад, купівля-продаж майна по ціні в декілька разів нижчою за ринкову, надання безвідсоткової позики з погашенням протягом тривалого часу, що в умовах інфляції в нашій державі зменшує їх реальну цінність як засобу платежу, тощо. Але свободі визначення умов договору на практиці надається невинуватий пріоритет перед розумністю та звичаями ділового обороту. Цього не має бути. Такий підхід до угод створює умови для приховування злочинів, зокрема, й корупційних. Слідчі, прокурори повинні досліджувати правочини на предмет дотримання при їх здійсненні норм законів, які їх прямо регламентують, не забуваючи, що нормативні приписи частини 1 статті 627 ЦК взаємопов'язують між собою свободу в укладенні договору, вибору контрагента та визначення умов договору з вимогою розумності та звичаями ділового обороту. Не раціональні дії сторін при укладанні та виконанні угод мають виступати підставою для з'ясування їх причин. За такими діями можуть стояти приховування незаконного збагачення. Також приховування незаконного збагачення може втілюватися, наприклад, у заниженні реальних товарних властивостей речей, які були придбані особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, шляхом представлення їх, наприклад, як контрафактних, і таким чином забезпечуючи зменшення їх заявленої вартості до суми витрат на кожний предмет до розміру, який не є значним, визначенні «наявності» у речі дефектів, значного зносу, які вплинули на зменшення ціни на цю річ до рівня нижчого за середньо ринкову за аналогічні речі (наприклад, «пошкодження» чи «великий пробіг» транспортного засобу), або завищення реальної ринкової вартості товарно-матеріальних цінностей, які продала особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, з фактичним включенням у суму по договору купівлі-продажу частини грошових коштів, які належать особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і відповідно реально покупцем їй не передавались. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, вдаються до таких дій з метою набуття можливості легально володіти, користуватися, розпоряджатися незаконно одержаними активами як своєю власністю або як легальною власністю іншої особи. Виявлення у задекларованих правочинах ознак приховування незаконного збагачення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є складним завданням, вирішення якого потребує збирання та ретельного вивчення даних про матеріальне становище цієї особи та особи (фізичної, юридичної), яка виступила стороною у правочині, який забезпечив одержання у власність активів, обставин вчинення правочину. Наприклад, встановлення невідповідності реального матеріального становища однієї з осіб, яка виступила стороною правочину, взятим на себе зобов'язанням, даних угоди, бухгалтерського обліку юридичної особи щодо умов правочину та виплат грошових коштів за ним, заявленим у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або

місцевого самоврядування. Одержання таких даних зумовлює визначення в якості подальшого напрямку розслідування з'ясування реального джерела активів, які виступили предметом правочину, чи є воно законним або ні.

Яковіна О.Б.

аспірант кафедри криміналістики та судової медицини
(*Національна академія внутрішніх справ*),

керівник:

Пясковський В.В.

професор кафедри криміналістики і судової медицини
кандидат юридичних наук, доцент
(*Національна академія внутрішніх справ*)

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ

У криміналістичній характеристиці злочинів взагалі, і корисливо-насильницьких зокрема, відомості про особу потерпілого мають важливе криміналістичне значення. Так, володіючи відомостями про фізичні, психологічні і соціальні ознаки потерпілого, слідчий в процесі розслідування може створити приблизну модель його особистості, а це в свою чергу сприяє висуненню версій про обставини, мотиви вчиненого, про особу можливого злочинця.

Вивчення особи потерпілого в криміналістичній характеристиці злочинів порівняно новий напрям. У цьому напрямі ще багато спірного, зокрема, віктимологічних аспектів вивчення особи потерпілого, типологій потерпілих від кримінальних правопорушень, меж вивчення і використання даних про особу потерпілого з метою встановлення обставин кримінального правопорушення.

Криміналістичний аспект даних про особу та особливості поведінки потерпілого зазвичай проявляється в деяких відомостях демографічного характеру (стать, вік, освіта, сімейний стан і суспільне становище і т. ін.), фізичні, біологічні і психологічні особливості, його спосіб життя, ціннісні орієнтації, зв'язки, відносини зі злочинцем [126, с. 44–54]. Встановлення таких даних про потерпілого дає слідчому можливість висунути деякі припущення про особу злочинця, визначити коло осіб, серед яких потрібно вести пошук, а також обрати найбільш ефективні тактичні прийоми проведення окремих слідчих (розшукових) дій і методи розслідування в цілому.

Статева, психологічна, соціальна характеристика потерпілих від розбоїв, що вчиняються неповнолітніми, їх віктимологічні якості різноманітні. В одних випадках вони характеризувалися схильністю до вживання спиртного, нерозбірливістю в знайомствах, розгульним способом життя, в інших – відносилися «до групи ризику» (продавці, охоронці, водії транспортних засобів, комерсанти та ін.).

На думку М. Т. Ведернікова, специфічність взаємостосунків між потерпілим і злочинцем на момент учинення злочину дозволяє поділити потерпілих на два типи – нейтральний та провокуючий. Нейтральний – потерпілий, спосіб життя

якого не може бути визнаним таким, що впливає на зародження та розвиток злочинності. Потерпілий з провокуючою поведінкою – тип потерпілих від злочинів, які вчиняються на основі специфічних стосунків між ними й правопорушниками [40, с. 96].

Результати наших досліджень показують, що у 83,0 % кримінальних проваджень про розбої, вчинені неповнолітніми або за їх участю, потерпілі і нападники були зовсім незнайомі; у 9,0 % випадків – познайомились напередодні вчинення злочину (зазвичай знайомство виникало під час спільного вживання спиртних напоїв); 6,0 % працювали або навчалися разом, або були далекими родичами, або мали спільних знайомих, через яких були поінформовані один про одного, але безпосередньо не спілкувалися; 2,0 % були знайомі один з одним задовго до вчинення злочину. Враховуючи викладене, можливо зробити висновок, що контакт потерпілого зі злочинцем зазвичай має раптовий характер, в результаті чого під час розслідування кримінальних проваджень досліджуваної категорії виникає дефіцит криміналістично важливої інформації про особу неповнолітнього злочинця.

Проведене нами дослідження показало, що переважну частину потерпілих від розбоїв, учинених неповнолітніми, становили особи чоловічої статі (69,0 %) і лише 31,0 % жінки.

У 61,0 % досліджених кримінальних проваджень розбійні напади неповнолітніми вчинялися щодо одного потерпілого, у 39,0 % – одночасно двох і більше. Ці показники свідчать про обережність неповнолітніх злочинців, їх намагання уникнути будь-якої серйозної протидії з боку потерпілих під час нападу.

Місцеві жителі серед потерпілих склали 81,0 %, приїжджі – 19,0 %. За родом занять потерпілі від розбоїв, що вчиняються неповнолітніми або за їх участю, розподілилися наступним чином: 34,5 % потерпілих були працівниками торгівлі або сфери обслуговування; 26,5 % домогосподарки, студенти, пенсіонери; 18,0 % робітники, інженери; 10,0 % люди інтелектуальної праці; 11,0 % безробітні.

За віковою ознакою нами було виділено три групи потерпілих від розбійних нападів, учинених неповнолітніми. Першу групу склали неповнолітні потерпілі (19,0 %). В основній своїй масі – це учні середніх шкіл, ВПУ, коледжів, а також абітурієнти та студенти молодших курсів ВУЗів. Посягання на неповнолітніх здійснювалися найчастіше поблизу тих установ (або в них), де вони навчаються (63,0 % вивчених кримінальних проваджень). Зазвичай це відбувається під час перерви, при виході з будівлі після закінчення занять в ситуаціях, коли злочинні дії не привертають до себе увагу інших осіб.

У 12,0 % вивчених кримінальних проваджень неповнолітні взагалі відмовлялися заявляти про вчинені на них напади, а кримінальні провадження розпочинались за повідомленнями батьків, лікувальних установ, посадових осіб навчальних закладів і т. ін.. Мотивом приховання факту вчинення щодо них розбійних нападів зазвичай є небажання контактувати з правоохоронними органами, побоювання помсти з боку злочинців, а іноді бажання самотійного вирішення своїх проблем.

До другої групи входять повнолітні особи, які не досягли пенсійного віку. Серед усіх потерпілих вони складають 66,5 %. Більшість досліджуваних злочинів відносно цієї групи потерпілих було вчинено неповнолітніми в групі (81,5 %). Іноді потерпілими стають особи, які страждають алкогольною чи наркотичною

залежністю, мають психічні аномалії або ведуть антигромадський спосіб життя (зокрема, особи без постійного місця проживання) (13,0 %).

Третю групу потерпілих складають особи пенсійного віку (14,5 %). Вчинення досліджуваних злочинів щодо осіб похилого віку займає незначне місце, однак, як свідчить слідча і судова практика, за своєю формою саме ці кримінальні правопорушення характеризуються як найбільш цинічні і жорстокі. Характерно, що потерпілі старшого віку гостро сприймають незаконні вимоги неповнолітніх і часто вельми бурхливо реагують у відповідь, нерідко чинять активний фізичний опір. В силу свого життєвого досвіду потерпілі в цьому віці серйозно не сприймають висловлювані неповнолітніми погрози, вступають з ними в суперечки і намагаються негайно повідомити про подію до поліції.

На основі вищевикладеного, можливо визначити наступні типові ознаки особистості, властиві особам, які стали потерпілими від розглядуваних злочинів: це, як правило, повнолітні особи чоловічої статі, які є місцевими жителями, працівниками торгівлі або сфери обслуговування, іноді страждають алкогольною чи наркотичною залежністю, мають психічні аномалії або ведуть антигромадський спосіб життя, не знайомі з нападниками та в момент нападу були одні.

Список використаних джерел:

1. Килин А. З., Первухина Л. Ф. *Вымогательство: криминалистический анализ способов и организованных форм. Криминалистические проблемы расследования преступлений. Красноярск, 1992. С. 44–54.*

2. Ведерников Н. Т. *Изучение личности преступника в процессе расследования. Томск: Изд-во Том. ун-та, 1968. 84 с.*

РОЗДІЛ II

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Бєгалов Є.П.

здобувач наукового ступеня доктора філософії науково-дослідної
лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення
керівник:

Климчук М.П.

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем
експертно-криміналістичного забезпечення ННІ №2
кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Боротьба з незаконним переправленням осіб через державний кордон України неможлива без належної організації досудового розслідування й розкриття цих злочинів, що визначає увесь подальший процес кримінального провадження. Низький рівень розкриття й завершення досудового розслідування та передачі до суду матеріалів про вчинення злочинів, передбачених ст. 332 КК України, можна пов'язати з низкою причин організаційного характеру: недостатнім знанням криміналістичної методики їх розслідування; відсутністю переліку узгоджених дій різних відомств, слідчих та оперативних підрозділів на початковому етапі досудового розслідування; слабкою забезпеченістю їх необхідними засобами тощо.

Окремо слід зупинитись на використанні засобів масової інформації (далі ЗМІ), сучасний рівень якого переважна більшість респондентів (64 %) вважають неналежним в процесі розслідування злочинів, передбачених ст. 332 КК України.

У розкритті та розслідуванні незаконного переправлення осіб через державний кордон України, використання ЗМІ може здійснюватись відразу по декількох напрямках. Високий престиж та авторитетність серед населення різної категорії дає можливість з допомогою мас-медіа поширювати серед населення інформацію щодо діяльності органів досудового розслідування, використовуючи різні форми її підготовки: випуск і поширення інформаційних бюлетенів, прес-оглядів, фото, відеоматеріалів, інформаційних збірників, експрес-інформації; проведення прес-конференцій, брифінгів, «круглих столів», телевізійних дебатів, прес-клубів, організація інтерв'ю з керівниками слідчих органів; підготовка і проведення телепередач і радіопередач; забезпечення публікацій (виступів) у ЗМІ керівників або інших відповідальних працівників правоохоронних органів; розміщення веб- сторінок в Інтернеті; інші форми поширення офіційної інформації, що не суперечать чинному законодавству [1, с. 64].

Залучення ЗМІ до профілактики правопорушень допомагає вирішити низку проблем, зокрема таких як: інформування громадськості з питань боротьби зі злочинністю; забезпечення необхідної відкритості діяльності правоохоронних органів; формування правосвідомості та правозацікавленості населення; одержання допомоги від населення у вирішенні проблем забезпечення правопорядку; розширення джерел інформації, необхідної для виконання певних функцій [2, с. 137].

Так, всебічний аналіз та ретельна перевірка розміщених в ЗМІ повідомлень про вчинені злочини дозволяє відокремити релевантну інформацію від помилкової з метою успішного використання корисних відомостей під час розслідування злочинів, передбачених ст. 332 КК України. Самостійні журналістські розслідування можуть бути використані не тільки в процесі розкриття і розслідування злочинів, але й бути підставою для внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Такий виокремлений у криміналістичній літературі специфічний напрям використання ЗМІ, як введення в оману конфліктуючих зі слідчим суб'єктів протидії, в тому числі організаторів незаконного переправлення осіб через державний кордон України, осіб, що переховуються. Рефлексивно-евристичні прийоми цього найважливішого тактичного спрямування складаються в передачі через ЗМІ дезінформуючої злочинця інформації про стан розслідування, найближчі плани слідства, докази, якими оперує слідчий. Форма таких повідомлень повинна бути добре продумана і не викликати сумнівів в їх достовірності [3, с. 95-96]. Деякі автори виокремлюють прийом «створення інформаційного шуму» для дезінформації членів організованої злочинної групи про найближчі плани слідства як елемент реалізації тактичних операцій у ході розслідування [4, с. 160]. Добре продуманий та належно організований «витік» вигідних для слідства відомостей до ЗМІ є одним із психологічних способів регулювання складних ситуацій розслідування злочинів [5, с. 27].

Таким чином, тактика взаємодії слідчого з іншими суб'єктами у кримінальному провадженні за ознаками злочину, передбаченого ст. 332 КК України, це складна організаційно-функціональна система, спрямована на формування і підтримку постійної готовності відповідних суб'єктів спільної, узгодженої діяльності (передусім, слідчого та працівників оперативних підрозділів) до систематичного використання наявного тактичного, методичного, технічного й експертного арсеналу у кожному конкретному випадку незаконного переправлення осіб через державний кордон України з метою виконання завдань кримінального судочинства. На наше переконання, більш активне використання можливостей ЗМІ при розслідуванні незаконного переправлення осіб через державний кордон України сприятиме не лише запобіганню означених кримінальних правопорушень, а й їх якісному розслідуванню.

Список використаних джерел:

1. Лєгєзє Ю. О. Відомчі засоби масової інформації у механізмі формування правосвідомості співробітників органів внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2005. 170 с.
2. Братєль С. Г. Громадський контроль за діяльністю міліції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2007. 269 с.

3. Бахтеев Д. В., Драпкин Л. Я. Взаимодействие следователей с органами дознания и другими участниками расследования преступлений. Электронное приложение к «Российскому юридическому журналу». №3/2017. С. 87–96.

4. Яблоков Н. П. Расследование организованной преступной деятельности. М.: Юристъ, 2002. 172 с.

5. Бояров В. И. Убийства, совершенные в процессе противостояния организованных преступных группировок (особенности расследования): метод. пособ. Харьков: Изд.: Крим Арт, 1997. 132 с.

Ардель І.М.

магістр 2-го курсу факультету № 1 ПФПНП
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО

Застосування технічних засобів фіксації кримінального провадження в загальному регулюються ст. 107 КПК України, яка говорить нам про те, що рішення про фіксацію приймає особа, яка проводить відповідну процесуальну дію [1]. Однак, наразі доволі часто постає питання щодо того, чи може слідчий під час розслідування злочину (кримінального правопорушення) використовувати смартфон як технічний засіб.

В умовах сьогодення працівники поліції широко застосовують свої смартфони при проведенні такої слідчої (розшукової) дії як огляд місця події. Ч. 7 ст.237 КПК вказує на те, що при огляді слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко-, відео-запис, складати плани, схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця. Але законодавець чітко не вказує, яким саме технічним засобом повинно здійснюватись, наприклад фотографування, тобто теоретично поліцейський може застосовувати свій смартфон, адже прямої заборони на це закон не містить.

Застосування смартфонів значно оптимізувало б процес проведення слідчих (розшукових) дій, зменшило б затрати часу на його проведення та фіксування, пересилання, копіювання доказової інформації, виявленої при проведенні слідчих (розшукових) дій. При застосуванні особистого смартфона працівника поліції потрібно враховувати такий фактор, як збереження таємниці досудового розслідування. Відповідно до ч. 3 ст. 107 КПК оригінальні примірники технічних носіїв повинні зберігатись в матеріалах кримінального провадження і тут виникає проблема, оскільки у разі застосування смартфона цієї вимоги закону у переважній більшості випадків досягнути не можливо. Звісно ж ця проблема потребує нормативно-правового дослідження та врегулювання, слід прямо вказати в законі право працівника поліції застосовувати власні смартфони при проведенні різних процесуальних дій. Неможливість злому основних та резервних копій ак-

каунтів з метою нерозголошення відомостей досудового розслідування слід забезпечити силами спеціальних технічних служб, які входять до складу Національної поліції.

Що ж до того, які конкретно функції смартфонів можна застосовувати, то до них можна віднести наступні. У будь якому сучасному смартфоні є функції фото- та відеозйомки, які може застосовувати слідчий в процесі своєї службової діяльності, наприклад, під час проведення огляду місця події, обшуку, допиту, слідчого експерименту тощо. У всіх смартфонах є GPS-модуль, за допомогою якого пристрій визначає місцезнаходження та прокладає потрібний маршрут. Їх можна переглянути за допомогою Google Maps. Також корисним є наявність у смартфоні ліхтарика, календаря та планера.

Варто зауважити, що на даний час усі смартфони працюють на одній зі платформ – Android та IOS (для iPhone), під які випускають всі основні програми, що розповсюджуються через мобільні маркети Google Play або App Store. Наведемо кілька додатків, що можна використовувати, маючи iPhone.

Додаток «Scanner Mini by Readde» можна безкоштовно встановити з App Store на Iphone і він буде корисний при необхідності відсканувати документ, перетворити його в електронний текстовий документ, він сканує будь який тип документів від квитанції до квитків чи договорів. Також за допомогою даного додатку і використання можливостей Інтернету можна за кілька хвилин відсканований документ відправити електронною поштою, що у деяких випадках зможе оптимізувати процес розслідування, викрити особу злочинця або запобігти його вчиненню в найкоротший строк.

У роботі слідчого може стати у нагоді додаток, що називається «Pocket Ruler AR». Він має широкий діапазон режимів вимірювання, дозволяє вимірювати різні об'єкти – вздовж розбитої лінії, між двома точками, вимірює довжину, ширину та висоту об'єктів.

Додаток «Google Translate» можна знайти в Інтернеті і користуватись ним онлайн або ж скачати на смартфон і користуватись оффлайн. Він може стати у нагоді під час при спілкуванні з іноземцями, за умови неможливості залучити перекладача, або за необхідності перекладу документа, надпису тощо. Звісно ж цей переклад доказової сили в рамках кримінального провадження мати не буде, але в умовах крайньої необхідності допоможе отримати працівнику поліції необхідну йому інформацію чи зорієнтуватися в ситуації (наприклад, зрозуміти, що хоче від нього постраждала особа чи потребує вона допомоги та якої саме). Виміряти рівень шуму в приміщенні або ж на вулиці можна за допомогою додатка «Sounds Meterpro».

Додаток «Magicplan» допоможе зекономити час при проведенні огляду місця події, обшуку або будь якої іншої слідчої (розшукової) дії, а саме – створить план будинку, квартири, будь якої споруди. Особливість в тому, що сфотографувавши кожен кутку в споруді вона сама створить план будівлі, а користувач за необхідності зможе додати до плану примітки та зображення. Скачавши мобільний додаток «Camera Ruler» та вказавши зріст користувача, з використанням мобільної камери дана є змога виміряти висоту, довжину, розмір, площу та відстань об'єктів, що знаходяться в полі видимості камери. Прикладом застосування може бути необхідність вимірювання розмірів картини, маючи цю програму на своєму смартфоні, увімкнувши її та повернувши смартфон камерою до даної картини

можна одразу побачити на якій висоті дана картина висить на стіні, її ширину, довжину і площу.

Варто згади, що досить нещодавно українці почали використовувати додаток «My Pol», який допомагає створити платформу комунікації органів поліції та свідомих громадян. З його допомогою можна швидко викликати патрульну поліцію, оцінити роботу поліцейського за номером його жетона, повідомити про вчинення злочину он-лайн [2].

Вищевказані додатки можна безкоштовно встановити на мобільні пристрої з програмним забезпеченням IOS, а саме на телефон, планшет або навіть «розумний годинник». Даний перелік не є вичерпним і може змінюватись в залежності від специфіки роботи конкретного працівника поліції. Потрібно йти «в ногу з часом» і максимально використовувати всі можливості сьогодення, тому в застосуванні працівником поліції особистого мобільного смартфона та його додатків під час виконання свої службових повноважень є лише позитив.

Разом із тим, переважна більшість фахівців погоджуються в тому, що смартфони є своєрідними пристроями спостереження 21 століття. Тому варто пам'ятати, що слідчий, який його використовує під час розслідування певною мірою ризикує, оскільки смартфони формують детальний профіль свого користувача (інтереси, вподобання, погляди, сексуальну орієнтацію), який за певних умов зацікавлені особи можуть викрасти.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. (зі змінами)
URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Ваша безпека у вашому смартфоні URL:<http://appmypolice.com/ua>.

Винниченко Ю.Д.

курсант 3-го курсу факультету №1 ІПФПНП

керівник:

Татарин І.І.

старший викладач кафедри кримінального процесу факультету №1
ІПФПНП

кандидат юридичних наук

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЖИТЛА

Обшук - це слідча (розшукова) дія, що полягає в примусовому обстеженні приміщень, споруд, ділянок місцевості та інших об'єктів, які перебувають у відданні певних осіб, з метою знайдення та вилучення предметів і документів, що можуть мати значення у справі, або знайдення осіб, що розшукуються, проваджуваному за наявності ймовірних даних про те, що вони приховані в певному місці чи в певної особи. «За своїм об'єктом обшук поділяється на п'ять видів:

— обшук житлових приміщень (житлових будинків, котеджів, квартир, замків, кімнат у гуртожитку, постійних чи тимчасових житлових помешкань, у тому числі і в готелі чи іншому місці, включаючи туристичний намет на лоні природи);

- обшук іншого володіння особи (дачної будівлі, гаража, яхти, літака, автомобіля, магазину, кав'ярні, кіоску, саду, городу, подвір'я, ферми, земельної ділянки чи угіддя тощо);
- обшук службових та інших приміщень (складських, службових і виробничих приміщень, підприємств, установ, організацій та інших сховищ);
- обшук території (земельної ділянки, саду, городу тощо);
- обшук особи (особистий обшук).» [1]

Як показує практика, найчастіше проводять обшук житла, адже це є безпосереднє місце, де підозрюваний проживає та може здійснювати знищення доказів злочину або ж переховувати предмети, які можуть мати важливе значення під час досудового розслідування відповідної справи. У ч.1 ст. 234 КПК визначено мету проведення обшуку житла чи іншого володіння особи – «Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.» [2]

Як зазначає КПК для того щоб провести обшук житла потрібно слідчому подати клопотання за погодженням прокурора слідчому судді або ж прокурор подає клопотання самостійно. «До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.»[2]. У клопотанні слідчий повинен вказати всю зібрану інформацію, яка є необхідною для того, щоб отримати дозвіл на проведення обшуку. Тільки після того як слідчий отримав ухвалу про дозвіл на проведення обшуку, він має право здійснювати слідчу (розшукову) дію, а саме обшук житла.

При прибутті на місце обшуку слідчий має обов'язково мати при собі: ухвалу про проведення обшуку, відповідні процесуальні документи, а саме – протокол обшуку, протокол затримання особи. Також для проведення обшуку залучається іще один слідчий, двоє оперативно-уповноважених працівників, експерт або спеціаліст, а також обов'язково не менше 2 понятих, які не є зацікавленими суб'єктами. Під час проведення обшуку обов'язково повинно бути фото- та відео- фіксація проведення слідчої дії. Перед початком проведення даного заходу слідчий забов'язаний представитися, а також представити усіх інших суб'єктів вказаних вище та ознайомити їх з їхніми правами та обов'язками – що має бути зафіксовано на відеокамеру.

Під час входу у житлове приміщення перше, що потрібно дізнатися слідчому це – хто є власником даної квартири/будинку для того щоб вручити копію ухвали слідчого судді. Наступними діями слідчого мають бути - ознайомлення затриманого з його процесуальними правами та обов'язками, а також дізнатися чи бажає він мати адвоката (адвокат може бути державним або за бажанням затриманого-приватним). Як зазначено у КПК, адвокат затриманого має прибути на місце події протягом 3 годин, якщо ж він не з'явиться, то слідчий має право проводити особистий обшук затриманого у присутності понятих. Також слідчий повинен за бажанням затриманого повідомити близьких родичів про його затри-

мання. Важливим нюансом під час проведення особистого обшуку є те, що обшук повинен проводитися особою однієї статті із затриманим, адже це буде порушувати його процесуальні права.

Перед проведенням обшуку слідчий повинен дізнатися у затриманого чи у даному приміщенні є предмети, які зазначені в ухвалі або інші заборонені предмети, що підлягають вилученню, а також запропонувати їх видати самотійно. Обшук житла розпочинається із коридору, ванної кімнати, кухні, а далі вже спальні або вітальні – у залежності від кількості кімнат. Така послідовність обшуку кімнат визначена не випадково, адже проведення слідчої (розшукової) дії проводиться протягом часу, який зазначений в ухвалі (для проведення детального обшуку приміщення потрібно не менше 4 годин), тому у зв'язку із цим у кімнатах, які є загальноживаними обшук проводиться першим. Тактику обшуку кімнат слідчий обирає сам, це може бути паралельний обшук кімнати разом із напарником або ж здійснювати ці дії самотійно. Усі дії слідчий фіксує у протоколі обшуку, там він також зазначає кількість кімнат та окремо проведений детальний обшук кожної кімнати.

Якщо під час обшуку приміщення було знайдені предмети, які були зазначені в ухвалі або інші заборонені предмети, на першому етапі їх детально фіксують на фото- відео- засоби, а потім вони підлягають вилученню. Предмети вилучаються у герметичний криміналістичний пакет попередньо на якому заповнені дані за принципом «Коли? Що? Де?». Вилучені предмети направляються у відповідний відділ поліції у межах району.

У кінці проведення розшукової дії слідчий заповняє протокол про проведення обшуку та ознайомлює всіх учасників процесуальної дії з даним протоколом (за бажанням учасників протокол може бути зачитаний вголос , або ж вони можуть ознайомлюватися із ним кожен самотійно). Обов'язково на останній сторінці протоколу всі учасники розписуються за те, що вони дійсно брали участь у проведенні слідчої (розшукової) дії. Копія протоколу про проведення обшуку житла вручається затриманому. Останнім етапом є заповнення протоколу про затримання особи (якщо на це були підстави), та доставлення затриманого у відповідний відділ поліції.

Список використаних джерел:

1. Вікіпедія: Тактика проведення обшуку. URL:<http://uk.wikipedia.org/wiki/Обшук>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL:<http://www.rada.gov.ua>.
3. Науково-практичний коментар до кримінально процесуального кодексу. URL:<http://jurists.org.ua/criminal-law/4458-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-234-krimnalnogo-procesualnogo-kodeksu-ukrayini.html>

Воєвода І.А.

курсант 4 курсу факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
керівник:

Полуніна Л.В.

старший викладач кафедри фінансових розслідувань
(Університет державної фіскальної служби України)

ЩОДО ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШЛЯХІВ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Службова злочинність – це сукупність кримінально караних діянь, що вчинюються службовими особами підприємств, установ чи організацій, незалежно від їх форм власності та галузі діяльності з використанням своїх службових повноважень [1, с. 283].

Розділі XVII Особливої частини Кримінального кодексу України (далі КК України) - «Злочини у сфері службової діяльності» - передбачає кримінальну відповідальність за діяння, родовим об'єктом яких є суспільні відносини, що забезпечують нормальну діяльність державного і громадського апарату, а також апарату управління підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності. До кола таких діянь КК відносить: зловживання владою або службовим становищем (ст. 364), перевищення влади або службових повноважень (ст. 365), службове підроблення (ст. 366), службову недбалість (ст. 367), одержання хабара (ст. 368), давання хабара (ст. 369) і провокацію хабара (ст. 370) [2, с. 214]. Безпосереднім об'єктом кожного із вказаних злочинів виступають суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність в окремих ланках державного і громадського апарату, а також апарату управління окремих підприємств, установ та організацій [2].

Особи, наділенні владою, перебуваючи у процесі приготування, замаху або вчинення злочину у сфері службової діяльності, не зацікавлені у власному викритті і застосовують усі можливості для приховання злочину, а під час викриття його – протидії розслідуванню. Це і визначає те, що виявлення злочинів, як передумова їх розслідування, постає перед представниками правоохоронних органів у вигляді доволі складного завдання із багатьма невідомими.

На думку Пчеліної О.В., до заходів з протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності, які вживаються з боку злочинців, після початку кримінального провадження, можна віднести:

- здійснення впливу на учасників досудового розслідування задля зміни ними своїх свідчень чи відмови від раніше наданих показань;
- вжиття заходів, спрямованих на пошкодження чи-то знищення речових доказів;
- отримання доступу до певних об'єктів, щоб отримати певні відомості або з метою фальсифікації матеріалів кримінального провадження. Причому такий вплив може виражатися як у погрозах, так і у підкупі, пропозиції чи обіцянці певної винагороди, шантажі, застосуванні насильства до особи чи її близьких, знищенні чи пошкодженні майна особи або її близьких, використанні дружніх чи

родинних зв'язків і т. д. Також можуть вживатися такі способи протидії як переховування від органів слідства, неявка до органів досудового розслідування на вимогу особи, котра провадить досудове слідство, тощо [3, с. 630].

Щодо способів подолання названих засобів протидії, то вони насамперед зводяться до якісного планування та організації кримінального провадження. Слідчому необхідно у повному обсязі використовувати весь арсенал процесуальних, тактико-технічних і методичних засобів провадження досудового розслідування. Зокрема, правильно визначати обсяг і послідовність проведення слідчих (розшукових) дій, використовувати додаткові засоби фіксації, вживати заходи для забезпечення безпеки окремих учасників кримінального провадження, здійснювати роз'яснювальну роботу по відношенню до свідків і підозрюваних, своєчасно вживати заходи забезпечення кримінального провадження і т. п.

В якості засобу протидії розслідуванню злочинів також досить часто використовуються засоби масової інформації, через інформаційні джерела яких до населення доводиться інформація про начебто ущемлення та порушення прав злочинців з боку правоохоронців, про некомпетентність останніх і явну підтасовку доказів. Таким чином, за допомогою мас-медіа здійснюється опосередкований тиск на органи досудового розслідування, змушуючи останні активно виправдовуватися перед населенням, відновлювати свій позитивний імідж. Як наслідок, зусилля правоохоронців розпорошуються і дають можливість злочинцям вжити заходи, спрямовані на перешкоджання повному та всебічному доказуванню їх причетності до вчинення конкретних злочинних діянь у сфері службової діяльності. Для недопущення такого способу перешкоджати досудовому розслідуванню рекомендується з моменту виявлення ознак злочину(-ів) у сфері службової діяльності налагоджувати через прес-центр відповідного правоохоронного органу співпрацю із засобами масової інформації регіону. Необхідно інформувати населення про діяльність правоохоронних органів. Зокрема, слід вказувати на результативність такої діяльності, окреслювати її спрямованість. При цьому, інформацію, що становить слідчу таємницю, розголошувати не варто. Доречно буде вказати основні завдання, що стоять перед слідством у конкретний момент, та оговорити безперервність проведення уповноваженими особами всіх необхідних процесуальних дій. Все вище вказане беззаперечно вказує на те, що способи протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності є нічим іншим, як безпосереднім ухиленням злочинцями від кримінальної відповідальності [3, с. 631].

Підсумовуючи вище зазначене слід вказати на різноманітність способів протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності. Водночас особливе криміналістичне значення має виділення способів протидії за часом їх уживання, а саме – способи протидії, що вживаються на одній із стадій учинення кримінального правопорушення, та способи протидії, що вживаються після початку кримінального провадження. Протидія розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності в будь-якому випадку потребує невідкладного реагування з боку органів досудового розслідування. Зміст же зазначеного реагування обумовлюється конкретним способом протидії.

Список використаних джерел:

1. Ромців О. І. Проблеми виявлення злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії / О. І. Ромців // Вісн. Націон. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. : Юридичні науки. – Львів, 2015. – № 813. – С. 281–286.

2. *Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №2 5-26. – ст. 131.*

3. Пчеліна О. В. *Протидія розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності та шляхи її подолання / О. В. Пчеліна // Молодий вчений. - 2016. - № 4. - С. 628-632. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_4_154*

Гула Л.Ф.

професор кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового Інституту права та психології
доктор юридичних наук
(Національний університет «Львівська політехніка»)

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Ефективність розслідування тяжких злочинів потребує відповідного рівня криміналістичного забезпечення цього процесу, основне завдання якого полягає в оптимізації діяльності органів досудового розслідування у використанні тактичних прийомів під час провадження слідчих (розшукових) дій.

Поняття «криміналістичне забезпечення» було розроблено наприкінці 70-х – на початку 80-х рр. ХХ ст. щодо діяльності органів внутрішніх справ із розслідування злочинів. Криміналістичне забезпечення представляє собою систему науково розроблених методичних та тактичних рекомендацій з використання техніко-криміналістичних засобів під час розслідування злочинів [1, с. 62].

Сучасні науковці поняття криміналістичного забезпечення досудового розслідування визначають, як система розробки та впровадження у практику розслідування злочинів криміналістичних рекомендацій, техніко-криміналістичних засобів та інформаційних технологій з метою оптимізації та підвищення ефективності процесу виявлення, розслідування та попередження злочинів. За змістом криміналістичне забезпечення характеризується як сукупність взаємопов'язаних дій: розробка криміналістичних рекомендацій; доведення до відома співробітників правоохоронних органів результатів аналізу діяльності щодо виявлення та розслідування злочинів, змісту злочинної діяльності та даних про ефективні методи і засоби протидії злочинності; безпосереднє використання співробітниками правоохоронних органів криміналістичних рекомендацій у практиці виявлення та розслідування злочинів [2, с. 10].

Засоби криміналістичного забезпечення розділяються за такими видами: а) науково-технічні засоби - це прилади, пристосування, матеріали та прийоми, методи, способи їх застосування (у т. ч. таємні); б) організаційно-тактичні засоби - тактичні прийоми, тактичні комбінації, тактичні операції; в) методико-криміналістичні засоби - рекомендації, програми розслідування, алгоритми дій слідчого; г) інформаційні засоби - довідкові системи, аналітичні бази даних; ґ) попереджувально-профілактичні засоби - заходи профілактики, припинення та запобігання злочинам. Для використання засобів криміналістичного забезпечення необхідно володіти знаннями щодо змісту галузей криміналістичної техніки, загальних положень криміналістичної тактики та її окремих елементів,

тактичних особливостей провадження слідчих (розшукових) дій, тактичних особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій, специфіки розслідування окремих видів злочинів та ін. і вміннями щодо правильного застосування науково-технічних засобів; виявлення, фіксації, вилучення та збереження доказів; використання тактичних прийомів, тактичних комбінацій при проведенні окремих слідчих (розшукових) та НСРД залежно від ситуації, тактичних операцій, які спрямовані на вирішення окремого тактичного завдання в ході досудового розслідування; застосування окремих криміналістичних методик та ін. [3, с. 276].

До перспективних напрямів підвищення ефективності організації досудового розслідування тяжких злочинів необхідно віднести криміналістичне розроблення та запровадження сучасних інформаційних технологій з метою використання засобів сучасної комп'ютерної техніки, програмного забезпечення і мережі зв'язку, що забезпечують процеси введення, опрацювання та видачі оперативно-розшукової, експертної та слідчої інформації.

Особливе значення у забезпеченні досудового розслідування має криміналістична техніка, яка використовується для: виявлення, фіксування та вилучення речових доказів під час огляду місця події; фіксація процесу та результатів проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; використання системи кримінальної реєстрації та криміналістичних обліків; проведення експертних досліджень тощо.

З наведеного необхідно зазначити, що теоретичні засади та практичні рекомендації криміналістичного забезпечення кримінального провадження повинні ґрунтуватися на положеннях загальної теорії криміналістики, криміналістичної техніки, криміналістичної тактики, криміналістичної методики й практично реалізовуватися при вирішенні низки завдань згідно із зазначеними напрямками.

З метою удосконалення криміналістичного забезпечення досудового розслідування злочинів необхідно створити автоматизовану інформаційно-аналітичну систему «Засоби забезпечення кримінального провадження», в яку вносити службову інформацію про результати використання криміналістичних засобів під час розслідування злочинів за їх видами.

Список використаних джерел:

1. Коломацький В. Г. Криминалистическое обеспечение деятельности органов внутренних дел по расследованию преступлений / В. Г. Коломацький // Криминалистика : в 3 т. Т. I : История общая и частные теории / под ред. Р. С. Белкина, В. Г. Коломацкого, И. М. Лузгина. – М. : Акад. МВД России, 1994. – 345 с.

2. Лисенко В. В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування податкових злочинів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / В. В. Лисенко; Київ. нац. ун-т внутр. справ України. – К., 2006. – 33 с.

3. Велика українська енциклопедія; у 20 т. – Т 20. Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол. В.Ю. Шенітька та ін. Харків, 2018.- 952 с.

Дуфенюк О.М.
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії факультету № 1 ІПФПНП
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

МОНОПОЛІЯ ДЕРЖАВНИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ УСТАНОВ НА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ: АРГУМЕНТИ PRO ET CONTRA

Сьогодні в Україні існує монополія проведення більшості судових експертиз (криміналістичних, судово-медичних та судово-психіатричних) виключно експертами державних експертних установ. У наукових колах це викликає дискусію, оскільки залежність експертних установ від відомств, у структурі яких вони перебувають, а в найбільш резонансних справах навіть від політичної волі парламентсько-урядової більшості, приводить до того, що судова практика нерідко отримувала й отримує необ'єктивні висновки експертів, якими, як правило, прикриваються зловживання чи недбалість, що неодноразово встановлювалось ЄСПЛ за заявами проти України [1, с. 209–215]. Схожі спостереження про «змовні», необ'єктивні висновки, що лягають в основу судових рішень, говорять й інші науковці [2, с. 181].

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» у кримінальному провадженні судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, до яких належать:

- ☐ науково-дослідні установи судових експертиз МЮ України;
- ☐ науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи МОЗ України;
- ☐ експертні служби МВС України, МО України, СБ України та ДПС України.

При цьому важливо зауважити, що в результаті активного реформування правоохоронних органів змінилося підпорядкування і характер Експертної служби МВС України, яка не увійшла до складу НП України, а її персонал, пройшовши процедуру розатестації, набув цивільного статусу. Територіальні науково-дослідні експертно-криміналістичні центри МВС України не підпорядковуються управлінням НП України на місцях, зокрема підрозділам досудового розслідування, а їх службові взаємовідносини будуються виключно шляхом взаємодії [3, с. 14; 4].

Прихильники монопольного становища державних інституцій у сфері судово-експертної діяльності наполягають на тому, що такий підхід законодавця має рацію, адже держава гарантує високу якість досліджень, акредитацію лабораторій, процедуру атестації експертів, а головне – процес нагромадження джерел доказів залишається під повним контролем держави (об'єкти судових експертиз залишаються у полі зору державних спеціалізованих установ). Разом з тим, щоб уникнути звинувачень у необ'єктивності через відомчу «залежність», у науці з'явилася ідея як зберегти державну монополію на судово-експертну діяльність та водночас подолати чинник відомчої підпорядкованості експертних установ та органів досудового розслідування. Йдеться про реформування існуючої

системи судово-експертних установ шляхом їх централізації, яка може бути реалізована двома способами: або об'єднання експертних установ із підпорядкуванням їх МЮ України, або створення спеціального державного органу (Державного департаменту судово-експертного забезпечення правосуддя) при КМ України [5, с. 42].

Критики такого підходу висловлюють аргументи *contra*. Проаналізувавши вище вказані ініціативи О. А. Федотов підкреслює, що відсутність конкуренції позбавлятиме установу мотивації до самовдосконалення і розвитку, підвищення продуктивності та покращення якості праці, упровадження нових видів експертних досліджень на задоволення потреб практики, не сприятиме зміцненню довіри до висновків експертів, зашкодить і засадам кримінального провадження, зокрема принципу змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості [5, с. 45].

Такі ж сумні прогнози висловлюють закордонні фахівці. Оцінюючи ситуацію в Україні у рамках дослідницького проекту Мережі реформаторів правової допомоги (LARN – Legal Aid Reformers Network) було констатовано: «Захисники втратили можливість отримувати результати незалежної експертизи. Монополія держави помітно розхитала гарантії незалежності експертів, які працюють у «спеціалізованих установах». Керівництво цих закладів має величезний вплив на експертів, яких закон не захищає достатньої мірою від неналежного тиску. Експерт може легко бути звільнений з роботи попри всі запобіжники в загальному трудовому законодавстві. В умовах державної монополії «спеціалізованих установ» вірогідність звільнення професійно придатного експерта за висновки, які суперечать «інструкціям» його керівництва, фактично знищує можливість його подальшої практики в якості судового експерта. Існуюча система «спеціалізованих установ» вже призвела до погіршення якості висновків експертиз, втрати навичок і кваліфікації експертів та маніпуляцій експертними знаннями в цілях виконання завдань, насправді не обов'язково пов'язаних з встановленням істини в кримінальних справах» [6, с. 389].

Підвищення заробітної плати експерту з метою посилення його незалежності проблему не вирішить, оскільки він й далі перебуватиме у відомчій вертикалі, як і посилення контролю у формі постійних переатестацій видається малоефективними інструментом, оскільки від ще більше залежатиме від позиції керівництва установи. Вихід із цієї ситуації науковці та практики вбачають у доланні державної монополії судово-експертної діяльності, проте й тут дозволимо собі долю сумніву: діяльність приватних експертів (маємо тут на увазі експертів з приватних експертних установ чи експертів, що працюють на підставі спеціально виданих ліцензій) та допустимість конкурентних експертних висновків як джерел доказів не є панацеєю від проблеми необ'єктивності, зацікавленості, однобічності експертів.

Потенційно така небезпека існуватиме завжди. Усі експерти є незалежними, але при цьому в певному сенсі «залежать»: державні – від відомчої політики якості, внутрішньої кадрової політики установи, фінансування і т.д., натомість приватні – від замовника. Тому, у цілому приймаючи аргументацію О. М. Калужної, Н. І. Клименко та інших вчених, залишимо відкритим питання: чи приватний експерт, перспективи діяльності якого залежать від кількості замовлень, позитивних рекомендацій клієнтів, який сам організовує свою роботу, а, отже, ймовірно

з прибутку витрачає кошти за оренду приміщень, витратні матеріали, рекламу, оборот документації і т.д. завжди буде більш об'єктивним, ніж державний експерт, який взагалі не залежить від ринкової кон'юктури? Тільки в тому випадку, коли рівень правової свідомості конкретного експерта, його сумлінність, почуття обов'язку і відповідальності буде високим, можна сподіватися, що за будь-яких обставин і за будь-яких умов від збереже об'єктивність.

Кожне відомство регламентує функціонування експертних служб відомчими документами та дбає про ведення ефективної внутрішньої політики контролю за якістю кадрового забезпечення та самого процесу судово-експертних досліджень. Перед слідчим суддею можна клопотати про проведення експертизи в установі, що не є з органом досудового розслідування в одному відомчому підпорядкуванні. Водночас, як стверджує О. В. Тимченко, українська експертна спільнота при подальшій глобалізації процесів європейської інтеграції, буде інтегруватись у склад загальноєвропейських експертних установ, що вимагає підґрунтя, щоб наші іноземні партнери були зацікавлені у співпраці [7, с. 57–64]. Таке підґрунтя охоплює впровадження єдиних міжвідомчих стандартів роботи на місці події та збиранні доказів, проведення експертних досліджень, застосування сертифікованої лабораторної та іншої техніки, атестації експертів.

Список використаних джерел:

1. Калужна О. *«Carthago delenda est – Карфаген має бути зруйновано!» (про державну експертну монополію). Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXIV звітної науково-практичної конференції (Львів, 7–8 лютого 2018 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2018. Ч. 2. С. 209–215.*

2. Олійник О.О., Галунько В.В., Єщук О.М. *Адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності: монографія. Херсон: Грін Д.С., 2015. 224 с.*

3. Пілюков Ю.О. *Окремі питання взаємодії та нормативно-правового врегулювання діяльності Експертної служби МВС України та підрозділів досудового розслідування Національної поліції України в умовах реформування системи МВС України. Криміналістичний вісник. 2016. № 2 (26). С. 13–19.*

4. *Положення про Експертну службу МВС України, затверджене наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1343.*

5. Федотов О. А. *До питання щодо централізації судово-експертної діяльності в Україні. Теория и практика судебной экспертизы. 2015. Вип. 60. С. 41–46.*

6. Кейп Е., Наморадзе З. *Ефективний захист у кримінальному процесі в країнах Східної Європи. Болгарія Грузія Литва Молдова Україна. Київ: Мжінродний фонд «Відродження», 2012. 516 с.*

7. Тимченко О. В. *Оптимізація судово-експертної діяльності на основі удосконалення інформаційно-доказової баз із урахуванням світового досвіду. Вісник ОНДІСЕ. 2017. Вип. 2. С. 57–64.*

Загубипалець В.І.

курсант 4 курсу факультету підготовки перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
керівник:

Полуніна Л.В.

старший викладач кафедри фінансових розслідувань
(Університет державної фіскальної служби України)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ШАХРАЙСТВА З ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ

Стаття 222 Кримінального кодексу України (далі КК України) передбачає кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивої інформації органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків у разі відсутності ознак злочину проти власності.

Диспозиція ст. 222 КК України розкриває об'єктивну сторону шахрайства з фінансовими ресурсами через активні дії злочинця, яка виражається в наданні громадянином-підприємцем або засновником, чи власником суб'єкта господарської діяльності, а також службовою особою суб'єкта господарської діяльності завідомо неправдивої інформації органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків. Метою вчинення шахрайства з фінансовими ресурсами є безпідставне та незаконне отримання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків.

Під дотацією розуміють грошові кошти, які на безоплатній основі надходять з бюджету. Дотація застосовується в Україні не лише як метод бюджетного регулювання у разі перевищення видатків нижчих бюджетів над їхніми доходами (наприклад, дотації вирівнювання місцевим бюджетам), а й як допомога, що надається підприємствам для покриття збитків від їх господарської діяльності.

Субвенція є різновидом тієї грошової допомоги, яка спрямовується на фінансування певного заходу, проекту, програми і підлягає поверненню у разі нецільового використання коштів.

Субсидією визнається допомога у грошовій або натуральній формах, яка подається державою місцевим органам влади, фізичним або юридичним особам, у т.ч. господарюючим суб'єктам, і спрямовується на фінансування конкретних заходів, напрямків економічної і соціальної діяльності, бажаних для суспільства (наприклад, на фундаментальні наукові дослідження, створення нових робочих місць, перепідготовку кадрів, виробництво певного виду продукції).

Кредит - це надання одним суб'єктом (кредитором) позички у грошовій або натуральній формах іншому суб'єктові (позичальнику) на умовах повернення її у встановлений термін і, за загальним правилом, поєднане зі сплатою відсотків.

Пільга щодо податків - це повне або часткове звільнення від сплати податку залежно від особливостей платника податку або характеру здійснюваної ним діяльності.

Дія, передбачена ст. 222 КК України, може бути визнана злочинною лише тоді, коли вона вчинена у спосіб, визначений у даній статті. Як відомо, за загальним правилом, спосіб належить до факультативних ознак об'єктивної сторони юридичного складу злочину. Однак стосовно шахрайства з фінансовими ресурсами, передбаченого ст. 222 КК України, спосіб є обов'язковою ознакою юридичного складу цього злочину.

Інформація, що надається особою, яка вчинює шахрайство з фінансовими ресурсами, повинна бути неправдивою, тобто має не відповідати дійсності, приховувати або перекручувати у гірший або, навпаки, у кращий бік справжній стан речей і стосуватись тих обставин, які дають змогу отримати дотації, субсидії, субвенції, кредити або податкові пільги. Зміст свідомо неправдивої інформації може стосуватись не лише суб'єкта господарювання, який отримує у тій чи іншій формі фінансові ресурси, а й інших осіб (наприклад, страховиків або поручителів) [1].

Злочин вважається закінченим з моменту надання конкретному адресату (органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам) відповідної неправдивої інформації незалежно від того, вдалося чи ні злочинцю отримати той чи інший фінансовий ресурс, заподіяна чи ні потерпілому реальна майнова шкода.

Об'єктом злочину є встановлений законодавством порядок фінансування, кредитування і оподаткування господарської діяльності, права і законні інтереси кредиторів.

Суб'єкт злочину спеціальний: 1) громадянин, який займається зареєстрованою підприємницькою діяльністю індивідуально, без створення юридичної особи; 2) засновник або власник суб'єкта господарської діяльності; 3) службова особа юридичної особи - суб'єкта господарської діяльності.

Суб'єктом шахрайства з фінансовими ресурсами не можуть виступати особи, які хоч і є приватними підприємцями або службовими особами суб'єктів господарської діяльності, але в кредитних відносинах виступають як приватні особи громадяни, які отримують споживчі кредити.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується виною у вигляді прямого умислу та спеціальною метою - отримати вказаний у ст. 222 КК України різновид фінансових ресурсів або пільгу щодо податків.

При плануванні розслідування фактів шахрайства з фінансовими ресурсами, так як і в інших злочинах вчинених у господарській сфері, необхідно поєднувати слідчі (розшукові) дії і оперативно-розшукові заходи спрямовані на збір і перевірку інформації, яка поступила у розпорядження правоохоронного органу. Оперативне супроводження розслідування злочину має важливе значення. В результаті проведення оперативно-розшукових заходів, слідчий одержує необхідну інформацію і має можливість планувати проведення слідчих (розшукових) дій, орієнтуватися та оцінювати інформацію, яка надходить від допитуваних [2].

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України – 2-ге вид., перероблене та доп./ Відп. ред. С.С. Яценко. – К.: А.С.К., 2002. – 966 с.

2. *Тактичні операції при розслідуванні шахрайства з фінансовими ресурсами* / О. В. Курман. // *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. - 2013. - Вип. 22. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2003_22_8

3. *Особливості розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами* / Т.О. Мудряк // *Міжнародний юридичний вісник*. – 2014.

Заєць І.С.

науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи
кандидат юридичних наук
(Національна академія внутрішніх справ)

З'ЯСУВАННЯ ЗАКОННОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 171 КК УКРАЇНИ

Журналіста без перебільшення можна назвати чи не найголовнішою особою в інформаційних відносинах, оскільки саме він є посередником у донесенні інформації до широкого загалу. Тому його професійна діяльність перебуває під державною охороною, за перешкоджання якій передбачена не лише дисциплінарна, цивільно-правова чи адміністративна відповідальність, а й кримінальна, що само по собі вже підкреслює значимість і важливість журналістської діяльності у суспільстві [1]. Більше того, у КК України (ст. 171) передбачено кримінальну відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів.

Перш ніж з'ясувати сутність діяльності журналіста, який є представником засобів масової інформації (далі – ЗМІ), слід зазначити, що поняття ЗМІ відсутнє в Основному законі. Стаття 34 Конституції України гарантує більш загальний принцип – «вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію», не розкриваючи змісту даного поняття. Офіційне тлумачення положення деяких елементів даної статті було дане в Рішенні Конституційного Суду № 2-рп/2012 від 20 січня 2012 року [2].

Видається, що мова в ст. 171 КК України йде швидше про дії, які взагалі не описуються в Законі України «Про інформацію». Як встановлено в ході дослідження, в даному випадку перешкоджання законній професійній діяльності журналіста або його переслідування полягає у тому, що він під примусом повинен вчинити одну (або кілька) з наступних дій: відмовитися від передачі підготовленого матеріалу головному редактору для подальшого набору або включення в телепрограму, радіопрограму; гарантовано знищити матеріал або передати його зацікавленій в нерозповсюдженні (або навпаки) особі; підготувати необхідний матеріал і забезпечити його публікацію; підписати до друку газету або журнал чи дозволити до трансляції теле-, радіопрограму (якщо вимога звернена до головного редактора); заборонити розповсюдження в даному ЗМІ певного матеріалу; припинити подальші пошуки інформації, до відмови від розповсюдження якої він примушується; розпочати або продовжити збір (пошук, отримання і передачу) певної інформації, в поширенні якої зацікавлений зловмисник і т. ін.

Оскільки обов'язковою умовою внесення відповідних відомостей до ЄРДР є наявність ознак кримінального правопорушення, злочинним є лише посягання на законну професійну діяльність журналіста, з очевидністю необхідно визначити в яких межах його діяльність є законною. Ця ознака підтверджує висновки вчених про те, що поведінка потерпілого має кримінально-правове значення, що поведінка потерпілого (правомірна, протиправна, аморальна) соціально-значима для кримінально-правового регулювання, якщо вона причинно пов'язана з поведінкою злочинця [3, с. 27]. Законною є така діяльність журналістів, яка спрямована на реалізацію ними своїх повноважень у інформаційній сфері та здійснюється засобами і в порядку, передбачених законом. Відповідно перешкоджання незаконній журналістській діяльності (наприклад, закликам журналіста до захоплення влади) складу злочину не утворює.

Однак дати законодавче визначення правомірної журналістської діяльності навряд чи можливо, як неможливо передбачити все різноманіття життєвих ситуацій і відносин між людьми. Вирішенням проблеми, мабуть, може стати поступове вироблення судами загальних підходів до визначення даного поняття. У цьому зв'язку неоціненну роль відіграє практика Європейського Суду з прав людини, яка дозволяє правозастосовнику оцінювати ступінь законності та правомірності діяльності журналіста, а, отже, й наявність у діях осіб, що перешкоджають їй, складу злочину за ст. 171 КК України.

Таким чином, у загальному вигляді професійну діяльність журналіста можна змалювати як реалізацію прав і дотримання обов'язків. Так, права та обов'язки журналіста друкованого ЗМІ передбачені ст. 26 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу)»; права та обов'язки телерадіожурналіста – ст. ст. 58 та 60 Закону України «Про телебачення і радіомовлення»; а щодо журналістів інформаційних агентств, то відповідно до ст. 21 Закону України «Про інформаційні агентства» «вони мають права та виконують обов'язки, визначені чинним законодавством про пресу, телебачення і радіомовлення». При цьому обсяг прав і перелік обов'язків абсолютно не залежить від того, яке місце в інформаційному просторі займає газета, телеканал чи агентство, яка їх аудиторія, тираж, сфера розповсюдження чи залежно від інших подібних чинників. До речі, перелік прав журналіста в законах не є вичерпним, що передбачає реалізацію журналістами й інших, не зазначених у законах прав, які прямо їм не суперечать.

Список використаних джерел:

1. Костенко Л. Кримінальна відповідальність за перешкоджання журналістській діяльності / Л. Костенко // Юридичний журнал «Юстініан». – 2008. – № 1. – С. 3–7.

2. Рішення Конституційного Суду України від 20 січ. 2012 р. № 2-рп/2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України
URL:<http://zakon.rada.gov.ua/go/v002p710-12>.

3. Fargiev I. A. Uchenie o poterpevshem v ugovnom prave Rossii: kriterii nauchnosti i perspektivy razvitiya / I. A. Fargiev // Gosudarstvo i pravo. – 2005. – № 8. – С. 26–27.

Захарова О. В.

доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
кандидат юридичних наук, доцент

Гарасимів О.І.

доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
кандидат юридичних наук

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ХОЛОДНА ЗБРОЯ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Світова культура акумулювала невичерпне досє про види холодної зброї. Це не є випадково, оскільки розвиток людської цивілізації – це нескінчена історія військових баталій. Які тільки не були війни за всю історію: місцеві, континентальні, міжплемінні, між окремими кланами, країнами, диктаторами, визвольні, справедливі й загарбницькі, релігійні всесвітні тощо.

Видатний науковець М. Бердяєв [1] зазначав, що людство не може існувати без конфліктів. Гегель вказував на те, що війна має єдиний практичний урок – вона нікого і нічому не навчила. Людина, еволюціонуючи, продовжувала удосконалювати зброю, щоб під різними приводами вбивати собі подібних.

Велика кількість видатних істориків, що досліджували холодну зброю, описували процес виникнення та вдосконалення зброї у своїх наукових працях.

Вивчаючи історичні нариси, ми отримали опис холодної зброї минулого і маємо уяву щодо її вигляду та функціональних можливостей.

Науковці-дослідники, дають додаткові конкретні роз'яснення щодо окремих видів зброї або її унікальних екземплярів, котрі знаходяться у музейних експозиціях та сховищах світу. Такі роз'яснення отримали назви «Праща», «Священна зброя», «Бердиш», «Ярі», «Бумеранг», «Стріла Амура», «Дротик», «Чарівний лук Арджуни», «Сюрікен, чакра, сарбакан» тощо.

Також, дослідники холодної зброї, у своїх наукових доробках представляють такі предмети, як: древка – палиці, бойових цепів, десятки чудово виготовлених булав, скіпетри (навіть булаву царя Олексія Михайловича [2], шестопери та перначі із Західної Європи з примхливим декором, які були також і в українських полковників та сотників, що підкреслювало ознаку їх чину та командирського представництва воєначальника). Секіри і топірці різних форм і гатунків з різних країн, штандарти у вигляді списа, різноманітні шоломи та обладунки з шумерської доби. У історичних картинах описується, чому саме для виготовлення древок цієї зброї обирали ясен, клен і буки [3].

На сьогоднішній день такі види холодної зброї як: ятагани, махайра, гусарські та козацькі шаблі, являються музейними експонатами та складають антикварні колекції, в основному вони виготовлені з дамаської та булатної сталі. Саме ці типи сталі використовувались у далекому минулому для виробництва клинкової зброї.

Розвиток українського зброї досягає своїм корінням кам'яних років III тис. до н. е. Використання декоративної зброї на території України простежується ще з бронзового віку, оскільки його застосовували для церемоній та магічних ритуалів. До цих робіт ставилися з особливою повагою, їх передавали як спадок

своїм нащадкам. З часу Київської Русі збереглося багато фрагментів орнаментованої зброї, які можна розділити на бойовий (чорний) і художній (парад) [4].

Нажаль, експертно-криміналістичним установам, приходится проводити дослідження не тільки музейних та антикварних експонатів, а й кримінальної холодної зброї.

Вивчаючи кримінальну статистику, можна зазначити, що в останні роки кримінальний світ для вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів проти життя і здоров'я людини часто застосовує різні види зброї, зокрема і холодної зброї. У злочинців така зброя є поширеною, не виникає жодних проблем для її придбання чи виготовлення, прихованого носіння, приховування, раптового використання та позбавлення від холодної зброї.

В залежності від того, наскільки правильно буде встановлена групова приналежність досліджуваного предмета чи пристрою, віднесення його до холодної зброї, встановлення його виду, способу виготовлення, буде правильно кваліфіковано кримінально-протиправні дії.

Тільки, за допомогою проведення спеціальної експертизи, а саме: експертизи холодної зброї, можна вирішити питання про приналежність досліджуваного предмета або пристрою до холодної зброї, визначити різновид холодної зброї та специфіку його конструкції, встановити його форму, розмір тощо.

Криміналістична експертиза холодної зброї, проводиться тоді, коли вилучені предмети виготовлені саморобним способом і не мають комплексу чітко визначених ознак холодної зброї [5]. У випадку, коли предмети виготовлені у заводських умовах належним способом, на них наявні заводські маркувальні позначки та спеціальні клейма, то такі предмети можна ідентифікувати як холодну зброя без проведення експертизи, а за наявними маркуваннями.

До холодної зброї можуть належати предмети або пристрої, які відповідають стандартним зразкам та історично виробленим типам, або незвичні предмети, які можуть спричинити колючий, ріжучий, рублячий, ударний чи роздроблювальний предмет.

Експертиза холодної зброї, дає відповідь на вузьке коло запитань, таких як: чи є предмет або пристрій, який наданий на дослідження холодною зброєю?; до якого виду, різновиду холодної зброї належить даний предмет чи пристрій?; в який спосіб виготовлено даний на дослідження предмет чи пристрій?; чи є даний предмет заготовкою для виготовлення холодної зброї?; чи наданий на дослідження предмет виготовлений або перероблений із спортивної зброї?; чи піддався переробці наданий на дослідження ніж?; чи перебувала дана холодна зброя у наданому на дослідження чохлі або піхвах?.

Експертиза холодної зброї не займається дослідженням слідів, що залишаються від дії холодної зброї на тілі людини, на одязі та інших об'єктах, або ж наявності слідів, які могли залишитись на досліджуваному предметі. Відповідь на такі запитання дає трасологічна експертиза, судово-медична експертиза, біологічна експертиза.

До вже існуючих методик, які використовуються для проведення експертного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих на неї предметів, виникає безліч питань та зауважень, які потребують подальшого дослідження та удосконалення [6].

Враховуючи стрімкопрогресуючий розвиток новітніх технологій, виникає потреба у розробці нових науково-технічних засобів та методів дослідження холодної зброї у судовій експертизі.

Неможливо боротися зі злочинністю без використання новітніх досягнень у різних галузях наукових знань і технічних досягнень. Саме експерти-криміналісти, експерти-хімік, фізики, біологи, економісти та інші представники експертних установ - були, є, і будуть провідниками таких досягнень. Як в правовому та в технічному використанні, знання експертів допомагають слідчому і судді встановити істину у кримінальному провадженні, дослідити матеріальні сліди злочину, ідентифікувати злочинця та виправдати невинного.

Список використаних джерел:

1. Бердяев Н. А. *Философия творчества, культуры и искусства*: у 2 т. Москва: Искусство, 1994. Т. 1. 461 с.
2. Сорокин Ю.А., Алексей Михайлович. *"Вопросы истории"*, 1992. № 4–5.
3. Мерцалова М.Н. *История костюма. Очерки истории костюма*. Москва: Искусство, 1972. 200 с.
4. *Літописні оповіді про похід князя Ігоря* / упоряд. В. Ю.Франчук. Київ.: Наукова думка, 1988. 190 с.
5. *Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень* : Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 №53/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення 15.10.2018).
6. *Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0002320-99> (дата звернення 15.10.2018).

Зимуха І.А.

курсант 4 курсу факультету підготовки перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції керівник:

Полуніна Л.В.

старший викладач кафедри фінансових розслідувань (Університет державної фіскальної служби України)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ПЕЧАТОК, ШТАМПІВ ТА БЛАНКІВ

Одним із багатьох факторів, який ускладнює реалізацію управлінської функції держави, є наявність зовнішніх втручань у порядок управління, в тому числі шляхом перекручення інформації в документах, які засвідчують юридично значимі факти. Суспільна небезпечність підроблення документів полягає у тому, що така поведінка завдає шкоду нормальній управлінській діяльності, порушує суспільні відносини у сфері документообігу, тим самим заважаючи компетентним управлінським органам та їх посадовим особам об'єктивно судити про дійсні

права і обов'язки громадян, що, в свою чергу, може потягти прийняття ними незаконних рішень.

Науковцями відмічається всебічна класифікація документів. В.Ю. Шепітько за юридичною природою поділяє документи на справжні та підроблені, а за джерелом – на офіційні (паспорт, посвідчення особи, довідка) та неофіційні (лист, записна книжка тощо). У підробленому документі зміст або реквізити не відповідають дійсності. При цьому підробка буває двох типів – інтелектуальна або матеріальна. Інтелектуальна підробка полягає у складанні та видачі правильного за формою та виготовленню документа, але такий документ містить свідомо неправдиві відомості. Матеріальна підробка передбачає зміну змісту документа через внесення до нього неправдивих відомостей або шляхом повного виготовлення підробленого документа [1].

В юридичній літературі існують різноманітні підходи до визначення виду підроблення документа. Так, Л.В. Дорош вважає, що підроблення посвідчення або іншого документа – це: а) повне виготовлення фальшивого документа, схожого на справжній; б) внесення у справжній з точки зору форми документ неправдивих відомостей; в) зміна змісту або характеру документа шляхом механічних маніпуляцій; г) підроблення відбитків штампа, печатки як необхідного реквізиту документа [2]. С.І. Селецький під підробленням документа розуміє виготовлення фальшивого посвідчення або іншого документа; внесення в справжнє посвідчення (документ) неправдивих відомостей; внесення змін у текст посвідчення [3].

За своїм змістом внесення в справжній документ неправдивих відомостей, печаток (штампів) охоплює собою внесення змін до тексту такого документа, а тому точки зору цих науковців, по суті, є схожими та дають можливість зробити висновок про наявність двох форм підроблення документа: повна підробка, якою наслідуються основні елементи (реквізитів) дійсного (справжнього) документа; часткова підробка, яка полягає в фальсифікації у вигляді внесення певних змін в реквізити дійсного (справжнього) документа

Не зважаючи на те що весь світ перейшов на електронний документообіг, паперові документи все ж використовуються ще деякими підприємствами та установами. На сьогоднішній день ризик підроблення документів, печаток та штампів в Україні є досить високим.

Якщо особа підробляє відбиток штампу або печатки, її дії слід вважати підробленням документа, оскільки вказаний відбиток є необхідним реквізитом документа.

Основні способи підроблення печаток і штампів:

- рисування (малювання) відбитка печатки (штампа) на документі;
- копіювання справжнього відбитка на підробний документ (вологе або через копіювальний папір);

- отримання відбитка за допомоги підробленого кліше.

Є декілька способів виготовлення підробних кліше:

- вирізуванням (із цупких матеріалів);
- гравіруванням, набором, витравлюванням;
- фотомеханічним способом;
- за допомогою друкарських шрифтів тощо;

- отримання відбитка за допомоги сторонніх предметів, які зовні схожі з печатками (штампами), але мають інше призначення (значки, монети тощо);
- монтажем букв і цифр;
- із справжніх печаток;
- ксероксами.

Виготовлення підроблених штампів, бланків або печаток означає повне виготовлення сфальсифікованих форм-кліше, а також внесення змін у справжні штампи, печатки або бланки, що спотворює належний зміст їх реквізитів. Способом такого виготовлення може бути вирізання на гумі, лінолеумі, шкірі, дереві або гравіювання на м'яких металах [4].

Список використаних джерел:

1. Шепілько В. Ю. *Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти* / За ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 728 с
2. Дорош Л. В. *Кримінальний кодекс України: Науково - практичний коментар* / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. / За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 1196 с.
3. Селецький С. І. *Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник*. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 496 с.
4. Андрушко П. П., Стрижевська А. А. *Злочини у сфері службової діяльності: Кримінально-правова характеристика. Навчальний посібник* / Андрушко П. П., Стрижевська А. А. – К.: Юрисконсульт, 2006. – С. 339

Подлісник І. С.

студент IV курсу

керівник:

Нарожна О. В.

старший викладач кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики

(Одеський національний університет імені І. І. Мечникова)

ІННОВАЦІЙНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Протягом багатьох років вчені-криміналісти шукали різні шляхи оптимізації процесу розкриття і розслідування злочинів. Криміналістична наука пропонувала практиці все нові науково-обґрунтовані рекомендації з виявлення матеріальних і ідеальних слідів, розробляла все більш досконалі тактичні прийоми, з'являлися нові приватні методики розслідування.

При цьому криміналістика з моменту свого зародження формувалася як прикладна наука, що забезпечувала реалізацію норм кримінального права в межах і формах, встановлених правом процесуальним. Такою вона була протягом багатьох років [1, с. 10]. Введення інноваційного шляху розвитку криміналістики зумовлено новітніми науковими розробками, впровадженням інформаційних технологій, високотехнологічного обладнання, науково-технічних засобів нового

покоління, комп'ютеризацією і автоматизацією процесу розкриття і розслідування.

Інноваційний шлях розвитку сучасно української криміналістики зумовлений:

- а) розробкою нових технічних засобів, які мають працівники правоохоронних органів;
- б) складнощами взаємодії спеціалістів у своїй галузі й органів, що здійснюють розкриття та розслідування злочинів;
- в) недостатністю інформації про розслідувану подію;
- г) відсутністю надійних джерел доказової інформації.

Саме тому інноваційний шлях повинен сприяти оптимізації розкриття і розслідування злочинів і зменшення слідчих і судових помилок. Так, В. Плетньов виокремлює наступні напрямки для дослідження:

- 1) створення локальних комп'ютерних мереж, до яких були б підключені всі слідчі підрозділи правоохоронних органів;
- 2) створення комп'ютерних програм розслідування окремих видів злочинів [2, с. 303].

Таким чином, інноваційний шлях розвитку криміналістики в сучасний період має здійснюватися за такими напрямками (і головне, що це вже здійснюється):

- а) розробка та використання нових науково-технічних засобів для виявлення, вилучення і дослідження доказової інформації;
- б) розробка нових інформаційних технологій та їх використання в діяльності працівників правоохоронних органів;
- в) розробка і вдосконалення прийомів і методів проведення окремих слідчих та інших процесуальних дій.

Шлях інноваційного прогресу, хоч за своєю тенденцією розвитку призводить до виключення із системи криміналістичної діяльності зайвих елементів, однак навіть він не може не допустити у своїй структурі виключне існування суб'єктів доказування. Стосовно останньої нотатки варто зауважити, що сама криміналістика, незалежно від рівня її технічного й технологічного модернізації, так чи інакше пов'язана із людським фактором. З цього приводу мова піде про те, яким чином необхідно скомбінувати вивірені до точності інновації часу та настільки неоднозначний і не до кінця передбачуваний характер діяльності суб'єктів доказування, які представлені окремими особами, - а відповідно їм властивий певний індивідуалізм.

У сучасний період діяльність суб'єктів доказування, особливо щодо виявлення і фіксації доказів, вимагає технічного переоснащення. Суб'єкт доказування просто зобов'язаний використовувати різні науково-технічні засоби в ході проведення слідчих та інших процесуальних дій. Окрім того, сьогодні неможливо уявити діяльність суб'єктів доказування без використання інформаційних систем, інформаційних баз даних, автоматизованого робочого місця слідчого, електронних довідників тощо, які дозволяють спростити пошук, аналіз, передачу, обробку та зберігання криміналістичної інформації.

Також застосовуються автоматизовані системи інформаційно-аналітичної підтримки, створювані на основі нових програм розслідування з використанням передових комп'ютерних технологій. Модель виду злочину за своїм змістом є

описом відомих на практиці варіантів розкриття і розслідування, починаючи від початкових слідчих ситуацій до закінчення розслідування, складання обвинувального висновку (акту); а модель конкретного злочину формується в режимі діалогу в міру внесення слідчим фактичних даних у вище зазначену типову модель [3, с. 214–219].

У криміналістиці вже розроблені алгоритми розслідування кримінальних справ і проведення окремих слідчих дій. Відтак, необхідним вважаємо розробку алгоритмів доказування. Типізація обставин, що підлягають доказуванню, відкриває таку можливість. Створення і застосування таких алгоритмів, безсумнівно, допомогло б детективам, слідчим, прокурорам, суддям і позбавило б їх помилок в процесі розслідування й суттєво б спростило процедуру судового розгляду [4].

Таким чином, інноваційний шлях розвитку криміналістики на сучасному етапі передбачає, з одного боку, застосування типового, стандартного і алгоритмізованого підходу, з іншого – не позбавляє діяльність суб'єктів доказування творчого підходу і застосування нестандартних рішень при розкритті та розслідуванні злочинів.

Список використаних джерел:

1. Хмыров А. А. Криминалистика в системе уголовно-правовых наук: современное состояние, задачи и перспективы развития // Юридический вестник Кубанского государственного университета. 2011. № 2 (7). С. 10.

2. Плетнев В. В. Компьютеризация расследования как средство повышения эффективности собирания доказательств // Закон и судебная практика: материалы научно-практической конференции. Краснодар, 2000. С. 303.

3. Гамза В. А., Чокпаров М. К., Ткачук И. Б. Возможности информатизации криминалистической деятельности: достижения и проблемы // Криминалистика в системе правоприменения: материалы конференции, Москва, МГУ имени М. В. Ломоносова. 27-28 октября 2008 г. М., 2008. С. 214–219.

4. Шепель В. Криміналістика: навчальний посібник: [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.e-reading.club/book.php?book=1001853> – Назва з екрану.

Лень Ю. Т.

завідувач відділу дослідження матеріалів, речовин і виробів Львівського
НДЕКЦ МВС України кандидат хімічних наук
(НДЕКЦ МВС України)

**ОСОБЛИВОСТІ ВИЛУЧЕННЯ, УПАКУВАННЯ ТА СКЕРУВАННЯ
НА ЕКСПЕРТИЗУ ОБ'ЄКТІВ – НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ,
ПСИХОТРОПНИХ ТА ІНШИХ ПІДКОНТРОЛЬНИХ РЕЧОВИН**

Ефективне розслідування кримінальних проваджень та притягнення винних осіб до відповідальності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів залежить від правильного вилучення, упакування об'єктів (речових доказів) із дотриманням норм процесуаль-

ного законодавства, а також від коректного оформлення документів про призначення експертизи (постанов, ухвал та надання необхідних додаткових матеріалів).

Вилучення

При проведенні ОМП, згідно із статтею 237 Кримінального процесуального кодексу України[1], вилученню підлягають лише ті об'єкти, що мають значення для провадження і можуть мати відношення до предмету злочину, при відборі об'єктів для вилучення слід керуватись «Перелікомнаркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів»[2]. Вилучення та надання на експертизу таких об'єктів, як, наприклад, невикористані шприци, бинти та вата у заводських упакованнях, упаковані лікарські засоби, із написами, що свідчать про відсутність у їх складі підконтрольних речовин («Активоване вугілля», «Анальгін», «Аспірин», вітаміни, тощо) призводить до неефективної витрати робочого часу експертів та обладнання.

За необхідності проведення змиву з рук слід використовувати ватний чи марлевий тампон та етиловий спирт. Змиви робити, за логічної необхідності – якщо таблетки у блістерах, чи речовини у герметичних упакованнях – проводити змиви з руки недоцільно.

Під час огляду місць подій, пов'язаних із вилученням будь-яких хімічних речовин, слід дотримуватись правил безпеки. Зокрема:

- вилучення об'єктів проводити уважно, при достатньому освітленні, у рукавичках, уникаючи контакту із лезами, використаними шприцями та голками. При пакуванні таких об'єктів використовувати коробки, картонні згортки та ін.;
- у разі виявлення місця синтезу наркотичних засобів, із процесом, який триває (наявність діючих нагрівальних пристроїв, під'єднаних до мережі водопостачання пристроїв (скляних лабораторних чи саморобних холодильників), з'єднаних з колбами із рідиною, використовувати засоби захисту (респіратори, рукавички), у першу чергу провітрити приміщення, далі відімкнути нагрівальні пристрої, і лише переконавшись у тому, що процес поступово припиняється можна від'єднати подачу води. До проведення оглядів таких «лабораторій», за можливості, слід залучати фахівців-хіміків.

Упакування

Вилучені об'єкти повинні бути належним чином упаковані. Упакування повинно бути таким, що забезпечує повноту зберігання об'єкта (герметичність) та зберігання його властивостей. Найкраще для цієї мети підходять номерні полімерні сейф-пакети Національної поліції, Експертної служби, та ін., окрім випадків, коли вилученими об'єктами є рослини чи їх фрагменти у вологому (невишуканому) стані. Для упакування рослин у вологому стані з метою запобігання деструкції (гниття, ураження пліснявою), слід використовувати паперові конверти, картонні коробки, або мішки з тканини. Якщо для упакування об'єктів використовують звичайні полімерні пакети чи мішки, горловини їх повинні бути міцно перев'язані (або прошиті) ниткою, кінці нитки опечатані паперовими бирками таким чином, щоб відстань від вузла нитки до паперової бирки була не більше 10мм з метою запобігання несанкціонованого доступу. На бирках повинні бути зазначені: номер кримінального провадження, вміст упакування, підписи понятих та слідчого, відтиск печатки підрозділу. Усі клапани коробок повинні

бути скріплені приклеєними паперовими бирками із відтисками мастичної печатки[5]. Упаковані неналежним чином об'єктина експертизу не приймаються(згідно з вимогами Інструкції [3]).

З метою збереження незначної кількості порошкоподібних речовин, фрагментів таблеток, запобігання їх втрат при вилученні у пошкоджених пакетах чи згортках, такі об'єкти перед пакуванням слід помістити у паперовий згорток, зазначивши це у протоколі вилучення.

Напис на пакеті із вилученим об'єктом повинен відповідати наявному вмісту пакета (наприклад якщо вилучено фрагмент таблетки то слід про це вказати, а не писати «таблетка»).

Використані ін'єкційні шприци, особливо з голками, слід ретельно упаковувати у картонні коробки – це питання безпеки осіб, які їх доставляють, приймають, досліджують.

Оформлення документів

При оформленні постанови про призначення експертизи, а також клопотання до слідчого судді про призначення експертизи слідчий повинен зазначити :

- вид експертизи – експертиза наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів (такі види експертизи як «судово-хімічна» чи «фізико-хімічна» - відсутні);

- перелік наданих на експертизу об'єктів постанові (ухвалі) та у супровідному листі повинен відповідати фактично наявному, при виявленні невідповідностей, експерт складає акт про невідповідність, який скеровує ініціатору із запитом про доцільність подальшого проведення експертизи . Вказана процедура призводить до затягування термінів виконання експертиз;

- у постанові слідчого (ухвалі слідчого судді) повинно бути вказано про надання дозволу на часткове, а при необхідності повне використання наданих об'єктів чи зміну їх властивостей (згідно зі статтею 69 Кримінального процесуального кодексу України)[1]. У випадку відсутності такого дозволу експертом складається клопотання, яке скеровується особі, що залучає експерта, а у разі відсутності відповіді протягом 45 днів – складається повідомлення про неможливість виконання експертизи. Слід зазначити, що згідно статті 243 [1], особою, яка залучила експерта, є слідчий суддя, тому письмовий дозвіл на використання об'єктів чи зміну їх властивостей повинен бути наданий слідчим суддею.

У випадку вилучення великої кількості різних об'єктів у межах одного провадження доцільним є призначення кількох експертиз (наприклад окремо- рослинна речовина, окремо - порошки, окремо – шприци з рідиною і т.д.), це дозволяє уникнути помилок при переліченні великої кількості об'єктів, а також, що важливо, оптимізувати терміни виконання експертиз. Це слід враховувати при вилученні об'єктів – упаковувати їх у різні пакети.

З метою оперативного прийняття рішення у кримінальному провадженні слід виокремлювати ті об'єкти, які впливають на кваліфікацію злочину, призначати по них окремі експертизи для першочергового виконання.

Також, при затриманні кількох осіб на одному місці події і при вилученні у кожного з них об'єктів доцільно призначати окремі експертизи по об'єктах, які були вилучені у різних осіб.

У разі виявлення та вилучення рослин маку або коноплі слід розрізняти випадки незаконного посіву рослин (рослини вилучаються із ґрунту) від незаконного зберігання наркотичних засобів (рослини вилучаються із горищ, господарських приміщень, тощо), у фабулі постанови (ухвали) слід зазначати звідки було вилучено вказані рослини, оскільки це має значення для кваліфікації злочину. У випадку призначення експертиз за фактом незаконного посіву питання про масу рослин ставити недоцільно, оскільки кваліфікаційною ознакою такого злочину є кількість вилучених рослин, а не їх маса. При цьому, на дослідження слід надавати зразок вилучених рослин із різних частин ділянки посіву), а не всі рослини, які виявлено.

У разі підозри, що вилучена речовина може містити синтетичні чи напівсинтетичні наркотичні засоби у великих, або особливо великих розмірах, слідчому у постанові про призначення експертизи (чи в ухвалі слідчого судді) слід зазначити про надання дозволу на проведення відбору зразків цих речовин і перевірки їх за «Каталогом відомостей про напівсинтетичні та синтетичні наркотичні засоби та психотропні речовини, які вилучені на території України», згідно з Наказом МВС України від 15.07.2017 №926 [4].

При формулюванні питань, поставлених на вирішення експертизи, слід уникати питань, які повторюються, ставити питання, щодо спільної родової (групової) належності для різних наркотичних засобів, а також запитання щодо впливу речовин на організм людини (виходять за межі компетенції експертів-хіміків) та запитань, які не мають значення для провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. //Голос України. – 2012. – 19 травня (№ 90-91).
2. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 №770 із змінами та доповненнями // – Офіційний вісник України, 2000 р., № 19.
3. Інструкція з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України 17.07.2017 №591.
4. Про затвердження Інструкції із забезпечення порядку формування і використання Каталогу відомостей про напівсинтетичні та синтетичні наркотичні засоби та психотропні речовини, які вилучені на території України: Наказ МВС України від 15.11.2017 №926. URL:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1476-17>.
5. Лист ГСУМВС України від 06.08.2015 №13/4/1-16970 «Про направлення інформаційного листа про типові недоліки при пакуванні об'єктів дослідження».

Сибірна Р.І.

професор кафедри психології діяльності в особливих умовах
доктор біологічних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Сибірний А.В.

доцент кафедри загальної гігієни з екологією
кандидат біологічних наук, доцент
(Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького),

Хомів О.В.

доцент кафедри економіки та економічної безпеки
кандидат економічних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

РОЗСЛІДУВАННЯ ОТРУСНЬ У КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Не дивлячись на ряд заходів, спрямованих на запобігання випадковим і навмисним отруєнням, кількість їх у різних країнах світу, в тому числі і в Україні, збільшується. За статистичними даними отруєння посідають друге місце серед причин насильницької смерті. У зв'язку з цим, кожне отруєння підлягає розслідуванню. Чинне кримінальне процесуальне законодавство України передбачає систему слідчих дій, яка охоплює огляд, розслідування, ексгумацію трупа, затримання, допит, очну ставку, пред'явлення для впізнання, відтворення обстановки і обставин події, обшук, одержання зразків для експертного дослідження, судові експертизи, одержання документів. Разом з іншими кримінально-процесуальними діями це дозволяє при провадженні будь-якої кримінальної справи виконати законодавчі вимоги про всебічне, повне і об'єктивне дослідження обставин та завдання, передбачені статтями кримінального процесуального кодексу України.

Діагностика отруєння ґрунтується на результатах токсикологічного вмісту шлунка, сечі, крові та внутрішніх органів. Тільки кількісне виявлення отруйних речовин у біологічних середовищах організму дозволяє встановити ступінь інтоксикації та діагностувати смерть від отруєння ними [3, с. 33-37; 4, с. 80-84].

Такі рослинні отрути як атропін, стрихнін тривалий час зберігаються у тканинах і органах трупа. Тому судово-токсикологічне дослідження внутрішніх органів може виявити їх через багато місяців після смерті. Інші отрути під час біохімічних процесів розкладаються в організмі швидко.

Відомо ряд лікарських рослин та грибів (аконіти, зморшки, бліда поганка, мухомори та ін.) отруєння якими при судово-медичному дослідженні трупа виявляють лише загальноасфіктичні ознаки смерті, а судово-токсикологічне дослідження не дозволяє виявити отруєння. Тоді діагноз отруєння встановлюють на підставі дослідження частинок грибів, рослин, виявлених у вмісті шлунка і кишок [5, с. 180-204; 6, с. 196-207].

Таким чином, при встановленні діагнозу отруєння повинні застосовуватися судово-медична, судово-токсикологічна та ботанічна експертизи.

Важливим етапом розслідування отруєння є своєчасний і кваліфікований огляд місця події. Огляд проводиться з метою виявлення слідів та інших речових доказів, з'ясування обстановки і обставин, які мають значення для справи.

У випадках підозри на отруєння, на місці події слідчий негайно вживає заходів для надання необхідної медичної допомоги потерпілим, якщо такі є. Коли потерпілий перебуває у тяжкому, загрозливому для його життя, стані, з дозволу лікаря, для успішного розслідування, доцільно одержати від нього відомості про подію.

Послідовність проведення огляду визначається слідчим. При підозрі на смертельне отруєння особливу увагу приділяють огляду приміщення, де було знайдено труп. Здійснюються пошуки речових доказів у ліжку, у домашній аптечці, на кухні, в туалеті, у відрах, смітнику, посуді. Залишки підозрілих речовин, їжі, виявлені на місці події, а також блювотні маси, сліди сечі і калу, інші біологічні рідини повинні бути зібрані не тільки біля трупа, а і в інших приміщеннях та відправлені в судово-медичну лабораторію для проведення відповідного дослідження. Слід враховувати, що в них може виявитись більше отрути, ніж у внутрішніх органах трупа, особливо у випадках самогубства. Якщо на місці події виявляють письмові документи, що підтверджують підозріння на отруєння (передсмертні записки, щоденники тощо), то їх треба додати до справи як речові докази [4, с.56-57; 6, с. 303-307].

При розслідуванні вбивства огляд трупа проводять у порядку передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України. Найчастіше зовнішній огляд трупа є складовою частиною огляду місця події. Він проводиться з участю судово-медичного експерта і в присутності двох понятих, у випадку відсутності судово-медичного експерта, запрошується найближчий лікар. У випадку підозріння на смертельне отруєння при зовнішньому огляді трупа на місці події встановлюється і фіксується у протоколі: місце знаходження, розташування, положення трупа, його поза, зовнішній вигляд одягу і взуття, характер пошкоджень на одязі, наявність на ньому слідів, плям інших особливостей. Обстежують сліди на шкірі, виділення з рота, носа, їх колір, щільність, напрям, сліди блювоти, крові. За характером трупних плям, особливо за їх кольором, можна попередньо підозрювати отруєння. Трупне залягання у вигляді виражених контрактур, епістону, можливе при отруєннях, які викликають корчі [1; 2].

Разом з тим, зовнішній огляд трупа за участі судово-медичного експерта або лікаря не замінює експертизу для встановлення причини смерті і не виключає можливості участі судово-медичного експерта чи лікаря у розтині трупа і встановленні причин смерті, здійснюваних у медичній установі при проведенні судово-медичної експертизи.

Експертний висновок про отруєння певною отрутою, грибами чи харчовими продуктами можливий тільки при повному судово-медичному розтині трупа і проведенні судово-токсикологічного дослідження.

Таким чином, за допомогою такої слідчої дії, як огляд місця події при підозрінні на отруєння харчовими продуктами, можна отримати прямі докази з кримінального провадження, за допомогою яких забезпечується у подальшому розкриття злочину і викриття винних у скоєнні злочину осіб.

Згідно чинного законодавства України особи, причетні до отруєння, в тому числі грибами, лікарськими рослинами чи іншим харчовими продуктами, несуть

кримінальну відповідальність за скоєні дії. Відповідно до статті 227 Кримінального кодексу України випуск або реалізація споживачам недоброякісної продукції, тобто такої, що не відповідає встановленим стандартам, нормам, технічним умовам, яка завдала шкоди здоров'ю чи призвела до смерті споживача, карається позбавленням волі на строк до п'яти років.

Таким чином, різноманітна етіологія отруєнь та широкий спектр отруйних речовин, вимагають при розслідуванні злочинів з підозрою на отруєння обов'язкового проведення судово-медичної, токсикологічної чи ботанічної експертиз. Експертний висновок надається тільки після повного судово-медичного розтину трупа та судово-токсикологічних чи судово-ботанічних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про судову експертизу", Відомості Верховної Ради, 1994. №28. с 232.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. К.: Алерта, 2012. 304 с.
3. Авдєєв М. І. Судово-медична експертиза трупів: навч. пос. М.: Медицина, 1976. 440с.
4. Бережной Р. В. Судово-медична експертиза отруєнь технічними рідинами: навч. пос. М.: Медицина, 1977. 207с.
5. Рудавська Г. Б., Демкевич Л. І. Санітарно-гігієнічна експертиза товарів: підручник. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. 409с.
6. Рудавська Г. Б., Демкевич Л. І. Мікробіологія: підручник. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. 407с.

Тучков Б.В.

курсант 4 курсу факультету підготовки перепідготовки
та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
керівник:

Полуніна Л.В.

старший викладач кафедри фінансових розслідувань
(Університет державної фіскальної служби України)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ

Ринок підакцизних товарів представляє собою значний фінансовий сегмент споживчого ринку держави. У першу чергу це стосується алкогольної та табачної продукції. Разом з тим, стан цього ринку характеризується рядом негативних моментів, головним чином пов'язаних зі стабільним високим рівнем його криміналізації. Неможливо якісно протидіяти злочинності та зменшувати суспільно небезпечні діяння без з'ясування ознак та показників цього явища, співвідношення злочинності з іншими процесами та явищами, які відбуваються в суспільстві. З метою виявлення причин та умов незаконного обігу підакцизних товарів та визначення заходів щодо запобігання цьому злочину, необхідно розглянути стан розповсюдження цього явища в Україні.

Незаконний обіг підакцизних товарів має тенденцію до розповсюдження та загрожує економічній безпеці держави. Розповсюдження цих діянь призводить до надходження на ринок недоброякісного товару, порушення прав споживачів, сприяє формуванню кримінального ринку [3, с.5]. Проблемами протидії незаконному обігу підакцизних товарів кримінально-правовими засобами займалися П.П. Андрушко, П.С. Берзін, О.О. Дудоров, І.В. Кириченко та інші.

І так, стан незаконного обігу підакцизних товарів – це насамперед узагальнюючий показник, що включає в себе кількісну та якісну характеристику зазначеного діяння (рівень, динаміку, структуру, географію, характер), який є підставою для всебічного аналізу досліджуваного злочинного посягання в кримінально-правовому та кримінологічному аспекті [4, с.75].

В кримінології кількісні показники вимірюються числами, які визначаються загальною кількістю злочинів та осіб, які їх вчинили, на певній території за певний проміжок часу (рівень злочинності). Ці показники визначають стан злочинності. Статистичні дані щодо зареєстрованої злочинності, її динаміки потребують не тільки кількісного, але й якісного аналізу в співвідношенні з політичними, соціальними, економічними процесами, слідчо-судовою практикою, наявними ресурсами та можливостями правоохоронних органів щодо протидії злочинності. Якісні показники характеризують структуру злочинності (визначається питомою вагою (часткою) виділених за певними підставами різних категорій злочинності) та характером (визначається кількістю найбільш небезпечних злочинів і характеристикою особистості тих, хто скоїв ці злочини).

При аналізі стану незаконного обігу підакцизних товарів взято за основу статистичні дані ДФС України та Державної служби статистики України.

Питома вага злочинів скоєних у цій сфері становить, у 2015 – 938, у 2016 – 1058 (+13% порівняно з 2015 р.), у 2017 – 1787 (+90%). У 2018 році відбулося зростання фактів реєстрації незаконного обігу підакцизних товарів до 1936 фактів (+106% у порівнянні з 2015 р.). Аналіз динаміки незаконного обігу підакцизних товарів дає підстави констатувати, що рівень незаконного обігу підакцизних товарів на території України залежить від діяльності правоохоронних органів, а саме від їх роботи щодо виявлення цих суспільно небезпечних діянь [1, 2].

Статистичні дані незаконного обігу підакцизних товарів не відображають реального стану поширеності цих злочинів. На наш погляд, у майбутньому кількість цих суспільно небезпечних діянь збільшиться.

Вивчення статистичних закономірностей розвитку злочинності у сфері господарської діяльності у період 2015–2018 рр. дає можливість сформулювати низку висновків щодо окремих аспектів її майбутнього стану і структури, основними з яких на наступні роки є такі:

- 1) стабілізація кількості кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності за умови відсутності змін до Кримінального кодексу України щодо гуманізації кримінальної відповідальності за такі діяння;

- 2) незначна питома вага злочинів у сфері господарської діяльності в загальній структурі злочинності (не більше 2–3%);

- 3) переважання таких форм кримінально караної поведінки у сфері господарської діяльності, як ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом і зайняття грабленим бізнесом;

4) збільшення частки розкритих кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності шляхом встановлення осіб, які їх вчинили;

5) подальше загострення характеру злочинів у сфері господарської діяльності через збільшення кількості тяжких і особливо тяжких злочинів зазначеного виду;

6) збереження тенденції щодо застосування судами реального покарання до осіб, які вчинили злочини у сфері господарської діяльності, особливо додаткового покарання у виді позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю, здатне запобігти збільшенню кількості таких злочинів, учинених повторно [5, с. 323].

З точки зору такого показника, як характер злочинності, окремі види злочинності, злочинів характеризуються кримінальним професіоналізмом, організованістю, ситуаційним характером та іншими характеристиками. Незаконному обігу підакцизних товарів характерна організованість та кримінальний професіоналізм, подолання яких підніме ринкову економіку України.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України / [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/2018/publ_08_2018_u.html

2. Звіт Державної фіскальної служби України / [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF>

3. Кириченко І.В. Запобігання злочинам у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / І.В. Кириченко. – К. : КНУВС, 2009. 20 с.

4. Лисенко В.В. Сучасний стан та проблеми протидії незаконному обігу товарів /В.В. Лисенко, О.П. Дзісяк / /Вісник прокуратури. 2008. №8. С.74-81.

5. Моніторинговий кримінологічний аналіз злочинності в Україні (2009–2013 рр.) : [монографія] / Є.М. Блажівський, І.М. Козьяков, О.О. Книженко, О.М. Литвак, О.Н. Ярмиш та ін. – К. : Видавничий центр НАПУ, 2014. 673 с.

Наукове видання

**ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Тези доповідей учасників
науково-практичного семінару

30 листопада 2018 року

Опубліковано в авторській редакції

Підписано до друку 29.11.2018
Формат 60х84/8. Папір офсетний. Умовн. друк арк. 14,12.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.